

หอสมุดสถาบันราชภัฏมหาสารคาม

วิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

7/1/5 1000351456

i 1000351456

การศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษา
หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโค้ง ตำบลกุดหว้า
อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

หอสมุดสถาบันราชภัฏมหาสารคาม
วันรับ.....
วันลงทะเบียน..... 14 28 2548
เลขทะเบียน.....
เลขเรียกหนังสือ..... 333.72.ข.123 ก. 1546

นิตยา สารมธุร

จ. 4

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา
บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏมหาสารคาม

พ.ศ. 2546

ลิขสิทธิ์เป็นของสถาบันราชภัฏมหาสารคาม

ISBN - 974 - 9597 - 10 - 9

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ของสถาบันราชภัฏมหาสารคามได้

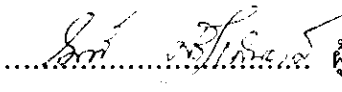
คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ดร.รุ่งสรรค์ ถึงนเลิศ)

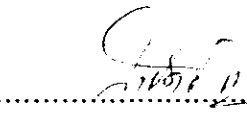

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(อ.จารย์สมชอบ กูอินนา)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผศ.โสภิตา ชงยอด)

..... ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัยสอบวิทยานิพนธ์
(ดร.มานิช อัญญาโพธิ์)

..... ผู้อำนวยการสอบวิทยานิพนธ์
(อาจารย์ไมพี ศรีแสนรงค์)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์เล่มนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ของสถาบันราชภัฏมหาสารคาม

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รศ.ดร. สานิชย์ กายาผาด)

๙ 9 เม.ย. 2546

ลิขสิทธิ์เป็นของสถาบันราชภัฏมหาสารคาม

ชื่อเรื่อง การศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทย
บ้านโคกโก่ง ตำบลกุศหว้า อำเภอภูมินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ผู้วิจัย นางสาวนิตยา สารายฤทธิ์ **ปริญญา** ศศ.ม. (สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา)

กรรมการที่ปรึกษา ดร. รังสรรค์ สิงห์เลิศ ประธานกรรมการ
อาจารย์สมชอบ ภูอินนา กรรมการ
ผศ. โสภิตา ยงยอด กรรมการ

สถาบันราชภัฏมหาสารคาม 2545

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่ง ตำบลกุศหว้า อำเภอภูมินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ในการศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และสภาพการพัฒนาชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เจ้าหน้าที่ของรัฐและชาวบ้านทั่วไป จำนวน 51 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง ผลการศึกษาพบว่า

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมีหน้าที่ดูแลสภาพทั่วไปของวนอุทยานภูผาวัว การรักษาความสะอาด การป้องกันไฟฟ้า อำนวยความสะดวกและดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว จัดการฝึกอบรมการป้องกันไฟฟ้าให้กับชาวบ้านโคกโก่งเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ด้านตลาดการท่องเที่ยวในการศึกษาและเรียนรู้ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในชุมชน ระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวระหว่างนักท่องเที่ยวด้วยกันเอง โดยเกิดการศึกษาและเรียนรู้ ทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านการ

อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่น นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ และกลับมาท่องเที่ยวอีก สมาชิกในชุมชนเกิดการพัฒนาตนเอง เนื่องจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ชุมชนเข้าไปมีส่วนในการจัดการทรัพยากรของชุมชน เช่น การป้องกันไฟป่า การรักษาความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สอดส่องดูแลไม่ให้มีการบุกรุกทำลายป่า ให้คำแนะนำนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพืชสมุนไพร ด้านการส่งเสริมการตลาด ชุมชนมีการประชาสัมพันธ์ มีการนำสินค้าไปจัดแสดงนอกสถานที่ ชุมชนดำเนินการผลิตสินค้าหัตถกรรมพื้นเมือง ตลอดจนกำหนดราคา และจัดจำหน่าย การให้บริการและการนำเที่ยว ชุมชนให้บริการด้านที่พัก โดยจัดให้มีบ้านพักชุมชน (Home Stay) การนำเที่ยวเพื่อศึกษาธรรมชาติ ด้านการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยการแสดง รูปแบบการแสดงชุมชนเป็นผู้คิดและกำหนดขึ้น นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้นำเสนอศิลปและวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวต่อชุมชน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม ในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนมีการจัดสรรและแบ่งงานกันทำ ตามความรู้ความสามารถและความถนัดของบุคคลโดยเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน

สภาพการพัฒนาชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นและชุมชนใกล้เคียง สภาพความเป็นอยู่ในครัวเรือนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีการส่งเสริมให้บุตรหลานเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ด้านสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนยังมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวผู้ไทยเอาไว้ อย่างดี สังคมมีการรวมตัวกันเหนียวแน่น สมาชิกในสังคมทำหน้าที่สอดคล้องต่อเนื่องกันและยึดกันไว้โดยมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีการเคารพนับถือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เป็นชุมชนปลอดภัยเสถียร ด้านสภาพแวดล้อมเมื่อดำเนินการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้รับการเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ของรัฐและชุมชนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามในด้านสภาพแวดล้อมพบว่าการมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเดินป่าและชมธรรมชาติอาจทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมีการเหยียบย่ำต้นไม้ รบกวนที่อยู่ของสัตว์ การตัดทำลายกิ่งไม้โดยเฉพาะอย่างยิ่งพบว่าในชุมชน และเขตนอุทยานมีปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากนักท่องเที่ยวบางส่วนที่ยังขาดจิตสำนึก

tourist gladness and members in community were self developed as being cooperative in community's activities.

Pooling efforts of community to Ecotourism development, tourism resources management sector, local community was pool efforts to manage the community resources such as wildfire prevention, keeping tourist attraction where is natural attractive clean, being on the lookout for forest attack, advising the tourist about natural resources conservation and herb. Marketing promotion sector, the local community had the public relation. There were products demonstrated. Local community produced their own handicraft products, priced, distributed, and tourist guide serviced. The community serviced the accommodation or home stay. Local culture propagation sector, the local community presented local culture show by their own creative and also gave tourist a chance to present their own art and culture to local community. Perform the cultural learning in conservative tourism activities. And local community assigned the task along the ability and skillful of members and let all of them come together in community's activities.

The condition of community development to Ecotourism village, economy sector, the community had more revenue, decentralization of the revenue to locality and neighborhood. The family being condition was better and they promoted their descendant to higher education. Society and culture sector, local community could maintain the original tradition and culture of Phu-Thai. The community's society was strong, harmonious and union unity. Members in society perform their task in line and successive. They were kinship related and held on a grand old man's principle and the community was free from harm and drugs. Environment sector, when there were conducted to natural resources conservative tourism village. There would be paid more attention from government officers and community, anyhow in environment sector found that, the forest journey or tourist who feasted their eyes on nature would change the residence system by trampling a plant, disturbing animal accommodation and destroy plant. Especially in the community and nation park's territory has much more rubbish, as some of tourist has no realization.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์จาก อาจารย์ ดร. รังสรรค์ สิงห์เลิศ ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์สมชอบ ภูอินนา และ ผศ. ไสภิดา ขงยอด กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.มานิตย์ อัญญาโพธิ์ และอาจารย์โมฬี ศรีแสนยงค์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ เสนอแนวคิด ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่องและสนับสนุน ส่งเสริมให้กำลังใจ แก่ผู้วิจัยมา โดยตลอด ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความเมตตาของอาจารย์ทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ผศ.รังสฤษฎ์ สรรพอาษา และ ผศ. ชีระชัย บุญมาธรรม ที่กรุณาให้คำแนะนำ ชี้แนะวิธีการในการดำเนินการวิจัย และสร้างพื้นฐานการวิจัย และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ขอขอบพระคุณ ดร.นิตยา กลางชนีย์ คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ผศ. ดร. เกรียงศักดิ์ ไพรวรรณ และ รศ.ดร.सानิตย์ กายาผาด ที่สนับสนุนและให้กำลังใจการทำงานวิจัยในครั้งนี้

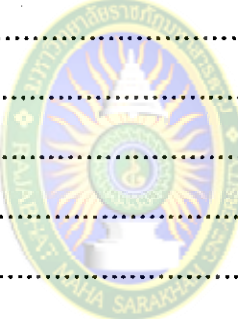
ขออุทิศคุณงามความดีที่มีในวิทยานิพนธ์ครั้งนี้แก่ อาจารย์อรรวรรณ จิตรระวีง ผู้จุดประกายความคิดเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จนผู้วิจัยเกิดแนวคิด และกำลังใจในการทำงานวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ที่ให้การอบรมสั่งสอนในการดำรงชีวิตในสังคม ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร การไม่หาความรู้ จนสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษารวมชนและสังคม ขอขอบคุณ คุณศิริกานดา สารายภูรี คุณสันติ สารายภูรี และคุณวิเวก สารายภูรี ที่เป็นกำลังใจผู้วิจัยมาโดยตลอด

ขอขอบคุณ คุณวิโรจน์ ค้อไผ่ คุณณภัทร สร้อยจิต คุณรุ่งรัตน์ ภูวา และเพื่อนนักศึกษาปริญญาโท สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่น 3 ทุกคน ที่เป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา

นิตยา สารายภูรี

สารบัญ

หัวข้อ	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทกัณฑ์ภาษาไทย	จ
Abstract	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญแผนภูมิ	ฉ
สารบัญแผนที่	ฉ
สารบัญภาพ	ฮ
 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม	
บทที่ 1	Rajabhat Mahasarakham University
บทนำ	1
ความสำคัญและความเป็นมา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	9
ความหมายของการพัฒนา	9
ความสำคัญของการพัฒนา	10
แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	12
ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	12

หัวเรื่อง	หน้า
ความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	14
นโยบายการจัดการท่องเที่ยว	15
องค์ประกอบและวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	18
ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	20
ผลกระทบที่เกิดกับแหล่งท่องเที่ยว	22
แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณี	24
ความหมายของวัฒนธรรม	24
ความหมายของประเพณี	25
ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทย	27
แนวความคิดเกี่ยวกับมีส่วนร่วม	35
ความหมายของการมีส่วนร่วม	35
รูปแบบของการมีส่วนร่วม	36
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	38
ทฤษฎีสัทธิภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย	38
ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่	39
ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม	41
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	44
กรอบแนวคิดในการวิจัย	48
บทที่ 3	
วิธีดำเนินการวิจัย	51
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	51
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	52
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	52
ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ	53

หัวเรื่อง	หน้า
การเก็บรวบรวมข้อมูลและแหล่งข้อมูล	53
การวิเคราะห์ข้อมูล	54
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	55
ภูมิหลังชุมชน	55
ประวัติการตั้งหมู่บ้าน	55
สภาพทั่วไปและสภาพภูมิประเทศ	58
วิถีชีวิตชาวผู้ไทย	67
กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	78
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	87
สภาพการพัฒนาชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	98
บทที่ 5 Rajabhat Mahasarakham University	
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	111
สรุปผลการวิจัย	111
อภิปรายผล	117
ข้อเสนอแนะ	121
บรรณานุกรม	122
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	126
ภาคผนวก	130
ภาคผนวก ก. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	130
ภาคผนวก ข. ข้อมูลจังหวัดกาฬสินธุ์	144
ภาคผนวก ค. อธิบายภาษาผู้ไทย	150
ประวัติผู้วิจัย	159

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1. แผนภูมิแสดงรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	14
2. แผนภูมิแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	50

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

สารบัญแผนที่

แผนที่ที่	หน้า
1. แผนที่จังหวัดกาฬสินธุ์	59
2. แผนที่อำเภอภูผามาศ	60
3. แผนที่ตำบลภูผามาศ	62
4. แผนที่หมู่บ้าน	63
5. แผนที่เส้นทางศึกษาธรรมชาติ	64

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	นางอินตา ไชยฤทธิ์ หมอเหยา	56
2	การแต่งกายของชายชราชาวไทยในยุคปัจจุบัน	57
3	นายคำ หนองสูง ขะจ้ำ จ้ำ เฒ่าจ้ำ	57
4	นายสีเทือก ไตรยะวงศ์ ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน	58
5	ทัศนียภาพน้ำตกตาดสูงในวนอุทยานภูผาแวว	65
6	สภาพป่าไม้ในเขควนอุทยานภูผาแวว	66
7	สภาพป่าไม้ในเขควนอุทยานภูผาแวว	66
8	สภาพธรรมชาติในวนอุทยานภูผาแวว	67
9	สภาพท้องนาในฤดูกาลหลังเก็บเกี่ยวของชาวบ้าน โลกโก่ง	68
10	ส่วนหนึ่งของงานหัตถกรรมที่ชาวบ้านทำไว้ในครัวเรือน	69
11	การทอผ้าของสตรีชาวไทย	69
12	พิธีชนทรายเข้าวัดหลังเทศกาลสงกรานต์	70
13	การแต่งกายของหญิงชราชาวไทย	71
14	ศาลเจ้าปู่ หรือศาลปู่ตา ที่ชาวไทยบ้าน โลกโก่งให้ความเคารพนับถือ	73
15	ป่าชุมชนหรือป่าคอนเจ้าปู่	73
16	พิธีบายศรีสู่ขวัญ	77
17	วนอุทยานภูผาแวว	81
18	ก้อนหินขนาดใหญ่ในเขควนอุทยานภูผาแววชาวบ้าน โลกโก่งเรียกว่า “คู้มนกทา”	81
19	ทัศนียภาพของน้ำตกตาดยาวในฤดูฝน	82
20	อาหารพื้นเมืองที่ชาวบ้าน โลกโก่งบรรจงจัดไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยว	84
21	นักท่องเที่ยวและชาวบ้านคึมสุราพื้นเมืองร่วมกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี ..	84
22	ชาวบ้านให้การต้อนรับ	93

ภาพที่	หน้า
23	ชาวบ้านให้การต้อนรับ 94
24	บายศรีสู่ขวัญให้กับนักท่องเที่ยว 94
25	ชาวบ้านพ้อนผู้ไทยให้นักท่องเที่ยวได้ชม 95
26	สาธิตงานศิลปะหัตถกรรม 95
27	ทำบุญตักบาตรร่วมกันตอนเช้า 96
28	ชาวบ้านสาธิตการไถนาด้วยแรงงานสัตว์ให้นักท่องเที่ยวชม 96
29	นักท่องเที่ยวเดินป่าชมลานหินบนภูเขา 97
30	ลานหินบนภูเขา ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งเรียกว่า “คานไหลง” 97
31	ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง โบกมืออำลานักท่องเที่ยว 98
32	ซุ้มประตูทางเข้าหมู่บ้านโคกโก่ง 104
33	เวทีการแสดงที่ชาวบ้านนำเสนอการแสดงให้นักท่องเที่ยวชม 104
34	เจ้าอาวาสวัดศรีภูขันธ์ บ้านโคกโก่ง 105
35	สภาพบ้านผู้ไทยบ้านโคกโก่งแบบดั้งเดิม 105
36	สภาพเรือนครัวของบ้านผู้ไทยบ้านโคกโก่งแบบดั้งเดิม 106
37	สภาพบ้านเรือนชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งที่มีรูปทรงทันสมัยขึ้น 106
38	ภายในบ้านชาวผู้ไทยที่จัดเป็นที่พักนักท่องเที่ยว 107
39	สภาพการดำเนินชีวิตปกติประจำวันของชาวผู้ไทย 107
40	สหกรณ์ร้านค้ากองทุนภายในชุมชน 108
41	กล้วยไม้ป่าในฤดูแล้งในวนอุทยานภูผาวิ้ว 108
42	ส่วนหนึ่งของเศษขวดและขยะที่พบเห็นในวนอุทยานซึ่งเกิดจากฝีมือ นักท่องเที่ยวที่ขาดความรับผิดชอบ 109
43	ลานน้ำตกตาดยาวในฤดูแล้ง 109
44	ลานน้ำตกตาดยาวที่นักท่องเที่ยวขีดเขียนชื่อตนเองลงในลานหิน 110

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมา

ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development : UNCED) หรือ เอิร์ธ ซัมมิต (Earth Summit) ซึ่งจัดขึ้น ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535 โดยมี ผู้นำและนักบริหารระดับสูงขององค์กรต่าง ๆ จากนานาประเทศรวมทั้งสิ้น 179 ประเทศ ได้ ประชุมหารือเพื่อการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของโลกร่วมกัน และ ได้ร่วมลงนามตลอดจนรับรองเอกสารสำคัญรวม 5 ฉบับ คือ 1. ปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อม และการพัฒนา (The Rio Declaration on Environment and Development) 2. แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) 3. คำแถลงเกี่ยวกับหลักการเรื่องป่าไม้ (Statement of Principles on Forests) 4. กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UN Framework Convention on Climate Change) 5. อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity) ซึ่ง Agenda 21 เป็นหนึ่งในห้าฉบับด้วย

Agenda 21 คือ แผนแม่บทของโลก ซึ่งเป็นแนวทางเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเพื่อกำหนด นโยบายของรัฐบาลและเอกชนในโลก ตลอดจนเป็นทางเลือกของบุคคลในศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้การพัฒนาเศรษฐกิจจะไม่หยุดนิ่งลง แต่สามารถเปลี่ยนแปลงวิถีทางเพื่อให้การทำลาย สิ่งแวดล้อมลดน้อยลง

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในช่วง 30 กว่าปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 เป็นต้นมาจนถึง ฉบับที่ 7 ประเทศไทยมุ่งพัฒนาไปที่ความเจริญทางด้านวัตถุ มุ่งพัฒนาตามอย่างประเทศ ตะวันตก พยายามที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เท่าทันอารยประเทศ ได้มีการนำเอา ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นไม้จากป่า แร่ธาตุต่าง ๆ จากดิน

พันธุ์สัตว์จากป่าเขาและแหล่งน้ำ เพื่อนำมาเป็นปัจจัยการผลิตในภาคอุตสาหกรรม อันนำไปสู่การเพิ่มรายได้ของประชากร และรายได้ของประชาชาติของประเทศเพื่อยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างกว้างขวาง (สถาบันดำรงราชานุภาพ. 2543 : 1 - 2)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ให้ความสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกว้างขวางมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับเดิม ๆ และเน้นในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไว้อย่างมาก ทั้งในแง่ของการใช้ประโยชน์ การควบคุม และจำกัดภาวะมลพิษ ตลอดจนการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่าง ๆ

ปีพุทธศักราช 2540 ประเทศไทยได้เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) โดยมีจุดเน้นคือ การพัฒนาคนเนื่องจากคนเป็นทรัพยากรหลักของการพัฒนาทุกเรื่อง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเมื่อมนุษย์มีคุณภาพสูงแล้ว มนุษย์จะเป็นผู้สร้าง ผู้รักษาและเป็นผู้ที่ทำให้ประเทศชาติเจริญถาวรมั่นคง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงต้องดำเนินการอย่างดีให้มีประสิทธิภาพเป็นไปเพื่อพัฒนาสังคม พัฒนาประเทศชาติ เพื่อให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงในระบบของสังคม โลกหรือที่เรียกว่า กระแสโลกาภิวัตน์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2541 : 9) นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้มีความมั่นคง และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์

ในปีพุทธศักราช 2540 อันเป็นปีเริ่มต้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ประเทศไทยประสบภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ รัฐบาลได้ประกาศลดค่าเงินบาท ส่งผลกระทบต่อคนไทยและสังคมไทยเป็นอย่างมากในหลาย ๆ ด้านทำให้ประชาชนต้องแบกรับภาระจากค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น มีผู้ว่างงานเพิ่มมากขึ้น งบประมาณและบุคลากรในการให้บริการพื้นฐานแก่ประชาชนต้องถูกใช้อย่างประหยัดทำให้ผู้ที่ด้อยโอกาสไม่ได้รับบริการที่เพียงพอสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีผลสืบเนื่องไปถึงการก่อปัญหาด้านสุขภาพจิต ปัญหาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนตลอดจนปัญหาการเอารัดเอาเปรียบและการแก่งแย่งแข่งขันกันมากขึ้น

การท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์สำคัญประการหนึ่งที่ถูกยกขึ้นมาเพื่อเป็นการพัฒนา ด้านการบริการเพื่อสร้างรายได้และเพิ่มการจ้างงานเพื่อเสริมสร้าง ระบบเศรษฐกิจให้เข้มแข็ง และมีเสถียรภาพ ตลอดจนเร่งรัดการปรับ โครงสร้างเศรษฐกิจใหม่ให้มีความชัดเจนเพื่อ การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยปรับปรุงมาตรฐานและคุณภาพการบริการด้านการท่องเที่ยวเพื่อสร้าง รายได้เงินตราต่างประเทศและส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทย โดยเน้นการบริหารการจัดการ ระดับพื้นที่ ได้แก่การเร่งรัดกระบวนการ กระจายอำนาจ การบริหารจัดการและงบประมาณ ไปสู่หน่วยงานปฏิบัติระดับท้องถิ่นให้เป็นกลไกประสานงานจัดพื้นที่ (Area based allocation) เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทองค์กรในท้องถิ่น ให้สามารถดำเนินกิจกรรมบริการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร ทั้งด้านการบำรุงรักษา การพัฒนา แหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกและริเริ่มผลิตสินค้าที่ระลึก ตลอดจนการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ควบคู่กับการจัดทำแผนการจัดการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่ง ท่อท่องเที่ยวที่มีคุณภาพทั้งทางธรรมชาติ ศิลปกรรมและวัฒนธรรม

ปีพุทธศักราช 2541 รัฐบาลได้ประกาศให้เป็นปีแห่งการท่องเที่ยวไทย และมีนโยบาย ให้ทุกจังหวัดสนับสนุนและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวภายในจังหวัด จังหวัดกาฬสินธุ์ได้ สนับสนุนนโยบายของรัฐบาล ด้วยการสำรวจสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งสถานที่ท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติ และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยมีคณะกรรมการในระดับจังหวัด ดำเนินการสำรวจข้อมูล สถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในจังหวัดกาฬสินธุ์

บ้านโคกโก่ง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งซึ่ง ได้รับ ความสนใจ เนื่องจากหมู่บ้านโคกโก่งตั้งอยู่ในชัยภูมิที่เหมาะสมคือ ตั้งอยู่ที่ราบเชิงเขา มี ภูเขา ป่าเบญจพรรณและมีน้ำตกที่น่าสนใจคือ น้ำตกตาดสูง ดังนั้นจังหวัดกาฬสินธุ์ จึงได้ เข้าไปดำเนินการสำรวจหมู่บ้านเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอันเป็นการสนองนโยบาย รัฐบาลในขณะนั้น บ้านโคกโก่งได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านนำร่องและเปิดเป็นหมู่บ้าน ท่อท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยกระทำพิธีเปิดในวันที่ 4 สิงหาคม 2541 โดยจัดให้มี บ้านพักชุมชน (Home Stay) และท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในหมู่บ้าน

นอกจากนี้ในปีเดียวกัน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวง ศึกษาธิการ ได้มีโครงการประกวดชุมชนเข้มแข็งสู้ภัยเศรษฐกิจ โดยได้ดำเนินโครงการให้ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ดำเนินการคัดเลือกชุมชนดีเด่นเข้าประกวด สำนักงาน ศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ มอบหมายให้สำนักงานศึกษาธิการอำเภอคัดเลือกชุมชนดีเด่น เข้าประกวดในระดับจังหวัด เพื่อคัดเลือกเข้าประกวดในระดับประเทศ บ้านโคกโก่ง ตำบล

กุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้รับการสนับสนุนส่งเข้าประกวดในระดับจังหวัด และได้รับคัดเลือกจากสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาฬสินธุ์ ส่งเข้าประกวดในระดับประเทศ บ้านโคกโก่ง ได้รับรางวัลชุมชนเข้มแข็งผู้ภัยเศรษฐกิจในระดับประเทศ ซึ่งมีความโดดเด่นในด้านวัฒนธรรม และมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ปีพุทธศักราช 2543 บ้านโคกโก่ง ได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวดีเด่นประเภทเมืองและชุมชน จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทำให้ได้รับความสนใจจากคณะนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศมากขึ้น โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนั้นการศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านโคกโก่ง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินการเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชน และผลที่ได้รับจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว เพื่อวิเคราะห์หารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อมุ่งไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในโอกาสต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

Rajabhat Mahasarakham University

1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
3. เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะในพื้นที่ หมู่บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยแยกประเด็นการศึกษาไว้ ดังนี้

2.1 ภูมิหลังชุมชนบ้านโคกโก่ง

2.1.1 ประวัติการตั้งหมู่บ้าน

2.1.2 สภาพทั่วไปและสภาพภูมิประเทศ

2.2 วิถีชีวิตชาวผู้ไทย ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ที่เป็นจุดเด่นของชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง

2.3 กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

โดยจะดำเนินการศึกษารูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนการดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.3.1 ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

2.3.2 ด้านตลาดการท่องเที่ยวในการศึกษาและเรียนรู้

2.3.3 ด้านการพัฒนาคนโดยมีส่วนร่วมของชุมชน

2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2.4.1 ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

2.4.2 ด้านการส่งเสริมการตลาด การให้บริการ และการนำเที่ยว

2.4.3 ด้านการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น

2.5 สภาพการพัฒนาชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งจะศึกษา

ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.5.1 ด้านเศรษฐกิจ

2.5.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

2.5.3 ด้านสภาพแวดล้อม

3. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ประกอบด้วยกลุ่มผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ครู เจ้าอาวาสวัดศรีภูจันทร์ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกุดหว้า กลุ่มสตรีแม่บ้าน จะจ้ำ หมอเหยา จำนวน 8 คน

3.2 เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 6 คน

3.3 ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านโคกโก่ง จำนวน 37 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคมวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้ และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ และวัฒนธรรมอันดีของชุมชน

การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่กลุ่มคน ในชุมชน ได้เข้าร่วมดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกัน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้าน โคนก้อง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีความรับผิดชอบและสัมพันธ์กัน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง การพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบัน ซึ่งสามารถสืบทอดต่อเนื่องในอนาคตโดยไม่กระทบต่อโอกาสในการพัฒนาของคนรุ่นหลัง โดยมีจุดเน้น ดังต่อไปนี้ (สถาบันดำรงราชานุภาพ. 2543 : 10)

1. การสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การลดช่องว่าง การออม การลงทุน และการกระจายรายได้
2. การพัฒนาที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. การพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถพึ่งตนเองได้ ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต จิตใจ และปัญญา

พิธีเหยา หมายถึง พิธีกรรมของชาวผู้ไทย ที่ดำเนินการเสี่ยงทายว่าผู้ที่เจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผีใด ซึ่งเกิดขึ้นจากความเชื่อเรื่องผี ของชาวผู้ไทย

หมอเหยา หมายถึง ผู้ที่มีหน้าที่ดำเนินการตามพิธีเหยา เพื่อดำเนินการเสี่ยงทาย โดยส่วนใหญ่โดยการสืบทอดทางสายเลือดจากบรรพบุรุษ

ชะง้า หมายถึง คนกลางผู้ที่ติดต่อระหว่างผีและชาวบ้านในชุมชน ซึ่งชะง้าจะมีการสืบทอดทางสายเลือดจากบรรพบุรุษ หรือจากการคัดเลือกจากผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ

บ้านพักชุมชน (Home Stay) หมายถึง บ้านของชาวบ้านที่มีห้อง หรือพื้นที่ที่พอจะรับแขกผู้มาเยือนได้ โดยเจ้าของบ้านพอใจและยินดีที่จะแบ่งปันรับนักท่องเที่ยวเข้าพักค้างคืน (กราเชช พยัณวิเชียร. 2544 : 27)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในหมู่บ้านโคกโก่ง และหมู่บ้านอื่นๆ ได้
2. ได้ทราบถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และทำให้ได้รับสารสนเทศ และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นและทรัพยากรมนุษย์ต่อไป
3. ทำให้ทราบถึงสภาพการพัฒนาชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยจะดำเนินการศึกษากระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และสภาพการพัฒนาชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศึกษากรณีหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผามาศ จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้า และทบทวนเอกสารตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

ความหมายของการพัฒนา

ความสำคัญของการพัฒนา

แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

นโยบายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

องค์ประกอบและวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ผลกระทบที่เกิดกับแหล่งท่องเที่ยว

แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณี

ความหมายของวัฒนธรรม

ความหมายของประเพณี

ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวผู้ไทย

แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

รูปแบบของการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีสัทธิภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

ทฤษฎีการจัดเถลาทางสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

ความหมายของการพัฒนา

คำว่า พัฒนามีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้หลายลักษณะดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 558) ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา ไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เจริญขึ้น

แคทซ์. (Katz. อ้างถึงใน อนันต์ เกตุวงศ์ 2523 : 20) ให้คำอธิบายว่า การพัฒนา เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ริกกี. (Rigge. อ้างถึงใน วัชร ตระกูลงาม 2542 : 38) ให้ความหมายว่า การพัฒนาเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของสังคมมนุษย์ในอันที่จะกำหนดรูปแบบสิ่งแวดล้อมทั้งในด้านกายภาพ คน และวัฒนธรรม โดยกระทำในลักษณะการรวมกลุ่มของสังคมไม่ใช่แยกเป็นคณะบุคคล

วัชร ตระกูลงาม (2542 : 38) ให้ความหมายของการพัฒนาว่า การพัฒนา คือ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวต้องวางแผนหรือกำหนดเป้าหมายไว้ล่วงหน้า และต้องสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปในทิศทางที่พึงประสงค์

วรรณิ เหล่าสุวรรณ (2536 : 7) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ในแง่มุมต่าง ๆ สรุปได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น หรือการเปลี่ยนแปลงของคนในสังคมระดับหนึ่งไปสู่ระดับหนึ่ง และมีคุณค่าต่อมนุษย์มากขึ้น

ดิน ปรัชญพฤทธิ (2534 : 177) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม โครงสร้าง กระบวนการและพฤติกรรม ของระบบปัจเจกบุคคล ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เพื่อสนองตอบข้อเรียกร้อง และ ความต้องการของมวลมนุษยชาติในแง่ความยากจนหรือความไม่รู้หนังสือ ความเจ็บไข้ได้ป่วย และความหิวโหย

วิลเลียม คิงจิตสมาคิด (2528 : 1) ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ว่า เป็นความจริงใจ ก้าวหน้าที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งทีปรารถนาน้อยให้เป็นสิ่งทีปรารถนามาก ให้เป็นไปใน ทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2538 : 6) ได้กล่าวว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลง ที่มีเป้าหมายแน่นอน ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลง ทีมนุษย์เป็นผู้ก่อขึ้น โดยกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงไว้แน่นอน

กล่าวโดยสรุปตามทัศนะของผู้วิจัย การพัฒนาหมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปใน ทางที่ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม มี การเพิ่มศักยภาพในการดำเนินชีวิต

Rajabhat Mahasarakham University

ความสำคัญของการพัฒนา

ในการพัฒนาประเทศ สิ่งสำคัญที่เป็นแรงผลักดันให้ประเทศเจริญก้าวหน้า ควรมุ่ง เน้นการพัฒนาไปที่ชนบท ซึ่งมีผู้กล่าวถึง ความสำคัญของการพัฒนาไว้ในหลายทัศนะ ดังนี้

พัฒน์ สุจันงค์ และคณะ (อ้างถึงใน อัญญา เคารพพงษ์. 2541 : 19) กล่าวว่า “สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรหรือชนบท เพราะประชาชนร้อยละ 80 ของประเทศ เป็นผู้ที่มี พื้นฐานหรือประกอบอาชีพในชนบท แต่ประชาชนเหล่านี้ส่วนมากเป็นผู้มีรายได้น้อยหรือ อดอยากยากจน จึงเกิดปัญหาขึ้นในชนบทมากมาย” ปัญหาต่าง ๆ ในชนบทเป็นแรงผลักดันอัน สำคัญที่ทำให้รัฐบาลเร่งดำเนินการพัฒนาประเทศ การดำเนินนโยบายพัฒนาชนบท จึงเป็นวิถี ทางหนึ่งในหลายวิธีการที่รัฐบาลได้นำเอามาแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อน โดยกำหนดไว้ในแผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะยกระดับการครองชีพของชนบท ให้ดีขึ้น การพัฒนาชนบทจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังและต่อเนื่องจากหลาย ๆ ฝ่าย ทั้งภาครัฐ และเอกชน จึงจะประสบผลสำเร็จได้

วิรัช เดียวหงษากุล (2529 : 6) เสนอไว้ สรุปได้ว่า การพัฒนาประเทศนั้น ถ้าหัง การปกครองของรัฐเพียงอย่างเดียว ย่อมไม่เพียงพอที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไป อย่างรวดเร็วได้ ต้องอาศัยอำนาจพัฒนาของประชาชนเข้ามาผสมผสาน

อัญญา เกรรพาทพงศ์ (2541 : 19) กล่าวว่า การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า นั้นจะต้องเร่งการพัฒนาชนบท ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศอาศัยอยู่ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น โดยอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย ซึ่งหัวใจสำคัญของการพัฒนาชนบทนั้นอยู่ที่การพัฒนาคนให้มีความรู้ ความคิด ความสามารถ และมีทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบัน รวมทั้งมีทัศนคติและค่านิยมที่เหมาะสม เพื่อให้รู้จักช่วยเหลือตนเอง มีความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาของชุมชน มีความคิดริเริ่มที่จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน

กล่าวโดยสรุปตามทัศนะของผู้วิจัย ความสำคัญของการพัฒนา คือ การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ซึ่งจะต้องพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต จิตใจ และปัญญา โดยสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โดยการลดช่องว่าง การออม การลงทุน และเกิดการกระจายรายได้ โดยไม่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

จากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสรุปได้ว่าการพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น มีการเพิ่มศักยภาพของการดำเนินชีวิต

1. ด้านการเมือง
2. ด้านเศรษฐกิจ
3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม
4. ด้านสภาพแวดล้อม

โดยคำนึงถึงมิติของการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมอย่างสมดุล โดยมีจุดเน้นการพัฒนา คือ

1. สร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้
2. ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
3. เพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งในด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต จิตใจ และปัญญา

แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ หรืออาจเรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Eco-tourism” ซึ่งเป็นคำที่ผสมกันระหว่างคำว่า Ecology หรือนิเวศวิทยา กับคำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ในวงการท่องเที่ยวยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ “Nature Tourism” หรือ “Bio-tourism” หรือ “Green Tourism” แทน “Eco-tourism” ได้เช่นกัน เพื่อบ่งบอกให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism)

คำว่า “ECOTOURISM” กำลังเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจอย่างสูง ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ วงการท่องเที่ยวและแวดวงทางวิชาการ ได้พยายามที่จะบัญญัติศัพท์เป็นภาษาไทย จากช่วงเวลาที่ผ่านมาพบว่ามีกรบัญญัติไว้หลายคำ ดังนี้

นิเวศสัญจร

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ราชภัฏมหาสารคาม

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

นิยามของคำว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” มีผู้ให้ความหมายไว้มาก เช่น

แฮคเตอร์ เซบอลลอส – ลาสคูเรน (Hector ceballos – Lascurain. อ้างถึงใน กังสกาล ภูสิงหา. 2542 :10) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติที่ให้ประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ การสร้างงานในชนบทหรือท้องถิ่น และการสร้างจิตสำนึกของคนในด้านสิ่งแวดล้อม

เอลิซาเบธ บู (Elizabeth boo. อ้างถึงใน จิรพร เจริญสุข และ คณะ. 2542 : 4) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ การสร้างงานให้ชุมชนหรือท้องถิ่นและการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม

ร่ำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544 : 118) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation Tourism)

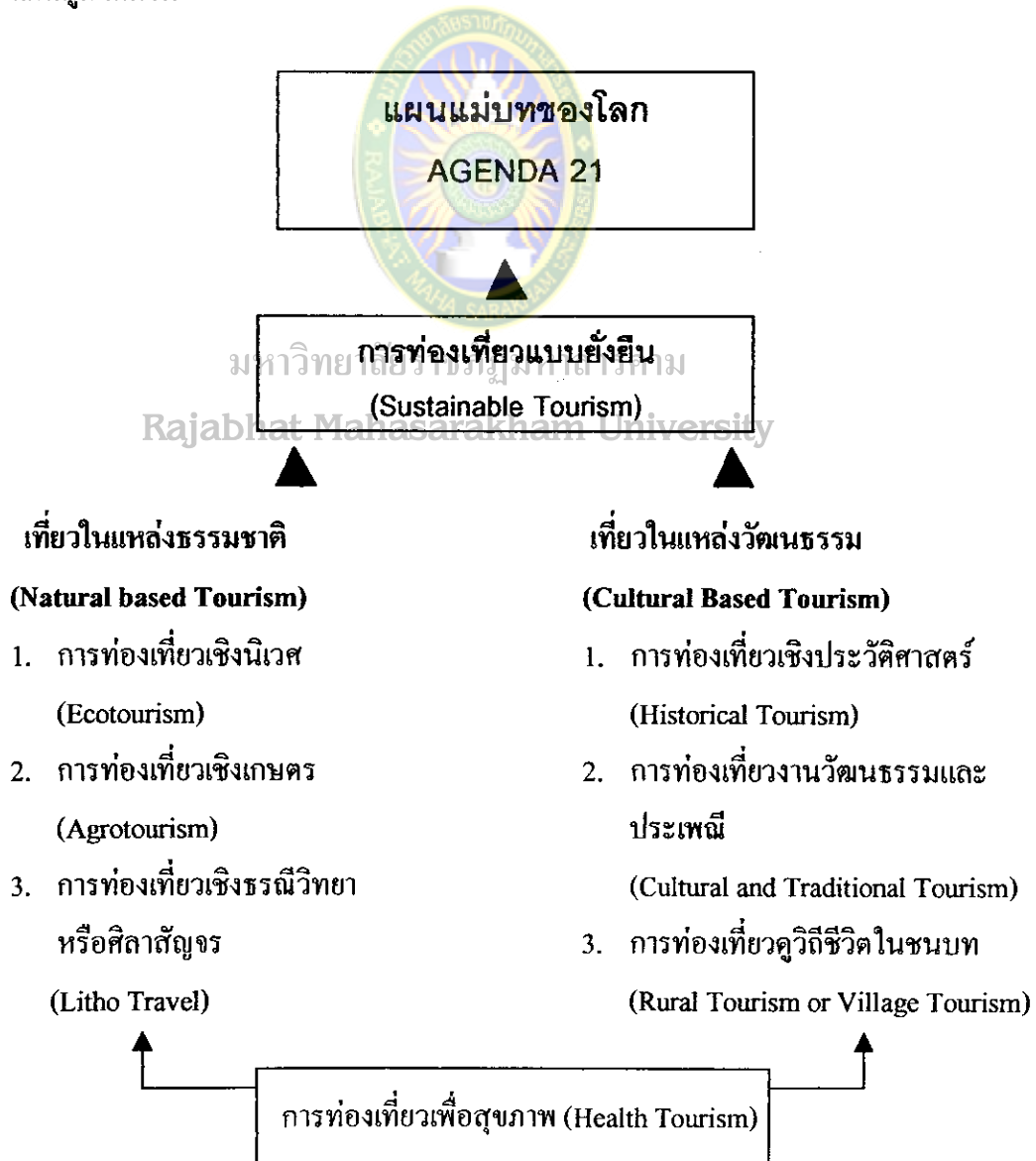
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538 : 10) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ดังนี้ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้ ความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

โรจน์ชัย ศัตรเวหา (อ้างถึงใน กังสดาล ภูสิงหา. 2542 : 12) ได้สรุปการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” เป็นการท่องเที่ยวที่มีนิเวศวิทยา หรือธรรมชาติ เป็นรากฐานแหล่งท่องเที่ยวช่วยเสริมสร้าง ความรู้ ความเข้าใจ คุณลักษณะต่างๆ ทางนิเวศวิทยา และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ นักท่องเที่ยวได้ชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับพืช ธรรมชาติและสัตว์ป่า ทัศนียภาพอันงดงามตลอดจนศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏในท้องถิ่นของ แหล่งท่องเที่ยวที่ควรตระหนักถึง

1. คุณค่าของธรรมชาติและ การยอมรับ เช่น การมีอุทยาน และป่าสงวนแห่งชาติ ตลอดจนเขตอนุรักษ์ พืชพันธุ์ พันธุ์สัตว์ และสภาพภูมิทัศน์
2. การส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการเดินทางแบบยั่งยืนตลอดไป โดยคำนึงถึงทั้งในด้านนิเวศวิทยา และด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่น
3. การกระตุ้นและปลุกจิตสำนึกให้มีการอนุรักษ์และลงทุน โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
4. การพัฒนาจิตสำนึก ความรับผิดชอบของประชาชนและรากฐานสำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
5. การให้การศึกษาและจูงใจนักท่องเที่ยวให้มีส่วนร่วมและซาบซึ้งคุณค่าของธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism -Development)

ราโพนพรณ แก้วสุรียะ (2544 : 118) กล่าวว่ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมีหลักการสำคัญคือค้ำนึ่งถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ทั้งระบบนิเวศ สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมท้องถิ่น ค้ำนึ่งถึงประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ ค้ำนึ่งถึง การท่องเที่ยวที่ให้ความรู้และประสบการณ์ต่อนักท่องเที่ยวด้วยความปลอดภัยและสุขอนามัย ค้ำนึ่งถึงการมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสามารถแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับความหมายของ คำว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตามความหมายของการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย หรือตามทัศนะของนักวิชาการหลาย ๆ ท่านที่ให้ความหมายไว้แล้วข้างต้น พบว่า ศัพท์ของคำว่า “Ecotourism” มีรากศัพท์มาจากคำว่า Ecosystem + Tourism อันเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ขอความร่วมมือให้ราชบัณฑิตยสถานแปลความหมายของคำว่า Ecotourism ซึ่งราชบัณฑิตยสถานได้ให้ คำจำกัดความว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ดังนั้น คำว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” จึงเป็น ศัพท์เก่าซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ให้ความหมายไว้ เมื่อ พ.ศ. 2529 แต่อย่างไร ก็ตามในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) โดยจะศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ของชาวผู้ไทย ในหมู่บ้าน โกงโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งมีวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่โดดเด่น ตลอดจน มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม เช่น น้ำตกตาดสูง ป่าไม้ และยังมีแหล่งท่องเที่ยว ทางธรรมชาติ อื่น ๆ อีกมากมาย รวมทั้งจัดให้มีบ้านพักนักท่องเที่ยวในรูปแบบของ Home Stay ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงยังคงใช้ศัพท์เดิมคือคำว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” ซึ่งหมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของ คนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้ และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ และวัฒนธรรมอันดี ของชุมชน

นโยบายการจัดการท่องเที่ยว

สมศักดิ์ เทพสุทิน (2544 : 23) ได้เห็นนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวไว้ 11 ประการ ดังนี้

1. ให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
2. บริหารการท่องเที่ยวให้เกิดการกระจายด้านเศรษฐกิจไปยังชุมชนต่าง ๆ ให้มีความเชื่อมโยงกับนโยบาย 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์
3. ส่งเสริมและสนับสนุน ให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง
4. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีมาตรการที่ทำให้นักท่องเที่ยวพำนักอยู่นานขึ้นและจ่ายค่าวันมากขึ้น

5. เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
เชิงสุขภาพ เชิงกีฬา และเชิงเกษตร
6. ส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการเชื่อมโยงแหล่ง
ท่องเที่ยวระหว่างกัน
7. เร่งรัดการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แก้ไขปัญหาการเอ้าต์เอาเปรียบ
และหลอกลวงนักท่องเที่ยวอย่างจริงจังและเข้มงวด
8. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีมาตรการต่าง ๆ ที่ทำให้คนไทยท่องเที่ยวในประเทศ
มากขึ้น
9. สนับสนุนให้มีการแก้ไขกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคในการ
ส่งเสริมการท่องเที่ยว
10. ใช้มาตรการเชิงรุกส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายหลักที่กลุ่มนักท่องเที่ยว
ที่มีศักยภาพ
11. ให้มีการจัดตั้งอาสาสมัครส่งเสริมการท่องเที่ยวประจำท้องถิ่น
จากการศึกษา นโยบายของสมศักดิ์ เทพสุทิน รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
ทั้ง 11 ข้อ พบว่า มีนโยบายที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ถึง 6 ข้อด้วยกันคือ
นโยบายข้อ 1 ให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยว
อย่างยั่งยืน
นโยบายข้อ 2 บริหารการท่องเที่ยวให้เกิดการกระจายด้านเศรษฐกิจไปยังชุมชนต่าง ๆ
ให้มีความเชื่อมโยงกับนโยบาย 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์
นโยบายข้อ 3 ส่งเสริมและสนับสนุน ให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ
ท่องเที่ยวมากขึ้น เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง
นโยบายข้อ 4 ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีมาตรการที่ทำให้นักท่องเที่ยวพำนักอยู่นาน
ขึ้นและจ่ายค่าวันมากขึ้น
นโยบายข้อ 5 เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศ เชิงสุขภาพ เชิงกีฬา และเชิงเกษตร
นโยบายข้อ 7 เร่งรัดการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แก้ไขปัญหาการเอ้าต์
เอาเปรียบและหลอกลวงนักท่องเที่ยวอย่างจริงจังและเข้มงวด

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (<http://www.tat.or.th>) ได้กำหนดนโยบายหลักไว้

8 ประการ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวไว้ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริม ชักจูง ให้นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเดินทางมาสู่ประเทศไทย เพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้ เป็นเงินตราต่างประเทศ เข้าเพิ่มพูนเศรษฐกิจส่วนรวม โดยริบคว่น
2. ขยายแหล่งท่องเที่ยวให้กระจายไปในท้องถิ่นเพื่อเป็นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้ถึงประชาชนในทุกภูมิภาค
3. อนุรักษ์และฟื้นฟูสมบัติวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้ด้วยดีที่สุด
4. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานที่ดี เพื่อสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนให้มากขึ้น
5. เพิ่มความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้สามารถเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางต่าง ๆ ในประเทศไทยด้วยความมั่นใจในความปลอดภัยของร่างกายและทรัพย์สินของตนและหมู่คณะ
6. ส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวของคนไทยภายในประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและเยาวชนเพื่อเป็นการเพิ่มสวัสดิการด้านการท่องเที่ยวให้แก่คนไทย
7. เสริมกำลังคนที่เป็นคนไทยเข้าทำงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มากที่สุด
8. ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอันเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

จากการศึกษานโยบายการท่องเที่ยว ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ทั้ง 8 ประการนั้น พบว่า มีนโยบายที่ชัดเจนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ถึง 3 ข้อ คือ

นโยบายข้อ 2 ขยายแหล่งท่องเที่ยวให้กระจายไปในท้องถิ่นเพื่อเป็นการ กระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้ถึงประชาชนในทุกภูมิภาค

นโยบายข้อ 3 อนุรักษ์และฟื้นฟูสมบัติ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้ด้วยดีที่สุด

นโยบายข้อ 8 ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอันเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

องค์ประกอบและวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ภราเดช พัทน์วิเชียร (อ้างถึงใน กังสดาล ภูสิงหา. 2542 : 11) ได้แบ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ไว้ 4 องค์ประกอบดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature Based Tourism) เป็นแหล่งธรรมชาติเป็นหลักมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ
2. องค์ประกอบด้านการจัดการเป็นการจัดการแบบยั่งยืน (Sustainable Management Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม ป้องกันและกำจัดมลพิษและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environment Education Based Tourism) เป็นแหล่งที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ มีการให้การศึกษาระดับสูง สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยวคนในท้องถิ่น และผู้ที่ประกอบกิจการที่เกี่ยวข้อง
4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation Based Tourism) คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนและคนในท้องถิ่นก่อประโยชน์ให้เกิดแก่ท้องถิ่นและท้องถิ่นมีการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ โดยเริ่มจากระดับล่างถึงการปกครองท้องถิ่นและรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (<http://www.tat.or.th/policy.htm>) ได้กล่าวถึงลักษณะ โครงสร้าง และองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม อาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย
2. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

3. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ จะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่ง หรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีองค์ประกอบ 3 ประการ

1. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ยังเป็นแนวคิดที่จะทำให้งิจกรรมการท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมธรรมชาติศึกษา และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะช่วยสร้างรายได้ ซึ่งรายได้ส่วนหนึ่งรัฐจะสามารถนำมาใช้ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งขณะนี้กำลังประสบปัญหาข้อจำกัด ด้านงบประมาณ นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังเป็นการสร้างงานให้กับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มรายได้ เมื่อประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมท่องเที่ยว ก็จะช่วยลดความจำเป็นในการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อดำรงชีพ ด้วยเหตุผลดังกล่าว การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมสามารถดำเนินควบคู่กันไปได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ จะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น วิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่ง หรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (<http://www.tat.or.th/policy.htm>) แบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวได้เป็น 3 ประเภทคือ

1. แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ (Natural Attractions) หรือที่เกิดจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาตินั้น ประกอบด้วย สภาพภูมิอากาศ (Climate) ทิวทัศน์ที่สวยงาม (Scenery) และสัตว์ป่า (Wildlife) นับได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จในการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด แต่แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวเหล่านี้จะต้องได้รับการดูแลและบำรุงรักษาเป็นอย่างดี นักท่องเที่ยวที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ อาจทำลายความสวยงามลงได้

2. แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manufactured Attractions) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตรงกันข้ามกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เมืองขนาดใหญ่ ๆ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเที่ยวชมสิ่งก่อสร้างและสถาปัตยกรรมทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน สถานที่ที่รัฐบาลก่อสร้างขึ้น พระราชวัง อาคารเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาที่สำคัญ

3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิต ยังมีกลุ่มนักท่องเที่ยวอีกจำนวนมากไม่น้อยที่สนใจในความรุ่งเรืองแห่งอารยธรรมในอดีต วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของชนกลุ่มน้อย รวมถึงพิธีกรรม พิธีกรรมงานฉลองรื่นเริงต่าง ๆ ศิลปการแสดง ดนตรี เพลงพื้นบ้าน การรำยรำ การละเล่น ตลอดจนงานหัตถกรรม

อุดม บัวศรี (2534 : 29) ได้แบ่งประเภทของการท่องเที่ยวออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำ น้ำตก เกาะ สันดอน แก่ง ถ้ำ เิงผา เหลือบหิน อุทยานแห่งชาติ อุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สวนสัตว์เปิดป่าสงวน สวนรุกขชาติ แหล่งน้ำ เขื่อน หนอง บึง อ่างเก็บน้ำ โปรง น้ำพุ น้ำพุร้อน หาดทราย หาดหิน หุ่นหญา หุ่นรบ แหล่งแร่ธาตุ แหล่งซากดึกดำบรรพ์

2. แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และโบราณคดี หมายถึง แหล่งหลักฐานบอกอดีตชาติของมนุษยชาติ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ปรางค์ ปราสาท กู่ สถูป ราชู เมือง และชุมชนโบราณ ศาสนสถานเก่า คูเมือง คลองเมือง กำแพงเมือง อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน วัด ศิลจารึก พิพิธภัณฑ

3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งหรือสถานที่แสดงขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่และวิถีอาหาราม ที่เป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมในปัจจุบัน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชน หรือเผ่าชน ต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่สืบมรดกทางวัฒนธรรมมีเอกลักษณ์เด่น ศาสนสถานหรือสำนักสงฆ์ ที่เด่นด้านปฏิบัติธรรม ตลอดทั้งงานเทศกาลประเพณีเด่น ๆ และสำคัญ ๆ ในท้องถิ่น

4. แหล่งท่องเที่ยวศิลปกรรม หมายถึง แหล่งหรือสถานที่ที่มีศิลปกรรมด้านต่าง ๆ เช่น แหล่งรวมวรรณกรรมพื้นบ้าน แหล่งศิลปการแสดงท้องถิ่น คนตรีพื้นเมือง นาฏศิลป์ พื้นบ้าน จิตรกรรมฝาผนัง ปฏิมากรรมสถาปัตยกรรมท้องถิ่น

5. แหล่งท่องเที่ยวกิจกรรม การผลิต หมายถึง แหล่งกำเนิดผลผลิตด้านต่าง ๆ ทั้ง เกษตรกรรม อุตสาหกรรมในครัวเรือน อุตสาหกรรมในโรงงาน เช่น แหล่งหัตถกรรมพื้นบ้าน หมูบ้านทอผ้า ทอเสื่อ แหล่งจักสาน แหล่งปั้น แหล่งพื้นบ้าน แหล่งเจียรไน แหล่งผลิต อุตสาหกรรมพื้นบ้านที่สำคัญ และแหล่งผลิตพืชผลทางการเกษตรที่เด่น ๆ และสำคัญ ในท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544 : 119) แบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น

2 ประเภทคือ

1. ทรัพยากรทางธรรมชาติ (Natural Tourism Resources)

2. ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man – made Tourism Resources) หรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตในท้องถิ่น

ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นนับเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) เป็นผลงานที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ ได้แก่ ผลงานทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม วรรณกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประเพณีในรอบปี ล้วนมีความวิจิตรเป็นประณีตศิลป์ เป็นสุนทรียศิลป์ ที่อนุชนรุ่นหลังยังเกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะปฏิบัติตามสืบสานกันต่อไป

กล่าวโดยสรุปตามทัศนะของผู้วิจัย แหล่งท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ (Natural Attractions) หรือที่เกิดจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ

2. แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manufactured Attractions) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตรงกันข้ามกับแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ

3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิต

ผลกระทบที่เกิดกับแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (<http://www.tat.or.th/policy.htm>) ได้สรุปผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม โดยแยกสรุปได้เป็น 2 ประเด็นดังนี้

1. ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว และปัญหาภาวะแหล่งท่องเที่ยวเกิดความเสื่อมโทรม มีขยะและสิ่งปฏิกูลเกลื่อนกลาดอยู่ตามบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ทำให้สูญเสียความสมดุลทางธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำเน่าเสีย หาดทรายสีคล้ำลง พืชพันธุ์และสัตว์ป่าตามธรรมชาติถูกทำลายจนลดจำนวนลง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นฝีมือของนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยว รวมถึงชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยว

1.2 การบุกรุกที่สาธารณะ การเข้าครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่สาธารณะ เช่น การจับจองพื้นที่ป่าสงวน พื้นที่เกาะ ชายหาด เพื่อสร้างสถานที่ตากอากาศ รวมทั้งการปลูกสร้างอาคารที่ยื่นลงไปในที่สาธารณะ เป็นต้น

1.3 อาคารและสิ่งปลูกสร้าง การก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่ไม่มีการควบคุมด้านความสูง รูปแบบ ก่อให้เกิดปัญหาการทำลายทัศนียภาพ รวมถึงปัญหาความแออัดของสิ่งปลูกสร้าง นอกจากนี้ ยังมีการปลูกสร้างอาคารที่มีลักษณะทำลายธรรมชาติดั้งเดิมของพื้นที่ มีการจัดวางองค์ประกอบต่าง ๆ ขัดต่อสภาพธรรมชาติ เป็นการทำลายภูมิทัศน์อันเป็นความงามและเสน่ห์ของแหล่งท่องเที่ยวโดยสิ้นเชิงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม เช่น การถมที่ ถมทะเล การสร้างถนน ก่อให้เกิดการทำลายสภาพทางภูมิศาสตร์ทางธรรมชาติ และความสมดุลทางระบบนิเวศ

2. ผลกระทบการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงบวกด้านเศรษฐกิจ แต่กลับก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบ ด้านสังคมและวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ซึ่งพอสรุปปัญหา ได้ดังนี้

2.1 เพศพาณิชย์ มีพื้นฐานมาจากปัญหาเศรษฐกิจขยายตัวตามการพัฒนา อาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวมีบทบาทเป็นตัวเร่งให้เกิดปัญหานี้ลุกลามขึ้น

2.2 อาชญากรรม เช่น การล่อลวงนักท่องเที่ยว การปล้นจี้ชิงทรัพย์ ตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ

2.3 ค่าครองชีพ ในพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปเป็นจำนวนมาก เช่น ภูเก็ต เชียงใหม่ พัทยา เป็นต้น มักประสบกับปัญหาค่าครองชีพสูง

2.4 การหลอกลวงเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการบางรายมุ่งเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว

2.5 ค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง เกิดการลอกเลียนแบบ ปรับสภาพสังคม และขนบธรรมเนียมประเพณี ให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

2.6 การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณี สิ่งเหล่านี้เป็นตัวดึงดูดนักท่องเที่ยวมาช้านาน เนื่องจากวัฒนธรรมประเพณีของไทยมีความสวยงาม ประณีต แต่การจัดการด้านประเพณีบางท้องถิ่น ได้ละทิ้งบางขั้นตอนที่เป็นหัวใจของการประกอบประเพณีบางอย่างไป

2.7 การลดคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรม เกิดการลอกเลียนแบบงานศิลปหัตถกรรม โดยไม่คำนึงถึงความประณีต และคุณค่าของสินค้า มุ่งเน้นผลกำไรจากนักท่องเที่ยวมากกว่า

กล่าวโดยสรุป ถึงกรรมการท่องเที่ยวส่งผลคือเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันก็มีผลกระทบตามมาในหลายประเด็นด้วยกันซึ่งสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม
2. ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม

สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

จากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” คือ การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้ และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ ต่อวัฒนธรรมอันดีของชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีองค์ประกอบ 3 ประการคือ

1. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม
2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

โดยสามารถจำแนกแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ (Natural Attractions) หรือที่เกิดจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ

2. แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manufactured Attractions) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตรงกันข้ามกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิต

กิจกรรมการท่องเที่ยวเมื่อส่งผลดีด้านเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันก็มีผลกระทบตามมาในหลายประเด็นด้วยกันซึ่งสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม
2. ผลกระทบด้านสังคมและวัฒนธรรม

แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณี

ความหมายของวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (<http://www.tat.or.th>) ได้สรุปความหมายของวัฒนธรรมไว้ดังนี้ "วัฒนธรรม" หมายถึง "แบบอย่างหรือวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนแต่ละกลุ่ม เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมกรอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในสังคมวัฒนธรรมแต่ละสังคมจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ และทรัพยากร ต่างๆ ลักษณะอีกประการหนึ่งของวัฒนธรรมคือ เป็นการส่งสมความคิด ความเชื่อ วิธีการ จากสังคมรุ่นก่อน ๆ มีการเรียนรู้ และสามารถถ่ายทอดไปยังรุ่นต่อๆ ไปได้ วัฒนธรรมใดที่มีรูปแบบ หรือแนวความคิดที่ไม่เหมาะสมก็อาจจะเลือนหายไป วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่แสดงความเป็นชาติให้ปรากฏชัดเจนขึ้น ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นทำให้คนไทย แตกต่างจากชาติอื่น ๆ มีเอกลักษณ์ประจำชาติที่เห็นได้จากภาษาที่ใช้ อุปนิสัยใจคอ ความรู้สึกรักชาติตลอดจนการ แสดงออกที่นุ่มนวล อันมีผลมาจากสังคมไทยที่เป็นสังคมแบบประเพณีนำ และเป็นสังคมเกษตรกรรม เนื่องจาก ประชากรส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในชนบท สภาพของสิ่งแวดล้อมที่ดี กล่อมเกลาจืดใจมีความ โอบอ้อมอารี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เกื้อกูลซึ่งกันและกันตลอดมา

หากแบ่งวัฒนธรรมด้วยมิติทางการท่องเที่ยวแล้ว จะสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม หมายถึงสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ ไม่สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ เป็นการแสดงออกในด้าน ความคิด ประเพณี ขนบธรรมเนียม แบบแผนของ

พฤติกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติต่อกันมา เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มของคนว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม เหมาะสม เช่น ศาสนา ความเชื่อ ความสนใจ ทักษะคติ ความรู้ และความสามารถ วัฒนธรรม ประเภทนี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมขึ้นได้ และในบางกรณีอาจพัฒนาจนถึงขั้นเป็น อารยธรรม (Civilization) ก็ได้ เช่น การสร้างศาสนสถานในสมัยก่อน เมื่อเวลาผ่านไปจึงกลายเป็น โบราณสถาน ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ หากพิจารณา ความหมาย และลักษณะของวัฒนธรรมที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทที่ 2 เป็นผลผลิตของวัฒนธรรมที่มีตัวตน เป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจน ส่วนประเภทที่ 3 มีสภาพแรกเริ่มมาจากแนวความคิด ความเชื่อและวิถีชีวิต ซึ่งเป็นนามธรรม แต่ได้มีการพัฒนาจนมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบขึ้นมา ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ได้โดยตรง จึงเห็นได้ชัดเจนว่า วัฒนธรรมที่เป็นแนวความคิด ความเชื่อ เป็นนามธรรมล้วน ๆ แต่เพียงอย่างเดียว ไม่ถือว่าเป็น ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น จึงจะสามารถพัฒนาให้เป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวได้ ตัวอย่าง วัฒนธรรมที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวประเภท โบราณสถาน อุทยาน ประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน โบราณวัตถุ งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลและงานประเพณี งานศิลปหัตถกรรมที่พัฒนามาเป็นสินค้าประจำท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และอภินิหารไมตรีของ คนไทย ล้วนแล้วแต่เป็น ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทย เป็นเสมือนตัวเสริมการท่องเที่ยวให้มีความสมบูรณ์ เป็นจุดเด่นหรือจุดขายของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ เพิ่มความประทับใจให้นักท่องเที่ยวได้มากขึ้น ถึงแม้ว่า ประเทศไทยจะมีทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่ก็มีการผสมผสานสอดคล้องเป็นวัฒนธรรมไทย ได้อย่างกลมกลืน แหล่งท่องเที่ยวประเภท โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ แม้กระทั่งศาสนสถาน หรือ โบราณวัตถุและสถาปัตยกรรมต่าง ๆ แสดงอดีตความเป็นมาของชาติไทย ที่มีความเจริญรุ่งเรืองตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งมีอายุ 3-4 พันปีมาแล้ว โดยมีหลักฐานเป็นแหล่ง โบราณคดีกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ

ความหมายของประเพณี

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (<http://www.tat.or.th>) ได้สรุปความหมายของคำว่า “ประเพณี” ไว้ดังนี้ประเพณี มีความหมายรวมถึง แบบความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทักษะคติ ศิลปกรรม จารีต ระเบียบ แบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนถึงการ

ประกอบพิธีกรรมใน โอกาสต่าง ๆ ที่กระทำกันมาแต่ใน อดีต ลักษณะสำคัญของประเพณี คือ เป็นสิ่งที่ปฏิบัติเชื่อถือมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิด หรือการกระทำที่สืบต่อกันมา และยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน

ประเพณีเกิดจากความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยไม่ทราบสาเหตุต่าง ๆ ฉะนั้นประเพณี คือ ความประพฤติของคน ส่วนรวมที่ถือกันเป็นธรรมเนียม หรือเป็นระเบียบแบบแผน และสืบต่อกันมาจนเป็นพิมพ์เดียวกัน และยังคงอยู่ได้ก็เพราะมีสิ่งใหม่เข้ามาช่วยเสริม สร้างถึงแก่อยู่เสมอ และกลมกลืนเข้ากันได้

ประเพณี คือ ระเบียบแบบแผน ในการปฏิบัติที่เห็นว่าดีกว่า ถูกต้องกว่า หรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ใน สังคมและมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา

ประเพณี คือ ความประพฤติที่สืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ใน หมู่คณะ เป็นนิสัยสังคม ซึ่ง เกิดขึ้นจากการที่ต้องเอาอย่างบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่รอบ ๆ คน หากจะกล่าวถึงประเพณีไทยก็หมายถึง นิสัยสังคม ของคนไทยซึ่ง ได้รับมรดกตกทอดมาแต่ดั้งเดิมและมองเห็นได้ในทุกภาคของไทย

ประเพณี เป็นเรื่องของความประพฤติของกลุ่มชน ยึดถือเป็นแบบแผนสืบต่อกันมา นาน ถ้าใครประพฤติผิด แบบ ถือเป็นการผิดประเพณี เป็นการแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติอีก อย่างหนึ่ง โดยเนื้อหาสาระแล้ว ประเพณีกับวัฒนธรรมเป็นสิ่งทีกลุ่มชนในสังคมร่วมกันสร้างขึ้น แต่ประเพณีเป็นวัฒนธรรมที่มีเงื่อนไขที่ค่อนข้างชัดเจน กล่าวคือเป็นสิ่งทีสังคมสร้างขึ้น เป็นมรดก คนรุ่นหลังจะต้องรับไว้ และปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป รวมทั้งมีการเผยแพร่ แก่คนในสังคมอื่น ๆ ด้วย

ประเพณีแบ่งตามลักษณะของความเข้มงวดในการที่จะต้องปฏิบัติตาม เป็น 3 แบบด้วยกัน คือ

1. **จารีตประเพณี หรือ กฎศีลธรรม (Mores)** คือ ประเพณีที่สังคมถือว่าถ้าใครฝ่าฝืน จดเว้น ไม่กระทำตามถือว่าเป็นความผิดจารีตประเพณีเกี่ยวข้องกับศีลธรรมของคนส่วนรวมใน สังคมไทย เช่น การแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เป็นต้น จารีตประเพณีหรือกฎศีลธรรม ของแต่ละแห่งย่อมไม่เหมือนกัน เพราะมีค่านิยม (Value) ที่ยึดถือต่างกัน ดังนั้น ถ้าบุคคลใดนำ จารีตประเพณีของตน ไปเปรียบเทียบกับของคนอื่นว่าดีหรือเลวกว่าตนก็เป็นการเปรียบเทียบที่ ไม่ถูกต้อง เพราะสภาพหรือสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ ย่อมต่างกันไป เช่น เราเคารพ ผู้ที่อาวุโสกว่าแต่ชาวอเมริกันรักความเท่าเทียมกัน

2. ขนบประเพณี (Institution) บางครั้งเรียกว่าระเบียบประเพณี หมายถึงประเพณีที่สังคมกำหนด ระเบียบแบบแผนไว้อย่างชัดเจนว่าจะประพฤติปฏิบัติเป็นขั้นตอนอย่างไร เช่น ประเพณีแต่งงานต้องเริ่มตั้งแต่การหมั้นการแต่งซึ่งแต่ละขั้นตอนจะมีพิธีมากมายสำหรับคู่บ่าวสาวต้องปฏิบัติตาม หรือพิธีศพ ซึ่งจะต้องเริ่ม ตั้งแต่มีการรดน้ำศพ แต่งตัวศพ สวดศพ เผาศพ เป็นต้นลำดับ

3. ธรรมเนียมประเพณี (Convention) หมายถึง ประเพณีที่ปฏิบัติกันอยู่ในชีวิตประจำวัน หากมีการฝ่าฝืนก็ ไม่ถือเป็นเรื่องผิด นอกจากจะเห็นว่าเป็นผู้เสียมารยาทเท่านั้น ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี

ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวผู้ไทย

ถวิล ทองสว่างรัตน์ (2527 : 85) ได้รวบรวมขนบธรรมเนียมประเพณีชาวผู้ไทยไว้ดังนี้

1. ว่าด้วยการแต่งกายและลักษณะทางภาษา

การแต่งกายในเวลาปกติผู้ชายนุ่งผ้าด้ายตามเอกลีดงาสีดำ หรือนุ่งผ้าขาวม้าสีขาว สวมเสื้อด้ายสีดำ (ผ้าพื้นเมือง) ผู้หญิงนุ่งซิ่นใช้เสื้อดำสีดำ (ผ้าพื้นเมือง) ถ้าไม่สวมเสื้อแทนที่จะห่มผ้าเอาแขนเสื้อผูกสะพายแดงเฉียงมาใช้แทนผ้าห่ม เครื่องประดับของชายในเวลาปกติไม่มีของหญิงมีกำไลเงินใส่ข้อมือกับกระจอนหู (ต่างหู) ทำด้วยเงินหรือทองเหลืองใส่ประจำตัวอยู่เสมอ เฉพาะคนที่มียศยศสักหน่อย กับมีผ้ามันดัดซิด (ผ้าเก็บดอก) สีเหลืองผืนผ้าเล็ก ๆ ผูกคล้องศีรษะรัดคอกไม่ให้รุ้งรังโดยมากใช้ทั้งหญิงทั้งชาย ในเวลานักขัตฤกษ์ ถ้าเป็นเวลาปกติใช้แต่ผู้หญิง ถ้าเป็นเวลางานนักขัตฤกษ์ผู้ชายนุ่งผ้าไหมสวมเสื้อซิ่นใน ห่มผ้าซิด (ผ้าพื้นเมือง) ส่วนผู้หญิงนุ่งซิ่นหมี่ไหม สวมเสื้อผ้าดำแขนยาว รูปเสื้อกระบอกคิกลูกกระดุมด้วยแถวหนึ่งประมาณ 30 – 40 เม็ด มาสมัยนี้บางคนใช้สดางค์ห้าหรือสดางค์ 10 ร้อยซ้อนกับลูกกระดุมทุกลูก ทำตามฐานะคนจนและคนมี เครื่องประดับกายมีลูกปัดแก้วร้อยเป็นสายใช้คล้องคอผูกข้อมือเกี้ยวหูพันผมหลายเส้น ใช้ทั้งหญิงและชาย พวกผู้หญิงยังเอาเงินบาทเหรียญสลึง เหรียญสองสลึง เหรียญเฟื้องและเงินต่างประเทศเจาะร้อยผูกเป็นแถวคล้องคอคล้ายสร้อยอีกด้วย ถ้าเป็นนักขัตฤกษ์ทำบุญต่างบ้าน จะต้องเดินทางไปจากบ้าน พวกผู้หญิงต้องมีกระหังใส่เครื่องนุ่มห่มและเครื่องแต่งตัวหวีกระจกแบ่งพร้อมไปด้วยทุกคน เมื่อเวลารับศีลพวกผู้หญิงต้องถอดเครื่องประดับออกกองไว้หมด เมื่อรับศีลแล้วจึงกลับแต่งตามเดิม ลักษณะร่างกายของคนจำพวกนี้ รูปพรรณสัณฐานเหมือนกับคนไทยธรรมดา เว้นแต่หญิงไว้ผมยาวทุกคน และดำเนินขลุ่ยต่างกับคนไทยธรรมดา คล้ายกับสำเนียงพวกพม่า และถ้าจะสังเกตกิริยาที่เดินจะมี

แปลกบ้าง โดยมากมักเป็นคนผิวขาว เนื้อหยาบ เดินสั้นหนักทำเดินท่าก้ม ๆ โดยสันนิษฐานว่า คนจำพวกนี้ขึ้นในการเดินขึ้นเขาของเขาเสมอ

2. ว่าด้วยลัทธิศาสนา

ในครั้งนั้นคนจำพวกผู้ไทยยังไม่มีศาสนาอะไร นับถือแต่ผีค้ำคือผีแคบิคา มารดา หรือปู่ย่าตายายที่ตายล่วงไปแล้ว เวลานั้นพระยาก็ยังไม่มีการราชาเจ้า อนุรุทธกุมาร เจ้าเมืองเวียงจันทน์จึงประทานสาวสนมมาให้เป็นภรรยาพระยาค่า คนหนึ่งชื่อนางลาวและ ให้พระครูอีกรูปหนึ่ง (พระสงฆ์) ไปตั้งวัดอยู่ที่เมืองวัง เพื่อช่วยแนะนำสั่งสอนทาง พระพุทธศาสนา นางลาวเป็นหัวหน้าช่วยแนะนำในการทำบุญให้ทาน พวกผู้ไทยจึงมีการเลื่อมใสนับถือพระพุทธศาสนา รู้จักการทำบุญกุศลตั้งแต่นั้นสืบมา มีการทำบุญคือ

- 1) ทำบุญบ้องไฟ
- 2) ทำบุญพระเวศ (มหาชาติ)
- 3) ทำบุญวันออกพรรษา
- 4) ทำบุญข้าวจี
- 5) ทำบุญข้าวประดับดิน
- 6) ทำบุญข้าวสาก
- 7) ทำบุญกฐิน
- 8) ทำบุญวันสงกรานต์

3. ว่าด้วยการถือผี

การถือผี มีเหตุผลบรรยายต่อมาว่า เมื่อพระยาค่าได้นางลาวมีบุตรเป็นชายด้วยกัน 3 คน คนที่ 1 ชื่อท้าวคำ คนที่ 2 ชื่อท้าวกำ คนที่ 3 ชื่อท้าวแก้ว ในครั้งนั้นมีผีอยู่ที่เขาค้ำ ใช้แสดงให้เห็นเป็นตัวคนธรรมดา ถ้าพวกผู้ไทยมีกิจการจะทำงานสิ่งใด ไปขอแรง พวกผีมาช่วยทำงานก็ได้ เช่นเดียวกับคนธรรมดา แต่อาหารที่จะเลี้ยงพวกผีนั้นจะเลี้ยงได้แค่เครื่องของหวานของลาวผิไม่กิน พูดจกกันได้เหมือนกับคนธรรมดา แต่จะทำการต้องแยกกัน เป็นฝ่ายหนึ่งต่างหากไม่รวมกัน โดยกล่าวว่าพวกผีนั้นเหมือนสาบกลืนคน การถือผีโดยเข้าใจว่า ผีบิดา มารดา หรือปู่ ย่า ตา ยาย ที่ตายไปแล้ว เป็นผู้ปกครองคอยดูแลการกระทำผิดของบรรดาลูกหลานญาติพี่น้องอยู่เสมอ ดังเช่นมีชายไปจับแขนหรือกอดจูบลูกสาวบนเรือนอย่างหนึ่ง หรือคนในครัวเรือนนั้น ไปเรียนวิชาอาคมอย่างใด โดยไม่บอกกล่าวกับผีอย่างหนึ่ง หรือลูกสะใภ้ หลานสะใภ้เดินบนเรือนกระที่บสั้นแรง หรือเคาะไม้เสาเรือน ฝาเรือน และไม้อย่างอื่น ซึ่งเป็นเครื่องประกอบเรือนนั้นอย่างหนึ่ง เหตุที่กระทำดังกล่าวนี้ถือว่า ผิดผีปู่ ย่า ตา ยาย ผีนั้นจะต้องมากระทำให้คนใดคนหนึ่งมีอาการเจ็บป่วยขึ้น เมื่อมีคนเจ็บป่วยเกิดขึ้นแล้วต้องไปหาหมอเหยา หรือหมอถ้าส่องมาเสี่ยงทาย ว่าผิดอย่างนั้น ผีจะต้องกินไก่ กินหมู กินกระบือ คนที่กระทำผิดต้องจัดหามาเช่นผีตามความต้องการ แต่ต่อมาทุกวันนี้ การเช่นหมู และกระบือนั้น ใช้แต่ไก่สมมติกันเอาว่าเป็นกระบือโดยมาก

4. การแต่งงาน

การแต่งงานมีขนบธรรมเนียมประเพณีพื้น ๆ ที่ปฏิบัติต่อกันมาของชาวผู้ไทย ดังต่อไปนี้

4.1 ต้องมีล้าม 1 คน ล้ามนำขันดอกไม้รูปเทียน 1 คู่ เงิน 10 บาท เหล้า 1 ขวด ยกเข้าไปหาผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงที่เรียกว่าฝ่ายลุงตาแล้วพูดว่า “ขอไหว้สา ลุงตาพาเข้า ได้ดอกไม้เทียน คู่ เงินสิบบาท เหล้าโศด 1 มาขอเข้าปูลูแนว นำลุงตาพาเข้า เพราะว่ามีคนนำกินดินอยู่ มักพ้อมมักแม่ มักโคตร มักวงค์ ขอหื้อลุงตาพาเข้า เป็นแห่ผีนกว้าง เป็นน้ำสร้างอันเย็น ตัดต่งเน่งคองตามฮีต 12 คอง 14 ขอปิดค้ำงหื้อเห็นเคอ ปิดค้ำงหื้อเห็นเคอ ปิดเบอหื้อเห็นมะ อาญาเอย คั้นเว้าน้อยขอลวย คั้นเว้าหลายขอไหว้คาย อาญาเอย” (คำพูดเหล่านี้ใช้ภาษาผู้ไทยล้วน)

ฝ่ายลุงตาตอบ “สารูแล้ว ที่ได้ดอกไม้รูปเทียน ฮีตมีหื้อหมอง คองมีหื้อเสร์ว ฮีตแต่ปู้มีหื้อหย่า ฮีตแต่ยามีหื้อเส กะดีแล้ว อาญาเอย เฮาเล้งลูไว้ทำชาย เล้งควายไว้ทำเอะทำไถ อาญาเอย พอปุ้กะละปุ้ พอฝ้งกะละฝ้ง คั้นมีคิ มีฮี ว่ามีคิ มีงาม กะละปุ้ กะละแปง ตามฮีต ตามคองนั้นแล้ว อาญาเอย แต่ว่าลูสาวก เพ็นผัดคักค่าหลาย ลูสาวปาย เพ็นผัดคักค่ากว้างคาย อาญาเอย” (ตอนนี้ออกสินสอดให้ทราบ ถ้าบอกราคาสูงฝ่ายผู้เป็นล้ามจะขอต่อรอง) แล้วพูดว่า “สารู ลุงตาพาเข้าเว้ามานั้น ยอเซาะกะมีแควน ยอแหนกะมีฮั้นแล้ว อาญาเอย เงินค้ำหายะ มะไม้้อยสูง อาญาเอย ขอหื้อโผคผายข้าน้อยเน อาญาเอย ขอไหว้สา” ฝ่ายลุงตาจะพูดว่า “เอาแนวนี้เสไป เบอคอง เบอไม้กะได้ ขันว่าเงินหายะกะดีเอาสิบเบอกะเท่า เก้าเบอกะทาส มีหื้อฮาดสักป่องสองสักฮู ละได้บอ” (ล้ามตอบ) มิได้ ข้าน้อย (ลุงตาพูด) “เอาไม้เสชั้น คือโหขวานจองคอบแบ้ ไม้แท้อยคาสามปีได้บอ” (ล้ามตอบ) มิได้แล้ว ข้าน้อย ขอไหว้ ขอสา ขอหื้อโผคผายเป็นแห่ผีนกว้าง นางผีนยวแต่ท่อน ข้าน้อย (แล้วก็ต่อราคาสินสอดจนเป็นที่พอใจกันทั้งสองฝ่าย)

4.2 เมื่อตกลงกันแล้ว มีการสับของฝากและของหมวย มีกระหังหมวย ฝ่ายชาย 1 ภา หมา 8 พลุ 8 ทำเป็นคับ ๆ ใส่ขันแล้วยกเข้าไปหาลุงตา (ล้ามพูดว่า) “ขอเอาขันมะหมาหมวย สายพลุมาแก้ว สับของพะมะหลบพร้อม มีหื้อสิบเสคอ ห้อเสล่มคาย อาญาเอย ความได้ท่อนี้ละ ขอไหว้สา” (ลุงตาตอบ) “สารูแล้ว ที่ฮักษาฮีตมีหื้อหมอง คองมีหื้อเสร์ว ขออนุโมทนาสารู อาญาเอย” พอรับของฝากเสร็จพิธีแล้ว ฝ่ายหญิงจะต้องแจกของผู้มาร่วมพิธีทุกคน โดยมากเป็นไม้ขีดไฟคนละกัก เรียกว่าของฝากที่ฝ่ายชายนำมาให้ เพื่อแจกจ่ายเป็นหลักฐานในการสุขอ ความหมายในขอฝาก ส่วนกระหังเป็นลายงคางม สานด้วยไม้

ไม่อย่างดีที่สุดสำหรับใส่ของไปไร่ไปสวน เพราะชาวผู้ไทยทำไร่ข้าว พริก มะเขือ พัก แฟง แดง เป็นต้น สมัยอยู่เมืองวังไม่เคยทำนา ส่วนผู้ชาย 1 วา นั้นเอาไว้เป็นผ้าอ้อม เวลามีลูกเกิดมา ต้องเอาผ้านี้ไปรองรับ เวลาซักเอาไปซักที่แม่น้ำน้อยอ้อยหนูเพราะเป็นธารน้ำไหลที่ใสสะอาดดี

4.3 ต่อไปอีกวันแต่งงานกัน เมื่อได้ฤกษ์ดีแล้ว ก็แห่เจ้าบ่าวมาบ้านเจ้าสาว มีการผูกแขนบายศรีในขันโตกหรือพานทองก็ได้ ก่อนเข้าสู่พิธีบายศรีสู่ขวัญ ถ้ำม ต้องนำไก่ต้ม 1 ตัว เหล้า 1 ขวด เงิน 10 บาท ไปขอให้ลุงตาเถียน (ตอน) เขยเสียก่อน มิฉะนั้นจะไม่ยอมให้ผูกแขนเป็นเขยได้เลย ถ้ำมนำสิ่งของดังกล่าวยกเข้าหาลุงตาแล้วพูดว่า “บัดนี้ได้เวลาแล้วได้ไก่ต้ม 1 ไก่ เหล้า 1 ขวด เงิน 10 บาท มาขอคำโห้เฮ้อย่างขอคำทางเฮ้ลลกเป็นข้างเหื้อเขยโห เป็นโหเหื้อไค้ เป็นไม้เหื้อคัคเหื้อสิน แม้นได้โหกะมีสิได้ปีกะมีบินหนีแล้ว อาญาเอย”

ฝ่ายลุงตาก็จะหาผู้ชำนาญในการเขียนเขย มาทำการเขียน การเขียนเขยนั้นคือการว่ากล่าวสั่งสอนให้รู้จักการเป็นเขย มี 14 ข้อ เรียกว่าครอง 14 ของเขยที่ยอมตัวเข้ามามอบให้ลุงตาว่ากล่าวได้ ดังปรากฏในข้อ 9 ว่า “ข้างฮ้าย ควายยะ ไม้กะชะหนามสนหน้า เห้งเหื้อเอาเหื้อคหินฝ่น คนไค้เหื้อเอาเหื้อคคนเขื้อ” แสดงว่ายอมตัวให้ลุงตาใช้สอยเป็นข้าทาส ฉะนั้น

สำหรับผู้ที่จะเป็นถ้ำมั้น ต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมมีคณับถือเหมาะสมเป็นตัวอย่างได้ในการครองเรือน เป็นคนบริสุทธิ์ ไม่เป็นม่าย ไม่มีเมียหลายคน มีลูกที่ว่่านอนสอนง่าย มีความประพฤติดีด้วยเพราะเชื่อว่าเป็นผู้ปลูกฝังตั้งแต่เสมี่ยมเป็นพ่อแม่อีกคนหนึ่ง ลูกถ้ำม (เจ้าบ่าว) จะต้องเคารพนับถืออย่างยิ่ง ในพิธีแต่งงานเป็นหน้าที่ของถ้ำมจะต้องจัดทำทุกอย่างอาทิเช่นจูงเข้าพาขวัญ ผูกแขน ป้อนไข่ ฟ่ายเหล้า จูงแขนเข้าห้องลั่นเป็นหน้าที่ของถ้ำมทั้งนั้น

4.4 พิธีเขียนเขย นับว่าเป็นพิธีสำคัญที่สุด เพราะเป็นการยินยอมที่จะต้องปฏิบัติตามข้อบัญญัติ 14 ข้อ ไม่ใช่เอาไม้เรียวมาเขียน แต่เป็นคำพูดที่ลุงตา (ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง) จะวางไว้ให้ถือปฏิบัติ ฮีตครองคังกล่าวผู้เฒ่าผู้แก่บอกเล่าสืบต่อกันมาว่า สืบมาแต่เรื่องสังคิลปีชัย ซึ่งเป็นวรรณคดีอีสาน ตอนยักษ์กุมภกัณฑ์ลักลอบเอานางสุมณฑาไปสู่สมครั้งแรกยักษ์กุมภกัณฑ์ได้ลักพาเอานางสุมณฑาไปโดยพลการ ต่อมาท้าวศิลปีชัย ท้าวสีโหและท้าวสังข์ทองไปรบเอาคืนมาได้ ยักษ์กุมภกัณฑ์มาขอแต่งงานอีก โดยยอมเป็นเขยที่ดีจึงวางกติกการเขียนเขยไว้ ชาวผู้ไทยยึดถือเป็นประเพณีสืบมา ต่อไปนี้เป็นคำเขียนเขย 14 ข้อ ตามที่จดจำมาเป็นภาษาไทย คือ

ฝ่ายลุงคาที่จะเขียนเขยกกล่าวขึ้นต้นว่า “ขอขบาทองเจ้าล้าม มือนี่แม่น
มือนั้นมือนี่เป็นวันดี มือนี่วันชอบ มือประกอบวันงาม กลางคืนเขอย่าเทวนี่น้ำ กลางค้ำเข
น้นอย่าเทวนี่เน บุญเขหะแฉวน แนนเขเจ้าหะฮอด จึงมาหาพ่อแม่ คัดหาฮิตคืดหาคองท้าว
นี่เป็นท้าวผู้ดี สิเป็นท้าวผู้ปลอด มิได้เป็นปูดเนื้อเลา มิได้เป็นเปาเนอข้าง มิได้เป็นป้างเนื้อปุม
แก้งคังไขลอด ปอดคังไขขาว หนีหน้าไว้หน้า หนีหลังไว้หลัง ท้าวผู้นี้มาสมสู่อยู่กับหมู่
ข้อยทั้งหลาย เป็นท้าวอย่าเอ็ดหูกวาง เป็นนางอย่าเอ็ดหูเม่นหูถึง คือว่าเวะท้าวหนาเวะพญาถึ
ป็นเจ้าจี่ของทองแล้วจึงไป ต่อไปนี้พื้นสิได้ตั้งบำ ง่าไม้สิได้ตั้งคองเจ้าคาย เจ้าล้ามเอย ไปคอง
อย่าได้มามีเปล่า ไปเลาอย่าได้มามีคาย เอาไม้คายมาสองกันหม้อไม้ข้อยล่อหมุนกันแม่เจ้า
เฮิน ถ้าผิคฮิตลุดคองคา สิได้เหมอเงินฮ้อยน้ำหกกับควายโคหนึ่ง คายอาญาเอย” ล้ามก็รับว่า
จ้าว จ้าว เมื่อกล่าวจบแต่ละข้อ คังค่อไปนี้

ข้อ 1 เอ้าเมไปแล้ว มิเหือคิต่างพริ้ว ห้ำต่างเสม หลังตี หีสี่ จีทาลาน มิเหือ
เอ้าแบบแมควาย ฮับได้บอ (ล้ามคอบ) จ้าว จ้าว ฮับได้ อาญาเอย

ข้อ 2 มิเหือค้ำเหือนาย ขวยเมอหน้า ข่ายเหือข่า ค้ำเหือแก้ว ฮับได้บอ (ล้าม
คอบ) จ้าว จ้าว

ข้อ 3 มิเหือคอบคนจรนอนมิน สิบคินกินกัญชา คินเบ้ แทงไป ฮับได้บอ
(ล้ามคอบ) จ้าว จ้าว

ข้อ 4 มิเหือโคะลุด โคะคา กินเหล้าบ้ายาเมา เว้าค้ำแข็ง แทงความอันมิแม่น
มิเหือข่มน้องน้ำ กะพ้าน้องแม เซเซอแม่เฒ่าแม่ยาย ฮับได้บอ (ล้ามคอบ) จ้าว จ้าว

ข้อ 5 มิเหือข่มโหด ขนงโหซบ เด็กท่อก้อย น้อยท่อทู ลุดลุดหลานตา มิเหือ
เว้ามิงกูหนูโค้ง เหือฮ้องว่าเจ้า ว่าข้อย มิเหือค้ำสิบหีสี่แม่

ข้อ 6 สามมือเหือเบ็งเฮินหน้า ห้ามมือเหือเบ็งเฮินหลัง หล้าฮาด เฮินโฮ้ ซ้าย
ฮ้าย ควายยะ ไม้กะชะ หนามสน ฮ้องเหือหนาน วานเหือข้อย

ข้อ 7 ฮั้นเฮินลุด เฮินตาเฮินพ้อเฒ่า แม่เฒ่า มิเหือเคะเค่วลอยชาย เว้าแสงก้ำ
ว่าแสงแข็ง คีคะตะลาง ป้างปึงเท็งเฮิน บ่อนหย่าเหือหย่า บ่อนแกงเหือแกง

ข้อ 8 ลงน้ำมิเหือเอ็ดกั้นฟู จกสูมิเหือเอ็ดแทนสัน แหนสันเหือเอาไม้ค่อสุด
ฮ้อเหือเอาไม้คอง คิกแหแ่มอง ค้องซ้างเซอเฮิน ได้ป่าเหือกั้นแต่ใส่ ได้ไก่เหือกั้นแต่คิน ได้
นกคุ่มเหือเอามาหาพ้อ ใค่นกค่อเหือเอามาหาเฮิน ได้ป่าเหือกั้นแต่ใส่ ได้ไก่เหือกั้นแต่คิน ได้
นกคุ่มเหือเอามาหาพ้อ ใค่นกค่อเหือเอามาหาเฮิน กั้นซันมิเหือลับคา กั้นปามีเหือลับแคง แบ่ง
เฮินน้อยฮั้นไปเฮินเหยอ กะมีที แบ่งเหยอมาเฮินน้อย ที่ฮิตลุดคองคา

ข้อ 9 ช้างฮ้าย ควายยะ ไม้กะชะ หนามสน หน้าแข็งเหี้ยเอาเอ็ดหินฝนคน
โต๊ะเหี้ยเอาเอ็ดคนเซ้อ

ข้อ 10 เซ้อไปเม็งฮ้อมีเหี้ยวว่าไกล เซ้อไปเม็งไทยมีเหี้ยวว่าค้ำน

ข้อ 11 ไปเหี้ยลา มาเหี้ยคอบ มีเหี้ยฮ้ายหนีคืออยู่ ตามมือนอนป่า ห้ามือนอน
เฮิน นี้กะผัดฮึดลุงคองคา

ข้อ 12 มีเหี้ยห้ามนายกำยล้าม ล้ามศรีวิไหววี่ ซี้ทางเอาะเบาะทางไปเป็น
ผู้แปงแต่งตั้ง เหี้ยเป็นพ่อเป็นแม่ หลักเสมโท

ข้อ 13 ได้มานักเงินลาด บาดเงินแดง ครุฑแสงแมงคา ครุฑน้อยแก้ว แก้ว
น้อยมุงคุด คายโคงคิ กระบี่โคงคัม ครุฑห้อยแก้ว เหี้ยวหมูตัน จันทะคาด แข็งคนกะคั้นผี
เอามาแต่เฮินหลัง ยังเฮินเก่า เหี้ยมาแจ้งเนื้อคุดผาบปะรำเซ้อ จันมีแจ่มมันคกเฮ็ดไป มั่นละยะ
แก่เฮาเจ้าช้อยเมอหน้า

ข้อ 14 ลมพัดมาหญ้าคาพัดค้อง นกเค้าเห็น นกกระเต็นฮู้ เห็นหญิงนอน
หงายชายนอนคว่ำ นี้กะมีเหี้ยห้ามคุดคโต๊ะ เหี้ยจับถามเอาน้ำปะมันเสอกก่อน อันนี้เหี้ยเอาไว้แก่
เจ้าขุนมูลนายพิจารณาปรับเหมอเซอไทย จันผัดฮึดลุงคองคา ละได้เหมอเงินฮ้อย น้ำหกกับ
ควายโตหนึ่งคาย อาญาล้ามเอย

สรุป ฮึดปู่ คองพ่อ ฮึดฮ้อยคองผู้ไทย มีเหี้ยทิมเซอพะ ละเซอคั้น มีเหี้ยลืบ
เสดอ ห่อเสเล่ม ลืบฮอยค้ำ วาฮอยปู่ ฮึดแต่ปู่มีเหี้ยหย่า ฮึดแต่ย่ามีเหี้ยเส ฮึดขำขำมิได้ไถ ฮึด
ผู้ไทย ผู้ไทยมิได้ปะ แต่งพอยอแม่นแล้วก็สาธุ

4.5 เมื่อเจียนเขยเสร็จแล้ว ก็เข้าพาขวัญ คู่ขวัญบายศรี มีล้ามเป็นผู้ทำพิธีทุก
อย่างเช่น ผูกแขน ป้อนไข่ขวัญ ฟายน้ำเหล้า ล้ามตั้งสอนการปฏิบัติระหว่างสามีภรรยา
ตลอดถึงการเอาใจใส่ญาติทั้งสองฝ่าย

4.6 บายศรีลุงตาพาข้าว โดยวิธีลูบล้างข้างสิ มิให้ฝ่ายลุงตาต้องเสียใจ เมื่อ
เสียลูกสาวไปแล้ว ให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดทุกคน

4.7 การดำนนาง คือขอदानเอานาไปอยู่กับสามี มีพาข้าว 4 พา เงิน 4 บาท
มอบให้ลุงตาพาข้าว ใช้คำพูดว่า “เจ้ามีทันพอดฮองกะฮาง นางมีทันพอดค้ำนกะค้ำน เพราะว่ามี
ผู้ปะยะผู้เซ้อ ขอเหี้ยลุงตาพาเข้า เป็นแหผืนกว้าง นางผืนยาว อาญาเอย” ฝ่ายลุงตาตอบ
“ไมทนา สาธุ ได้เหี้ยละเหี้ย ได้ปิ่นละปิ่น อาญาเอย เอาไปแล้ว หะไปมีข้างยางมีงาม กะ

หื้อเบาะซอน ชั้นเหลอบ่ากว่าแสง กะมีหื้อตีต่างพริ้ว ห้าต่างเสม ลูหมู ลูหมากะหื้อส่งถึงมั่ง ลูแั่งลูฮั้ง กะหื้อส่งถึงฮั้ง ลูสูงหลานคำ กะหื้อส่งถึงพ่อเถิงแม่ มีหื้อค้ำหื้อนาย ขายเมอห น้ำคาย อาญาเอย”

4.8 ฝ่ายลุงตาพาข้าวเลี้ยงเขย มีอาหาร เหล้า ไก่ต้ม 2 ตัว หมากพลู บุหรี่ ลุงตาทำพิธีมอบเขย เขยทุกคนรับประทานอาหารร่วมกัน รวมทั้งเขยใหม่และเก่า

4.9 คู่บ่าวสาวขอขมาโทษ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาว โดยเฉพาะญาติฝ่ายชาย ที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ขอขมาหมอน ที่นอน แพร ผ้าห่ม และอื่น ๆ เท่าที่จะหาได้ญาติฝ่ายชายจะให้เงิน กั้นถุงและทุนในการตั้งตัว แล้วแต่อัธยาศัย ไม่มีการบังคับ

4.10 ลุงท่ายขมาล้าและสู่ขวัญล้า การสู่ขวัญล้ามีไก่ต้ม 1 ตัว เสือ หมอน และเงินฝ่ายละ 6 บาท ถ้าเป็นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ต้องเสียฝ่ายละ 12 บาท สำหรับสู่ขวัญล้า

4.11 จูนางเข้าห้อง ล้าเป็นคนจูเข้าห้อง แนะนำการอยู่การนอนและทิศทางการนอนให้ภรรยาครวระสามีก่อนขึ้นเตียงนอนครั้งแรก

2. ฮิต (ประเพณี) หลังแต่งงาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ประเพณีชาวไทยหลังแต่งงานแล้วที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ดูหนึ่งกินดอง ลูสองกินก่าว ลูสามลูสี่โกชะปกนกชะหุ้ม” เป็นอันหมดหน้าที่ทุกอย่าง เกี่ยวแก่ลูกเขยจะทำตามฮิตตามครองคู่ไทย เขาเรียกว่า “ฮิตมีหื้อหมอง คองมีหื้อเส้ว”

2.1 กินดอง พิธีให้ล้ามาขอแต่งขอแม่ (ฮิตน้อย) มีเทียนคู่ เหล้า 1 ขวด ไข่ 1 ฟอง ให้แต่งพาข้าว 4 – 5 ตำรับ นำมามอบให้ลุงตาพาข้าวเรียกว่าพาฮิตครอง เมื่อมอบเสร็จแล้วให้เอาไปคอบ (ซ่าน) ผี แล้วยกมาเลี้ยงกันตามอัธยาศัย การกินดองแบบนี้ทำเหมือนแต่งงานครั้งแรก ส่วนแขกที่เชิญมานั้นมากหรือน้อยแล้วแต่เจ้าภาพ ล้าจะพูดว่า “ไหว้สา อาญาเอย มีได้ปะหื้อไข่ ไข่หื้อค้าย แต่งพอยขอได้ ได้นำพาเข้า 4 พา ไก่กลม 4 ไร่ มาหื้อลุงตาพาเข้าตามฮิตครองทุกประการแล้ว” ฝ่ายลุงตาก็นำไปเบิก (ช่อน) ผีต่อไปหลังจากนั้นลุงตาก็แต่งอาหารเลี้ยงเขยเรียกว่า “พาเขย” บรรดาเขยในตระกูลนั้นต้องมาร่วมรับประทานกันโดยพร้อมหน้า

2.2 การกินก่าว เมื่อมีลูกตั้งแต่สองคนขึ้นไป วิธีทำเหมือนข้อ (1) คือการกินดองทุกประการ

2.3 ไก่ชะปกนกชะหุ้ม ก็เหมือนกินดอง กินก่าว แต่มีเพิ่มสิ่งของที่จัดมาคือ แห่ลูกทอง มองดูกรอด หม้อสระหัว โถกวาง (รอง) เลือด สำหรับโถกวางเลือดคนนั้น ให้เอาเลือดควายใส่ ทำพอเป็นพิธี ตามปกติเขาเอาควายจริง ๆ สองตัวแม่ลูกเอามาผูกไว้ที่มุมเสาเรือน

เขาเรียกว่า เสาแ่ง (นม) ผีผู้ ให้เข้ากับคำว่า “แม่มันผูกลูกมันฆ่า” ในฮีดคอง คว้าดั่งว่านี่ไม่ได้ฆ่าจริง ๆ ดั่งผีต้องการ แต่เอาไปทำทำขายเอาเงินมาบอกผีว่าควายสองตัวได้ขายไปแล้วตัวละตกคำลึง จึงได้นำเงินค่าควายมามอบให้ในพาท่านนี้แล้วก็ป็นอันเสร็จพิธี ต่อไปเจ้าภาพต้องปฏิบัติต่อล๋ามคือ เอาไก่ป็น 1 ตัว ไปผูกไว้ที่หัวบันไดเอาผ้าเช็ดหน้าผืนหนึ่ง โทกหัวของล๋าม เวลาล๋ามลงจากบ้านไป จะไปแก้เอาไก่ที่ผูกไว้ เจ้าภาพจะเอาเกลือหรือข้าวสารหว่านใส่ล๋ามพร้อมกับชะงี้เหล้าใส่ล๋ามด้วย เขาเรียกว่าไก่ชะปกนกชะหุ้ม หรือกินสอดคมสอดมสอดก็เรียก ฮีดคองล๋ามนี้จะทำก่อนก็ได้ คือทำให้เสร็จทุกอย่างเมื่อแต่งงานก็ได้ แล้วแต่จะตกลงกันได้ ทั้งนี้อยู่ที่ความเป็นผู้รู้ฮีดคองได้ดีของล๋าม การก่าวนั้นถ้าก่าวเอาชายและหญิง มีหลักดั่งนี้ ก่าวหญิง คว้าย 1 ตัว กับเงิน 6 คำลึง ก่าวชาย หมู 1 ตัว กับเงิน 3 คำลึง อันหมายถึงลูกสาวที่ผัวตาย แล้วกลับมาอยู่กับพ่อแม่เดิม และมีลูกติดมาด้วย ต้องมีการก่าวคืน สิ่งที่จะนำมาก่าวมิดังนี้ ต้องมีการส่งไหปึงแปง ไหราคา 4 สดางค์ ถ้วย 3 สดางค์ เหล้า 1 ขวด ดอกไม้เทียนคู่ จึงจะชอบด้วยฮีดคอง

การปรับไหมเขยที่กระทำผิดประเพณี คือครั้งที่หนึ่ง บอกสอนว่ากล่าวตักเตือนครั้งที่สองปรับ 4 บาท หมู 1 ตัว ครั้งที่สามปรับเงินฮ้อยกับควาย 1 ตัว และครั้งที่สี่ไล่หนี เงินฮ้อยมีสองอย่าง ถ้านำห้าเป็นเงินแท้เท่ากับ 5 บาท และถ้านำหกก็เท่ากับ 6 บาท (แต่บางท่านก็ว่าเงินฮ้อยนำหกหมายถึงมีเนื้อเงินบริสุทธิ์หกส่วนในเก้าส่วน)

ผู้ชายล่วงเกินผู้หญิง ต้องมีการแปลงฮีด ถ้าได้เสียกันเป็นเงินหกบาทกับควาย 1 ตัว ถ้าจับนมปรับ 1 คำลึง คำลึงหนึ่งมี 4 บาท ในสมัยเมื่อ 50 – 60 ปี แต่ก่อนนั้นว่าหาเงินได้ยากจริง ๆ เพียงแต่ทางราชการเก็บเงินรัฐปลการคนละปีละ 4 บาท เท่านั้นราษฎรเป็นอันมากยังไม่มียเงินจะเสียให้ต้องไปเป็นอนาถา คือทำงานโยธา 15 วันแทนเงิน 4 บาท

การกินดอง กินก่าว ไก่ชะปก นกชะหุ้มที่วามานั้น สำหรับไข่ 1 ฟองนั้นต้องนำไปตีแล้วแต่งเป็นพาท่าน นำไปมอบผีไว้ก่อนเสมอว่าจะทำพิธีอย่างอื่นเขาเรียกว่าของฮ้อน (ของร้อน) คือไม่ให้ผีต้องรอคอยนาน คงจะเอาใจผีมากที่สุด ไข่นั้นใช้ไข่ไก่เสมอ

ประเพณีอันหนึ่งที่เราไม่ค่อยจะได้พูดถึงคือเรือนซุ (เรือนหอ) เพราะสมัยนี้ไม่มีการปลูกเรือนหอ ไม้ที่จะนำมาปลูกเรือนหอหายากจริง ๆ แต่ทราบว่าชาวผู้ไทยที่อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร ยังมีประเพณีปลูกเรือนหอกันอยู่ เพราะไม่ยังพอหาได้

ยังมีประเพณีอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า การปลดข้าวสะพาน การปลดข้าวสะพานนี้ใช้ไก่ต้ม 1 ตัว เหล้า 1 ขวด การเป็นเขยผู้ไทยนี้ไม่ใช่เล่นต้องลำบากหลายอย่าง เพราะลูกสาวผู้ไทยสวยทั้งนั้น ใครจะได้มาเป็นเมียต้องปฏิบัติตามฮีดคองซึ่งมีไม่น้อยเลย การปลดข้าว

สะพานนั้น เมื่อฝ่ายชายต้องการข้าม (ขอ) นาง (เจ้าสาว) พาไปอยู่บ้านแล้ว ต้องมีการปลด
 ขั้วสะพาน สะพานนั้นถ่าย (ทอด) จากบ้านพ่อตามาสู่เรือนหอ ต้องปลดออกเมื่อออกจากเรือน
 หอไปแล้ว

3. พิธีเหยา

ประเพณีการเหยาของชาวผู้ไทย สืบเนื่องมาแต่การนับถือผี และความเชื่อถือใน
 การเสี่ยงทาย เมื่อมีผู้เจ็บไข้ได้ป่วยในบ้านก็เชื่อว่าเป็นการกระทำของผี จึงต้องมีการทำพิธี
 เสี่ยงทาย ผู้ทำพิธีดังกล่าวเรียกว่า “หมอเหยา” ส่วนพิธีเรียกว่า “เหยา” พิธีการเหยา มี
 ระดับ ดังนี้

3.1 เหยาธรรมดา

3.2 เหยาแก้พรหมชาติ

3.3 เหยากันค้ำมั่งคั่ง

3.4 เหยาย้ายมิ่งย้ายเนน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University

ความหมายของการมีส่วนร่วม

ได้มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของบุคคล กลุ่มคน ประชาชน ไว้
 ต่าง ๆ กันดังนี้

อุ้นตา นพคุณ (อ้างถึงใน สันทัศน์ เชื้อพุทธศตล. 2541 : 10) ได้ให้ความหมายว่า การมี
 ส่วนร่วมของประชาชนในระดับรูปธรรมหมายถึง “การที่ชาวบ้านได้ให้ แรงงาน เวลา วัสดุ ใน
 การพัฒนาชุมชน” ส่วนความหมายในระดับนามธรรมนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเร
 องของการชี้นำตนเอง (Self – Determination or Autonomy) และความรู้สึกรับผิดชอบต่อ
 ส่วนรวม (Commitment and Responsibility)

องค์การสหประชาชาติ (United Nation. อ้างถึงใน สันทัศน์ เชื้อพุทธศตล. 2541 : 11) ได้
 ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นกระบวนการในการพัฒนา คือ
 การเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคม และการจัดสรร
 ทรัพยากรให้บรรลุเป้าหมายนั้น
2. ในการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่าง ๆ โดยความสมัครใจ

เพียร์ส และ สตีเฟล. (Pearse and Stiefel. อ้างถึงใน สันทัศน์ เชื้อพจนดล. 2541 : 11)

ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็น “การที่กลุ่มประชาชนหรือกระบวนการซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นผู้อยู่นอก ได้เพิ่มความสามารถในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่าง ๆ ตามสภาวะสังคมที่เป็นอยู่”

ยาเคย์ (Ram P.Yaday. อ้างถึงใน สันทัศน์ เชื้อพจนดล. 2541 : 11) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเข้าร่วมของประชาชน ในกระบวนการพัฒนาด้วยความสมัครใจและเต็มใจ การมีส่วนร่วมนั้นต้องไม่ถูกบังคับ

รูปแบบของการมีส่วนร่วม

ยาเคย์ (Ram P.Yaday. อ้างถึงใน สันทัศน์ เชื้อพจนดล. 2541 : 11) ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นขั้นตอน ได้ ดังนี้

1. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
2. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการและแผนงาน (Implementation)
3. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการควบคุมและการประเมินโครงการ และ

การพัฒนา (Evaluation)

4. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของการพัฒนา (Benefit)

อกิน รพีพัฒน์ (2527:101) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนออกเป็น

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

โคเฮน และ อัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff. อ้างถึงใน สันทัศน์ เชื้อพจนดล. 2541:11)

ได้จำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementaion)
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

จะเห็นได้ว่าการจำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วมของ Cohen และ Uphoff มีลักษณะเดียวกันกับ Yaday ซึ่ง อคิน รพีพัฒน์ (2527:101) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ตามการจำแนกในลักษณะของ Uphoff ว่าเน้นที่ผลของการพัฒนาในขณะที่ตนเอง เน้นขั้นตอนของการค้นคว้าปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไขมากกว่า

สรุปแนวความคิดการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาแนวความคิดการมีส่วนร่วมผู้วิจัยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีประชาชน กลุ่มหรือชุมชน ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นผู้ที่อยู่ภายนอก ได้มีส่วนร่วม ในการพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถของตนเอง ในการจัดการควบคุมการใช้และกระจาย ทรัพยากรเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่าง สมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคม ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้น สมาชิกได้พัฒนาการรับรู้และ ภูมิปัญญา และแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัว ของตัวเอง เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ซึ่งหมายรวมไป ถึง การตัดสินใจว่าจะอะไรคือปัญหาของตนเอง อะไรคือสาเหตุและจะแก้ปัญหานั้น อย่างไร โดยกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหานั้น
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) หมายถึง การมี ส่วนในการตัดสินใจร่วมกัน ตามวิถีทางและแนวทางให้เป็นไปตาม โครงการ และแผนการที่ ได้กำหนดขึ้น
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit) อันเกิดจากกิจกรรม หรือการดำเนินงานของประชาชนเอง
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมิน การทำงานของตนเอง และประเมินสภาพการณ์ภายนอกด้วย โดยมีลักษณะของการ มีส่วนร่วมดังนี้
  - 4.1 การมีส่วนร่วมนั้นเกิดจากเบื้องบนหรือเบื้องล่าง
  - 4.2 การจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วมเป็นไปโดยสมัครใจหรือบังคับ
  - 4.3 ช่องทางการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น
    - 4.3.1 มีส่วนร่วม โดยปัจเจกชนหรือกลุ่ม
    - 4.3.2 มีส่วนร่วม โดยตรงหรืออ้อม
    - 4.3.3 มีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีสถักภาพการพัฒนา และการแพร่กระจาย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2539:32-39) อธิบายไว้ว่า สักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจายมีสาระสำคัญ คือ ความเจริญงอกเกิดขึ้น ณ จุดใด จุดหนึ่ง หรือชุมชนใดชุมชนหนึ่งก่อน แล้วจึงแพร่กระจายไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ตัวแปรอยู่ที่การยอมรับนวัตกรรม ซึ่งเกิดจากการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างภายในชุมชนและระหว่างชุมชนกับสังคมภายนอก และชุมชนใดมีปัจจัย 6 ตัวมาก มีแนวโน้มว่าเป็นชุมชนที่มีความเจริญมากกว่าชุมชนที่มีปัจจัย 6 ตัวน้อยกว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดศักยภาพ 6 ประการ มีดังนี้

1. **ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource)** อาทิ ชานนามีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของตนเองมาก ย่อมทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนามาก แต่ก็ต้องขึ้นกับปัจจัยร่วมตัวอื่น เช่น ชานนามีที่ดินมาก แต่ไม่มีความรู้ในการจัดการที่ดิน ย่อมให้ประโยชน์ในที่ดินต่ำกว่า ชานนามีที่ดินน้อย แต่มีความรู้ในการจัดการที่ดิน ตัวแปรร่วมเรื่องการอบรมจึงเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย **มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**
2. **ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource)** เช่น ชุมชนได้มีประชากรวัยแรงงาน (15-59 ปี) ที่มีความพร้อมด้านความรู้และทักษะมาก ย่อมเจริญกว่าชุมชนที่มีวัยแรงงานน้อยกว่า แต่ก็ขึ้นกับตัวแปรอื่นอีกว่า ถ้าวัยแรงงานน้อยแต่มีทักษะความรู้ทางเทคโนโลยีมากกว่าอาจเจริญกว่าก็ได้
3. **องค์กรทางสังคม (Social Organization)** ชุมชนใดมีองค์กรทางสังคมมาก และมีความเข้มแข็งทางโครงสร้าง และการจัดการย่อมมีศักยภาพในการพัฒนาสูงกว่า
4. **ภาวะผู้นำ (Political Leadership)** ชุมชนใดมีผู้นำมากย่อมมีศักยภาพทางการพัฒนาสูงกว่าชุมชนที่มีผู้นำน้อยกว่า แต่ก็ขึ้นกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้นำว่ามีคุณภาพเพียงใดในการสร้างกระบวนการ ในการจัดระเบียบสภาพภายในองค์กรของตนเองให้มีแบบแผนการปฏิบัติเป็นไปด้วยกันได้
5. **เครือข่ายของนวัตกรรม (Network and Innovation)** หมายถึง การพัฒนาทางสังคมสืบเนื่องมาจากการแพร่กระจายนวัตกรรมมากกว่าสืบเนื่องมาจากการคิดค้น ซึ่งชุมชนใดที่ชาวบ้านติดต่อกับข้าราชการและภายนอกมาก จะมีศักยภาพในการเจริญมากกว่า
6. **การฝึกอบรม (Training)** ชุมชนใดประชากรมีการฝึกอบรมสูงมากเท่าไร ก็ยิ่งทำให้ชุมชนนั้นมีพัฒนาการสูงกว่า เพราะรู้จักเอาประโยชน์ รู้จักการจัดการมากกว่า

สรุปทฤษฎีศึกษภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย

จากการศึกษาทฤษฎีศึกษภาพการพัฒนา และการแพร่กระจาย ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ทฤษฎีแบ่งออกเป็น สองส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนที่เป็นศึกษภาพของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 4 ปัจจัยแรก ได้แก่ 1) ทรัพยากรธรรมชาติ 2) ทรัพยากรมนุษย์ 3) องค์การทางสังคม 4) ภาวะผู้นำ หมายความว่า หากชุมชนใดมีปัจจัยทั้ง 4 ครบ ก็มีแนวทางว่าชุมชนนั้นจะมีความเจริญมากกว่าชุมชนอื่น ๆ ที่มีปัจจัยเหล่านี้น้อยกว่า ส่วนปัจจัยที่ 5) เครือข่ายนวัตกรรม เป็นส่วนที่เกิดในชุมชนใดชุมชนหนึ่งก่อน แล้วจึงแพร่กระจายออกไปยังแหล่งอื่น การแพร่กระจายเกิดขึ้นมาได้ก็โดยเมื่อมีการติดต่อกันระหว่างคนต่างชุมชนหรือ โดยเฉพาะคนที่ต่างวัฒนธรรมกัน การติดต่อระหว่างบุคคลสองพวกนี้จึงเป็นทางแพร่ความรู้ ความคิดและสิ่งแปลกใหม่ที่เรียกว่า “นวัตกรรม” หรือความเจริญได้ทางหนึ่ง ส่วนปัจจัยที่ 6) การฝึกอบรม ชุมชนใดมีประชากรที่ได้รับการฝึกอบรมสูงมากเท่าไรก็จะทำให้ชุมชนนั้น ๆ เกิดการพัฒนาขึ้น

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

พาร์สันส์ (Parsons. อ้างถึงใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2537 : 75-81)

นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันผู้มีบทบาทสำคัญมากเกี่ยวกับทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ พาร์สันส์ ได้ให้ข้อสมมติเกี่ยวกับสังคมว่า การที่มนุษย์เข้าไปอยู่ในสังคม และมีการจัดระเบียบนั้น เนื่องจากสมาชิกในสังคมมีความสมัครใจที่จะเข้าทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมนั้น กล่าวคือ บุคคลในสังคมมีคติ ความสมัครใจ (Voluntarism)

พาร์สันส์ ได้เสนอแนวความคิดว่า การกระทำ (action) มีความสำคัญอย่างมาก ในการอธิบายและศึกษาระบบสังคม การกระทำ คือ การกระทำระหว่างกัน (Interaction) ระหว่างผู้กระทำ (actor) สถานการณ์ (Situation) จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ (goals) วิธีการ (means) และแนวคิดของผู้กระทำ (actor's orientation) เมื่อขยายความให้กระจ่างผู้กระทำหมายถึง บุคคลที่มีประสบการณ์ต่าง ๆ และรู้จักควบคุมสถานการณ์ มีวิธีการต่าง ๆ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายต่าง ๆ ที่ตั้งไว้ สถานการณ์หมายถึง เงื่อนไขต่าง ๆ ที่ผู้กระทำรู้จักและมีอิทธิพลต่อการเลือกจุดมุ่งหมายและจะดำเนินการต่าง ๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น ๆ และแนวคิดของผู้กระทำ หมายถึง ค่านิยม บรรทัดฐาน และความคิดอื่น ๆ ที่ผู้กระทำได้รับอิทธิพล ซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้กระทำดำเนินการต่าง ๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายภายใต้สถานการณ์นั้น

สิ่งสำคัญที่พาร์สันส์กล่าวถึงระบบสังคมที่สามารถจะรักษาระบบไว้ได้นั้น จะต้องทำหน้าทีที่สำคัญอยู่ 4 ประการ คือ

1. ระบบสังคมจะต้องมีวัตถุประสงค์และดำเนิน ไปเพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ (Goal attainment) วัตถุประสงค์ของสังคมมีความจำเป็นเพื่อความอยู่รอดแห่งสังคมเพื่อให้สมาชิกในสังคมอยู่ได้อย่างสงบสุข โดยมีวิธีการที่จะถ่ายทอดวัตถุประสงค์ของสังคมนี้ไปสู่สมาชิกในสังคม มีการดำเนินการไปสู่เป้าหมายของสังคม สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่ สถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษา
  2. ระบบสังคมจะต้องมีการปรับตัว (Adaptation) การปรับตัวมีความจำเป็นและสำคัญมากต่อการมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน การที่สมาชิกในสังคมมีความสัมพันธ์และกระทำระหว่างกันนั้น จำเป็นต้องคิดหาเทคนิควิธีต่าง ๆ ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของสังคม และเสริมสร้างพลังต่าง ๆ ภายในระบบให้ดีขึ้น สถาบันในทางสังคม ที่ช่วยทำหน้าที่นี้อย่างมาก ได้แก่ สถาบันเศรษฐกิจ
  3. ระบบสังคมจะต้องมีการบูรณาการรวมหน่วย (Integration) การบูรณาการรวมหน่วยมีความสำคัญต่อระบบ ก็เพราะเพื่อสร้างความเข้าใจภายในระบบเพื่อช่วยการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำ ไปสู่จุดมุ่งหมายของสังคม และเพื่อป้องกันภาวะความตึงเครียดที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในระบบ สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่ สถาบันทางการเมือง การปกครอง สถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นต้น
  4. ระบบสังคมจะต้องมีการจัดการกับความตึงเครียด (Tension – management or latency) ภายในสังคมย่อมจะมีความขัดแย้งหรือความตึงเครียดอยู่เป็นธรรมดา จากบุคคล กลุ่มคน สถาบัน หรือชุมชน ระบบสังคมจะต้องมีหน้าที่แก้ไขหรือจัดการกับสิ่งเหล่านี้ เพื่อก่อให้เกิดความสมดุลในสังคม สถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่ดังกล่าว ได้แก่ สถาบันศาสนา สถาบันศาล เป็นต้น
- พาร์สันส์ ได้กล่าวในระดับกว้างว่า ระบบสังคมประกอบด้วยสถาบันต่าง ๆ ครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญต่อสมาชิกในสังคมที่จะถ่ายทอดบุคลิกภาพ อบรม สั่งสอน บทบาท จนมีการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นสถาบันขึ้น โดยทั่วไปเราจะเห็นว่าพาร์สันส์ได้สังเกตเห็น การกระทำของบุคคลในสังคมจะต้องมีลักษณะการสมัครใจ ต้องการที่จะกระทำเพื่อมุ่งไปสู่จุดหมายด้วยวิธีการต่าง ๆ ก็จะเป็นเครื่องชี้ว่าผู้กระทำจะมีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง บทบาทและ สถานภาพของบุคคลต่าง ๆ ได้กระทำต่อกันจนเป็นระบบสังคม ซึ่งระบบสังคมมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

1. ระบบสังคมประกอบขึ้นมากจากความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็ นบทบาท องค์การ สถาบัน ฯลฯ ซึ่งได้ทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอและระยะเวลาานพอสมควร
2. ระบบสังคมนี้มีแนวโน้มที่จะรักษาขอบเขตสังคมเพื่อป้องกันมิให้เกิด การแทรกแซงหรือการทำลายจากระบบอื่น
3. หากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นภายในส่วนต่าง ๆ ของระบบ ก็เพื่อความอยู่รอด หรือทำหน้าที่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
4. ระบบแต่ละระบบในสังคมทำหน้าที่เพื่อรักษาคุณภาพของสังคม
5. หากระบบไม่สามารถดำรงไว้ซึ่งคุณภาพแห่งสังคม ก็อาจสลายตัวกลายเป็น ส่วนหนึ่งของระบบอื่น หรือเปลี่ยนเป็นระบบใหม่

สรุปทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

จากการศึกษาทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ สรุปได้ว่า ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่มี ข้อสมมติเกี่ยวกับสังคมว่าภายในสังคมอยู่กันอย่างมีระบบ ในแต่ละระบบจะมีส่วนหรือระบบ ย่อย ๆ ทำหน้าที่ต่าง ๆ (function) ตามที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมี ระเบียบ ซึ่งเชื่อว่าเป็นจุดมุ่งหมายของสังคม หากระบบใดไม่ทำหน้าที่ของตนจะก่อให้เกิด การปรับตัวเอง และเกิดความสมดุลในที่สุด ซึ่งระบบต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในสังคมจะมองว่าสมดุล อยู่แล้ว สิ่งที่จะทำให้ระบบย่อยต่าง ๆ ได้มีการปรับตัวเข้าหากัน มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่าง ช้า ๆ เพื่อรักษาสมดุลในระบบ จากการกระทำของบุคคลและสังคม

ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

โสภิตา ขงยอด (2544 : 57 – 60) ได้ศึกษาไว้ดังนี้ ครอบครัวเป็นระบบย่อยในสังคม ครอบครัวมีหน้าที่ในการสร้างสมาชิกใหม่ขัดเกลาทางสังคม หรืออบรมเลี้ยงดูให้เป็นสมาชิก ที่ดีของสังคม และรับเอาระเบียบวิธี กฎเกณฑ์ ความประพฤติ คุณธรรม ค่านิยมต่าง ๆ ที่ กลุ่มนั้นได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติ และความสัมพันธ์ของสมาชิกของ สังคมนั้น การอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม เป็นทั้งกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมและ กระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล

การถ่ายทอดวัฒนธรรม คือการที่มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้อง ประสพตั้งแต่เด็กจนใหญ่ บุคคลจะค่อย ๆ ได้เรียนรู้ระเบียบกฎเกณฑ์ ค่านิยมของกลุ่มทำให้ เขาสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมส่วนรวมได้ กระบวนการนี้เกิดขึ้นตลอดช่วงชีวิตของบุคคล

(Long-Life Process) จะขาดเสียมิได้ เมื่อบุคคลเกี่ยวข้องกับกลุ่มใด ก็จะต้องเรียนรู้กฎเกณฑ์และค่านิยมของกลุ่มนั้น ซึ่งก็คือการยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มนั้น

การพัฒนาบุคลิกภาพ กล่าวโดยย่อคือ การทำให้มนุษย์ในลักษณะทางชีวภาพเป็นมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม เกิดความรู้สึกเป็นตัวตน (Self) สามารถบังคับและกำหนดพฤติกรรม สามารถรับเอาอุดมคติ ค่านิยมต่าง ๆ ได้ มีความทะเยอทะยาน มีความต้องการที่เป็นของเฉพาะตัวไม่เหมือนคนอื่น ตระหนักถึงบุคลิกภาพทางสังคมของตนเอง

การอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม อาจออกมาในรูปการอบรมโดยทางตรงและโดยทางอ้อม

การอบรมโดยทางตรง เป็นการอบรมในรูปที่ต้องการให้มีการปฏิบัติที่ถูกต้อง ตามระเบียบแบบแผนที่กลุ่มกำหนด ไว้ว่า ควรหรือไม่ควรทำ อะไรถูก อะไรผิด เช่น การอบรมในครอบครัว โรงเรียน วัด เป็นการอบรมอย่างจริงจังและเจตนา เพื่อให้บุคคลสามารถวางตัวได้ถูกต้องและเหมาะสมแก่สถานการณ์หนึ่ง ๆ

การอบรมโดยทางอ้อม เป็นการอบรมที่ไม่ประสงค์จะทำให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลโดยตรง แต่เกิดจากการลอกเลียนแบบมาปฏิบัติ

พื้นฐานทางชีวภาพบางประการที่สนับสนุนให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม

1. การปราศจากสัญชาตญาณของมนุษย์ (Absence of Instincts) แต่มนุษย์มีแรงขับเคลื่อน (drive) มนุษย์ไม่สามารถอาศัยลักษณะทางสัญชาตญาณในการบำบัดความต้องการจึงต้องอาศัยวิธีการที่สังคมนั้นใช้อยู่แล้ว
2. การต้องพึ่งพาผู้อื่นในเยาว์วัย ธรรมชาติสร้างให้มนุษย์มีระยะเวลาของการเป็นทารกนาน จึงต้องอาศัยการเลี้ยงดูจากพ่อแม่เป็นเวลาหลายปี
3. ความสามารถในการเรียนรู้ (Capacity to Learn) มนุษย์มีความสามารถในการเรียนรู้ มีสติปัญญา มีความเฉลียวฉลาด มนุษย์สามารถเรียนรู้มากกว่า สัตว์ และยังระยะเวลาอันนานขึ้นเท่าใด มนุษย์ก็จะเรียนรู้ได้มากขึ้น มนุษย์ยังสามารถไตร่ตรองหาเหตุผลยอมรับระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมได้ด้วยตัวเอง
4. การมีภาษาใช้ มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้เพราะภาษา ภาษาเป็นสื่ออันสำคัญในการเรียนรู้ ถ่ายทอดวิธีการแนวความคิดต่าง ๆ ความรู้ ทักษะคิดต่าง ๆ ภาษาเกิดขึ้นได้ด้วยความสามารถทางสมองกับโครงสร้างของปากและหลอดลม

ความมุ่งหมายของการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม

1. เพื่อปลูกฝังระเบียบวินัย (Disciplines) อันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในกลุ่ม ซึ่งมีตั้งแต่เรื่องง่าย ๆ เช่น การขับถ่าย จนถึงระเบียบวินัยขั้นสูงอันมีลักษณะเฉพาะเจาะจง การทำตามระเบียบวินัยให้ประโยชน์เพราะเป็นความประพฤติที่กลุ่มอนุญาตและเป็นการแสดงความพึงพอใจเฉพาะหน้าที่เพื่อประโยชน์ระยะยาว ความเคยชินต่อระเบียบวินัยที่กลุ่มกำหนดได้ บางครั้งก็มีผลลึกลับซึ่งต่อบุคลิกลักษณะ และความประพฤติของผู้นั้นไปจนตลอดชีวิต

2. เพื่อปลูกฝังความมุ่งหวัง (Aspirations) ของชีวิตที่กลุ่มถือว่าเป็นคุณค่าอันพึงปรารถนา ช่วยเป็นหลักและกำลังใจให้บุคคลยอมรับระเบียบวินัยต่าง ๆ แม้จะเป็นเรื่องลำบากที่ยอมทน

3. เพื่อสอนให้รู้จักบทบาททางสังคม (Social Roles) และมีทัศนคติที่สนับสนุนบทบาท ชีวิตในกลุ่มสังคมจะดำรงไปด้วยดีได้ถ้าบุคคลรู้จักบทบาทของตน ซึ่งก็ต้องเหมาะสมกับความสัมพันธ์กับผู้อื่นตามกาลเทศะต่างๆ กัน

4. เพื่อให้เกิดทักษะ (Skills) ที่จะใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม

กลุ่มตัวแทนที่ทำหน้าที่ในการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบทางสังคมที่ดีที่สุด คือ

1. ครอบครัว ครอบครัวมีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ แก่เด็ก เพราะเป็นการอบรมที่ใกล้ชิด และมีความผูกพันอย่างลึกซึ้ง และมีอิทธิพลต่ออารมณ์ ทัศนคติ และแบบความประพฤติแก่เด็กเป็นอย่างยิ่ง ในการอบรมสั่งสอนให้รู้ระเบียบของสังคมให้ได้ผลนั้น พ่อแม่ผู้ปกครองจะต้องสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้แก่เด็ก ต้องแสดงความรัก สร้างทักษะให้แก่เด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นภายในครอบครัว ให้เด็กได้รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว

2. กลุ่มเพื่อน (Peer Group) บุคคลจะได้รับการอบรมจากกลุ่มเพื่อนที่อายุเท่ากันหรือมากกว่า ในกลุ่มเพื่อส่วนใหญ่บุคคลจะสังสรรค์สมาคมกับบุคคลที่มีอายุ และสภาพทางสังคมเท่าเทียมกัน ในตอนเด็กจะเป็นกลุ่มเพื่อนเล่น พอวัยรุ่นเป็นกลุ่มเพื่อนฝูง พอเป็นผู้ใหญ่กลุ่มเพื่อนก็มีความ โน้มเอียงจะเป็นสังคมกับบุคคลระดับเดียวกัน

3. โรงเรียน (School) โรงเรียนเป็นสถานที่ให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้วิชาการแขนงต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ และให้เด็กได้มีโอกาสได้สมาคมกับเพื่อนฝูงเพราะเป็นสถานที่ให้เด็กมีโอกาสสังสรรค์กับหมู่คนกลุ่มเดียวกัน และในขณะที่เดียวกันให้มีโอกาสได้รับความรู้และค่านิยมต่าง ๆ ด้วย

โรงเรียนจะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก ได้มาก เพราะเด็กสมัยใหม่ ส่วนใหญ่มักมีชีวิตอยู่ในโรงเรียนเป็นเวลานาน

4. **กลุ่มอาชีพ (Professional Group)** เมื่อบุคคลมาถึงระดับที่ต้องพึ่งพาตนเอง มีการประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองหรือครอบครัว ในแต่ละอาชีพก็จะมีคุณค่าและวิธีการปฏิบัติแตกต่างกันออกไป ซึ่งบุคคลจะต้องเรียนรู้และยอมรับระเบียบวิธีการของอาชีพนั้น

5. **สื่อสารมวลชน (Mass Media)** สื่อสารมวลชนอันได้แก่หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ และภาพยนตร์ รวมทั้งสื่ออื่น ๆ มีหน้าที่สำคัญในการใช้ความรู้และความบันเทิง มีบทบาทสำคัญในสังคมปัจจุบันมากขึ้นทุกที โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่ซับซ้อนหรือสังคมสมัยใหม่

6. **กลุ่มศาสนา องค์กรทางศาสนา** ในระดับต่าง ๆ มีส่วนสำคัญในการอบรมสั่งสอน หรือขัดเกลาทางสังคม มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและแนวความคิดของบุคคลตั้งแต่วัยเด็ก

สรุปทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) าม

จากการศึกษาทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การขัดเกลาทางสังคม เป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องประสบตลอดชีวิต เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมแต่มนุษย์ไม่ได้เป็นสัตว์สังคมโดยกำเนิด เพราะมนุษย์ยังไม่มีพัฒนาการบางอย่างที่จำเป็นต่อการอยู่รอด เช่น การดำรงชีวิต การมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ดังนั้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม เพื่อความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง โดยมีกลุ่มต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ 1) ครอบครัว 2) โรงเรียน 3) กลุ่มเพื่อน 4) กลุ่มอาชีพ 5) ตัวแทนศาสนา 6) สื่อมวลชน เป็นแหล่งสำคัญที่ให้ความคิดกับบุคคลและสร้างพื้นฐานที่จะทำให้บุคคลเลือกที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อสิ่งต่าง ๆ ในช่วงชีวิตระยะต่อมา รวมทั้งขัดเกลาให้บุคคลมีบุคลิกภาพต่าง ๆ ตามที่สังคมต้องการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

อุดม บัวศรี และคณะ (2532 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวจำนวนมาก

ยังมีได้รับการพัฒนาทั้งโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก นอกจากนี้ยังพบแหล่งท่องเที่ยวเกิดความเสื่อมโทรมถูกบุกรุกทำลาย ขาดการจัดการใช้พื้นที่การบริการการท่องเที่ยวให้มีระบบหรือแบบแผน ตลอดจนทั้งความปลอดภัย และความอบอุ่นในการท่องเที่ยว สิ่งที่ปรากฏให้เห็นทั่วไปคือ ความไม่สะอาดของแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวยังมีน้อยอีกด้วย

จากการศึกษางานวิจัยเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยเห็นว่า แหล่งท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังขาดการพัฒนาทั้งโครงสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรท่องเที่ยวถูกบุกรุกและทำลาย จนเกิดความเสื่อมโทรม เป็นผลให้ระบบนิเวศขาดความสมดุล และนอกจากนี้ยังขาดการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวยังขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ศูนย์วิจัยป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องโครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ : กรณีภาคใต้ การศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ ขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจต่อประชาชนในท้องถิ่นด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในภาคใต้ที่ควรส่งเสริม คือ พื้นที่ประเภทอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน และ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าต่าง ๆ ซึ่งสวยงามและมีคุณค่าตามธรรมชาติ

จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ : กรณีภาคใต้ สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดการทำลายระบบนิเวศ ขณะเดียวกันต้องสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน โดยมีองค์ประกอบ 3 ประการคือ

1. การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

ประสาร พันธุ์สีมา (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประสานงานการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว หัวหิน – ชะอำ ผลการศึกษาพบว่าจำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงระหว่างนโยบาย และ การดำเนินการในแนวตั้ง โดยหน่วยราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ประกอบกับการเชื่อมโยงในแนวนอน โดยการประสานนโยบาย แผน และการดำเนินการในระหว่างหน่วยราชการในระดับเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประสานการพัฒนาระหว่างหน่วยงานส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ซึ่งถูกแบ่งแยกพื้นที่ การบริหารราชการออกจากกัน ทั้งนี้การพัฒนาจะต้องคำนึงถึงความต้องการของนักท่องเที่ยว และการตอบสนอง ต่อความต้องการนั้น โดยเฉพาะการพัฒนาของเอกชน

จากการศึกษางานวิจัยเรื่องการประสานงานการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว หัวหิน – ชะอำ สรุปได้ว่า ในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวในนั้น ยังขาดการประสานงานระหว่าง ส่วนราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น

ปัญญา โชติ สอนคม (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชายหาดบางแสน ผลการศึกษาพบว่าสถานภาพของพื้นที่ที่มีความสามารถรองรับ การพัฒนาที่จะเกิดขึ้นตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะสาขาบริการท่องเที่ยว หากได้มีแผนการพัฒนาและการวางผังเมืองที่เหมาะสม

จากการศึกษางานวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชายหาดบางแสน สรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพในการรองรับความเจริญและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ แต่ยังคง การวางแผนการพัฒนา และการวางผังเมืองสำหรับรองรับความเจริญก้าวหน้าในอนาคต

อรรถสิทธิ์ อินทร์พิบูลย์ (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องระบบสารสนเทศ ภูมิศาสตร์แบบโต้ตอบสำหรับการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษา พบว่าโครงสร้างฐานข้อมูลประกอบด้วย ข้อมูลกราฟฟิก และข้อมูลลักษณะประจำ ซึ่ง เชื่อมโยงกันได้ มีการกรอกแบบให้นักท่องเที่ยว สามารถสอบถามข้อมูลสารสนเทศ โดยผ่าน ระบบเมนู และมีการแสดงผลในรูปของแผนที่ และข้อความลงบนจอคอมพิวเตอร์หรือ พิมพ์ลงกระดาษ

จากการศึกษางานวิจัยเรื่องระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์แบบโต้ตอบสำหรับ นักท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี สรุปได้ว่า การจัดการระบบข้อมูลสารสนเทศ เป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

วิบูลย์ วงศ์กุลธนกิจ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการวางแผนและ จัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทแพ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีรูปแบบของการท่องเที่ยวที่เป็น ธรรมชาติและเป็นเอกลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัด การพัฒนาที่เกิดขึ้นย่อมเป็นสาเหตุ ของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเดิม มีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกและ

การบริหารเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ผลการศึกษาสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมด้านการบริหาร โดยประเมินสภาพปัญหาจากการสอบถามนักท่องเที่ยว การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และผู้ประกอบการพบว่า ร้อยละ 95 ของนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่าเป็นปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์เดิมเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด

จากการศึกษางานวิจัยเรื่องแนวทางการวางแผนและจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทแพ จังหวัดกาญจนบุรี สรุปได้ว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสิ่งสำคัญที่ควรตระหนัก คือ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด หรือไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

มณฑา ชุ่มสุคนธ์ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นต่อการจัดการทรัพยากรนันทนาการในเขตเทศบาลนครขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ต่อการจัดการบึงสีฐานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น และบึงแก่นนคร มีกลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ที่เคยมีประสบการณ์ตรง เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์บริเวณบึงทั้ง 2 แห่ง จำนวน 400 คน ผลการศึกษาพบว่า เพศต่างกัน มีความเห็นเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้มีอาชีพและรายได้ต่างกันจะมีความเห็นต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกัน

จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นต่อการจัดการทรัพยากรนันทนาการในเขตเทศบาลนครขอนแก่น สรุปได้ว่า ผู้ที่มีเพศต่างกัน มีความเห็นในเรื่องการจัดการทรัพยากร ไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้มีอาชีพและรายได้ต่างกันจะมีความเห็นต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกัน ดังนั้น สิ่งสำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ คือการปลูกจิตสำนึกของคนต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสู่บุคคลในทุกสาขาอาชีพ เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

เพ็ญศรี เจริญวานิช และคณะ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวใน 5 จังหวัด คือ ขอนแก่น นครราชสีมา บุรีรัมย์ เลย และอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้จักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถึงแม้ว่าไม่ทราบความหมายที่ชัดเจน แต่ส่วนใหญ่ให้ความเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถูกต้อง มีโอกาสทางการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รูปแบบที่

เหมาะสมส่วนใหญ่ คือ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาธรรมชาติและศึกษาศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมที่เหมาะสม คือ เที่ยวงานประเพณี การชมการแสดงศิลปะพื้นบ้าน วิธีการเหมาะสมต่อการพัฒนาตลอดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ ทำการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น และช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น ปัญหาและอุปสรรค ที่สำคัญมากที่สุดในการพัฒนาตลอดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือการขาดเจ้าหน้าที่ในการดูแลและนำนักท่องเที่ยวและการขาดการดูแลเอาใจใส่จากรัฐบาล

จากการศึกษางานวิจัย เรื่องการพัฒนาตลอดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวใน 5 จังหวัด คือ ขอนแก่น นครราชสีมา บุรีรัมย์ เลย และอุบลราชธานี สรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้จักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ไม่ทราบความหมายที่ชัดเจน ตลาดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รูปแบบที่เหมาะสมส่วนใหญ่ คือ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาธรรมชาติและศึกษาศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ชมการแสดงศิลปะพื้นบ้าน และควรมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มากขึ้น ตลอดจนส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น ปัญหาและอุปสรรค ที่สำคัญมากที่สุดในการพัฒนาตลอดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ การขาดเจ้าหน้าที่ในการดูแลและนำนักท่องเที่ยวและการขาดการดูแลเอาใจใส่จากรัฐบาล

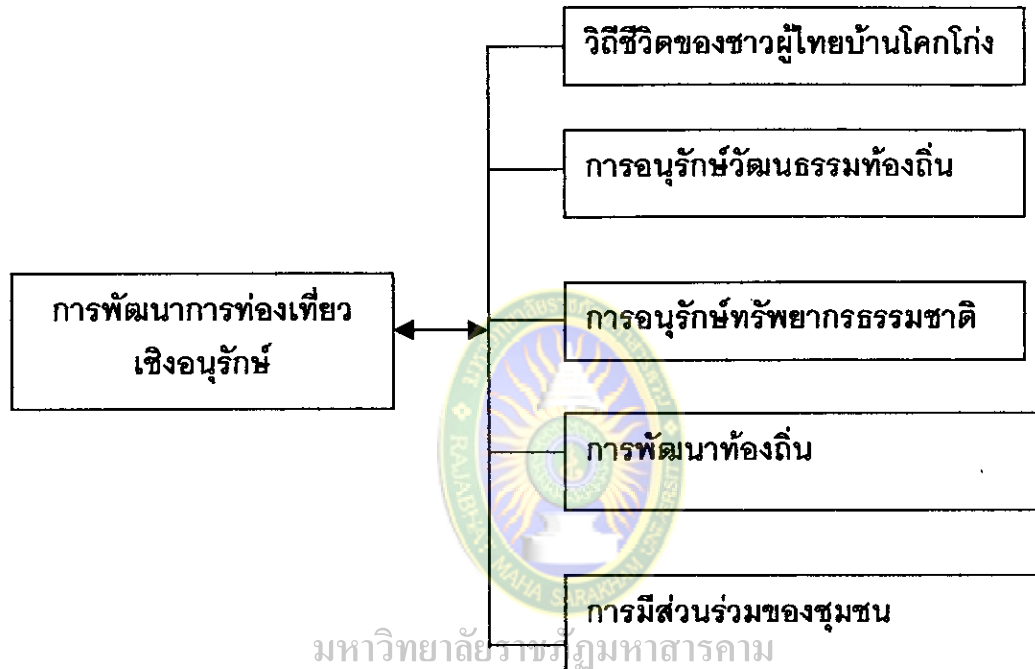
กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัย สรุปได้ว่า การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงในระบบของสังคมโลกสิ่งสำคัญที่สุดคือการพัฒนา เนื่องจากคนเป็นทรัพยากรหลักของการพัฒนาทุกเรื่อง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเมื่อมนุษย์มีคุณภาพสูงแล้ว มนุษย์จะเป็นผู้สร้าง ผู้รักษาและเป็นผู้ที่ทำให้ประเทศชาติเจริญถาวรมั่นคง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงต้องดำเนินการอย่างดีให้มีประสิทธิภาพเป็นไปเพื่อพัฒนาสังคม พัฒนาประเทศ ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะส่งผลต่อการพัฒนาด้านอื่น ๆ ตามมา เช่นการพัฒนาด้านการบริการเพื่อสร้างรายได้และเพิ่มการจ้างงาน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทย เป็นอีกบทบาทหนึ่งของการพัฒนา และเพิ่มรายได้ โดยเน้นการบริหารจัดการระดับพื้นที่ การเร่งรัดกระบวนการ กระจายอำนาจ การบริหารจัดการและงบประมาณไปสู่หน่วยงานปฏิบัติระดับ

ท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทของชุมชนให้สามารถดำเนินกิจกรรมบริการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร ทั้งด้านการบำรุงรักษา การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกและริเริ่มผลิตสินค้าที่ระลึก ตลอดจน การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แผนการจัดการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ที่มีคุณภาพทั้งทางธรรมชาติ ศิลปกรรมและวัฒนธรรมเป็นแนวความคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน ซึ่งแนวความคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เกิดจาก 3 กระแสที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยว ซึ่งกระแสความต้องการดังกล่าวคือ

1. กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
2. กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้
3. กระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มาจาก

รากหญ้า อันจะเป็นหลักประกันที่จะเกิดการพัฒนาอย่างมีทิศทาง มีการกระจายรายได้ที่เหมาะสม เป็นไปตามความต้องการของผู้อยู่ในพื้นที่มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นต่อนักท่องเที่ยว ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึง ภูมิหลังชุมชนบ้านโคกโก่ง วิถีชีวิตผู้ไทย การอนุรักษ์วัฒนธรรมผู้ไทย และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง โดยจะดำเนินการศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในแง่มุมของการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ตลาดการท่องเที่ยว ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ การพัฒนาคนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการ ทรัพยากรการท่องเที่ยว การส่งเสริมการตลาด การให้บริการและการนำเที่ยว การเผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่น ตลาดจนสภาพการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและ วัฒนธรรม ด้านสภาพแวดล้อม โดยได้กำหนดกรอบแนวความคิดดังแผนภูมิต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University

แผนภูมิที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากกรอบแนวคิดในการวิจัย อธิบายได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะต้องคำนึงถึง วิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งกระบวนการพัฒนาจะดำเนินการไปได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งองค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน ตลอดจนปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ต้องคำนึงถึงการพัฒนาท้องถิ่นเป็นหลัก โดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งการดำเนินการในการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคม และคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ หรือมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งรูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้ จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนได้อีกวิธีหนึ่ง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งผู้วิจัยมุ่งศึกษา ภูมิหลังหมู่บ้านโคกโก่ง วิถีชีวิตชาวไทย กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สภาพการพัฒนาของชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ มีลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาหลักการทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการพัฒนาชุมชน ทฤษฎีการพัฒนาสังคม และทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดกรอบแนวความคิด หัวข้อปัญหา และวัตถุประสงค์การวิจัย
3. กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
4. สร้างเครื่องมือสำหรับงานวิจัย
5. เสนอเครื่องมือวิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข
6. จัดทำเครื่องมือวิจัยฉบับที่สมบูรณ์
7. ประสานงานกับหน่วยงาน สถานที่ และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

8. นำเครื่องมือ ไปเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผล
9. สรุปและรายงานผลการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร (Population) และกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ผู้นำหมู่บ้าน ประชาชนอาวุโส พระสงฆ์ ครูอาจารย์ หมอเหยา จะง่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มสตรี จำนวน 8 คน
2. เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้าน โลกโคงง จำนวน 6 คน
3. ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน โลกโคงง 37 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามมีดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 2 ชุด คือ

1.1 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง

1.2 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง แบ่งเป็น 4 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ประเด็นการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับ ประวัติหมู่บ้าน วิถีชีวิตชาวผู้ไทย

ตอนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์ กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ตอนที่ 3 ประเด็นการสัมภาษณ์ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ตอนที่ 4 ประเด็นการสัมภาษณ์ สภาพการพัฒนาชุมชน ด้านเศรษฐกิจ

ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านสภาพแวดล้อม

2. แบบสังเกต ทั้งแบบมีส่วนร่วม และ ไม่มีส่วนร่วม

3. อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

3.1 แอบบันทึกเสียง

3.2 กล้องถ่ายรูป

3.3 สมุดบันทึก

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้สร้างแบบเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน และชาวบ้านโคกโค้งจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2. ศึกษาข้อมูลจากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สาขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. สร้างประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษาโดยประยุกต์สาระความรู้ที่ได้จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระที่ต้องการศึกษาวิจัย พร้อมข้อเสนอแนะ
5. นำแบบสัมภาษณ์เสนอกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อรับคำเสนอแนะปรับปรุง

5. ปรับปรุงเครื่องมือจนเรียบร้อยสมบูรณ์เพื่อนำไปรวบรวมข้อมูลภาคสนามต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

การเก็บรวบรวมข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data)

เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมู่บ้านโคกโค้ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ และถ่ายภาพประกอบ โดยกำหนดลำดับขั้นตอนดังนี้

1.1 สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลพื้นที่ที่ศึกษา โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลดังต่อไปนี้

- 1.1.1 เป็นผู้ที่เกิด เติบโต และอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน โคกโค้ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
- 1.1.2 เป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้าน โคกโค้ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
- 1.1.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ผู้นำหมู่บ้าน พระสงฆ์ ครูอาจารย์

หมอเหยา จะจำ และชาวบ้านอาวุโสซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มสตรี

1.2 การสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลตามข้อ 2.1.1 ,2.1.2 , 2.1.3

โดยสัมภาษณ์ทุกประเด็นตามขอบเขตด้านเนื้อหา โดยวิธีบันทึกในแถบบันทึกเสียงและหรือการจดบันทึก

1.3 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation)

และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) สภาพทั่ว ๆ ไปของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้าน โดกโค้ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เช่น การประกอบกิจกรรมต่าง ๆ แล้วจดบันทึกและถ่ายภาพประกอบ

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data)

สำรวจ รวบรวม และศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นความรู้พื้นฐานและจัดทำเป็นกรอบความคิดในการวิจัย จากสถาบันต่าง ๆ ดังนี้

2.1 สำนักวิทยบริการ สถาบันราชภัฏมหาสารคาม

2.2 สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

2.3 หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยขอนแก่น

2.4 ห้องสมุด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอภูผินารายณ์

2.5 สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สาขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น

2.6 สำนักงานศึกษาธิการอำเภอภูผินารายณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากภาคสนามมาถอดแถบบันทึกเสียง โดยการเก็บสาระสำคัญ

2. นำข้อมูลที่ได้นำมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลที่ ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ ถอดแถบบันทึกเสียง และจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. วิเคราะห์และอภิปรายผลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาหมู่บ้าน
วัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยวิธีการศึกษาภาคสนาม ได้สอบถามและ
สัมภาษณ์ ผู้นำหมู่บ้าน ประชาชนอาวุโส พระสงฆ์ ครูอาจารย์ หมอเหยา สมาชิกองค์การ
บริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มสตรี เจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น เจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ และ
ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านโคกโก่ง ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อดังต่อไปนี้

ภูมิหลังชุมชน

ประวัติการตั้งหมู่บ้าน

สภาพทั่วไปและสภาพภูมิประเทศ

วิถีชีวิตชาวผู้ไทย

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สภาพการพัฒนาชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ภูมิหลังชุมชน

ประวัติการตั้งหมู่บ้าน

เมื่อปี พ.ศ. 2432 ได้มีชาวบ้านคำเฮ้ (โนนน้ำคำ) ตำบลหนองสูง อำเภอน้ำขุ่น
จังหวัดมุกดาหาร (ปัจจุบัน) ได้อพยพ 2 ครอบครัวประมาณ 19 คน โดยมีนายอุปชัยเป็นหัวหน้า
ได้มาตั้งหมู่บ้านอยู่ทางตะวันออกของหมู่บ้านโคกโก่งปัจจุบัน เรียกชื่อว่า “หมู่บ้านทุ่งบักเฒ่า”
ต่อมาอีก 2 ปี ได้มีชนเผ่ากุลาประมาณ 10 คน ได้อพยพเข้ามาสมทบ พวกกุลาลเหล่านี้ได้นำฝิ่น
เข้ามาในหมู่บ้าน และมีการปล้นจี้ชาวบ้านเขตละแวกใกล้เคียงสร้างความเดือดร้อนเป็นอันมาก
ทางการจึงได้เข้ามาปราบปราม พวกกุลาลได้หลบหนีไปชาวบ้านจึงได้อพยพกลับถิ่นเดิม คือ
บ้านคำเฮ้ บ้านทุ่งบักเฒ่าจึงเป็นบ้านร้าง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2449 ชาวบ้านคำเฮ้ที่เคยอาศัยอยู่บ้านทุ่งบั๊กเด่า ได้รวบรวมพรรคพวก และรวบรวมเงินคนละ 1 บาท เพื่อเป็นค่าเดินทางไปตั้งหมู่บ้านใหม่ ขึ้นกับพระยาชัยสุนทรที่มณฑลอุดร ทางการใช้ชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านโคกโก่ง” และมีนายเจ้าเงิน เป็นผู้ใหญ่บ้านได้สองปีก็ถูกฆ่าตาย นายกินรีได้เป็นผู้ใหญ่บ้านต่อมา สองปีต่อมาชาวบ้านได้ล้มป่วยตายโดยไม่รู้สาเหตุ ชาวบ้านจึงได้ตกลงกันย้ายบ้านมาอยู่ทางทิศเหนือคนละฟากทุ่งนา ซึ่งเป็นที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบัน ตรงกับปี พ.ศ. 2458 ในปี พ.ศ. 2460 นายโพธิ์ อัจฉริยะ เป็นผู้ใหญ่บ้าน และ นายสวย ทองดี เป็นผู้ใหญ่บ้านในลำดับต่อมา

ในปี พ.ศ. 2477 ได้มีประชาชน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโคกโก่ง ห้วยแดง ชุมช้อย่าง ได้รับความเดือดร้อน ในการติดต่อกับทางราชการ เนื่องจากระยะทางอยู่ไกล จึงได้ตกลงกันขอแยกออกจากอำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม (สมัยนั้น) มาขึ้นกับตำบลจุมจัง อำเภอกุฉินารายณ์ มีนายอำเภอชื่อขุนศรีศุภพัฒน์ และอำเภอกุฉินารายณ์ ขึ้นกับจังหวัดมหาสารคาม โดยมีปลัดอำเภอมุกดาหารฝ่ายขวาชื่อนายพราย เป็นผู้แบ่งเขต ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2482 ทางราชการจึงได้อนุมัติให้หมู่บ้านนี้ออกจากจังหวัดมหาสารคามมาขึ้นกับจังหวัดกาฬสินธุ์

ปี พ.ศ. 2491 นายสวย ทองดี ผู้ใหญ่บ้านตาย นายทอง หนองสูง เป็นผู้ใหญ่บ้านแทน ปี พ.ศ. 2512 นายหนูร่า สมสวย เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปี พ.ศ. 2536 นายสีเทือก ไตรยะวงศ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 1 นางอินตา ไชยฤทธิ์ หมอเหยา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ภาพที่ 2 การแต่งกายของชายราชาวผู้ไทยในยุคปัจจุบัน
Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 3 นายคำ หนองสูง ขะจ้ำ, จ้ำ, เฒ่าจ้ำ

ภาพที่ 4 นายสีเทอด ไตรยะวงศ์ ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

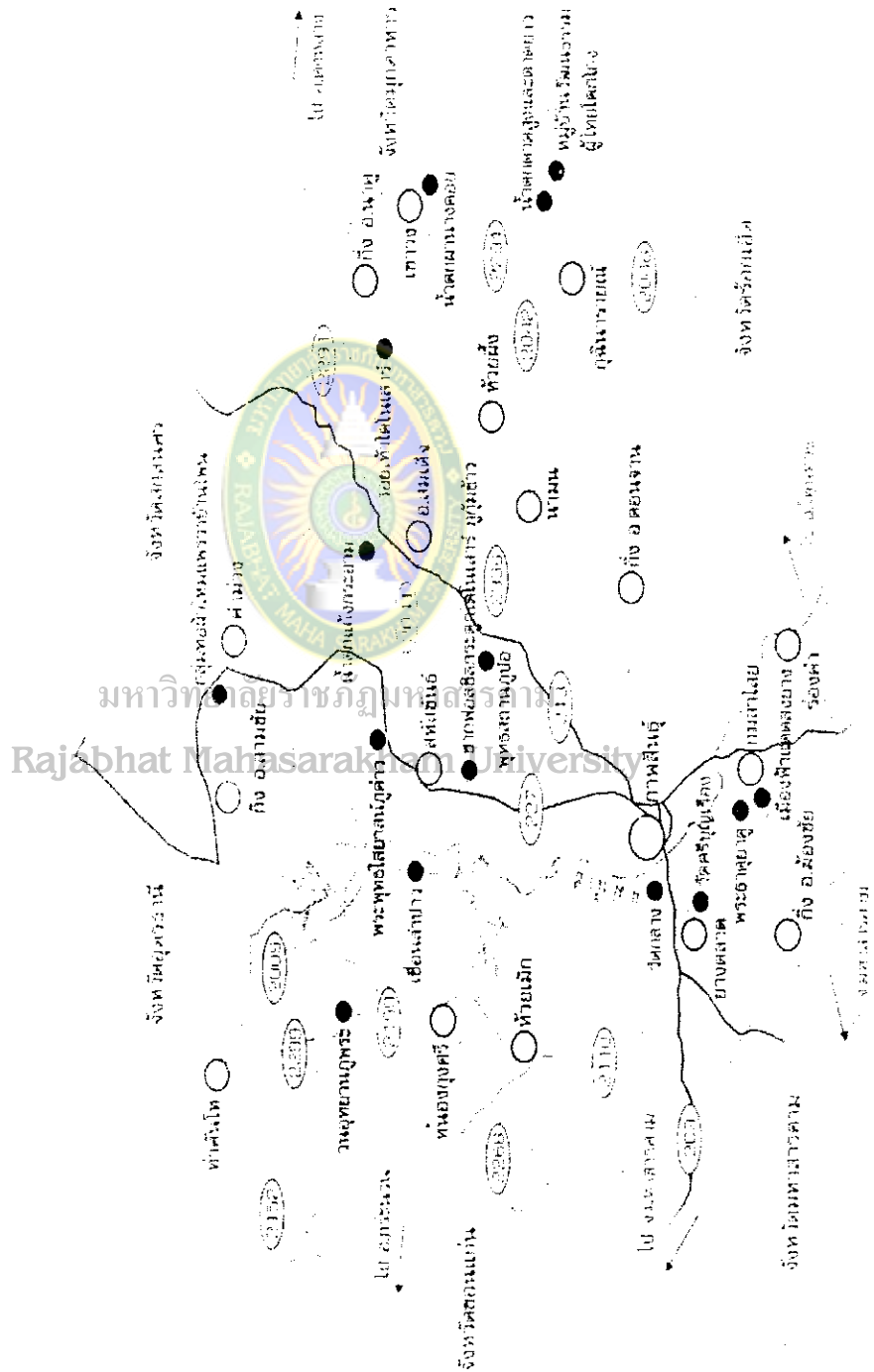
สภาพทั่วไปและสภาพภูมิประเทศ

บ้านโคกโค้ง หมู่ 5 ตำบลกุดหว้า ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของที่ตั้ง
ที่ว่าการอำเภอ ระยะทางห่างจากที่ว่าการอำเภอ 19 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง
เชิงเขา มีภูเขาล้อมรอบ 3 ด้าน คือ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก และทิศเหนือ

อาณาเขต

ทิศเหนือ	จรดภูหลังเต่า
ทิศใต้	จรดบ้านนาไคร้
ทิศตะวันออก	จรดภูถ้ำเม่น
ทิศตะวันตก	จรดภูมะตูม

แผนที่ที่ 1 แผนที่จังหวัดกาฬสินธุ์กาฬสินธุ์

การปกครอง

บ้านโคกโค้งจัดตั้งเป็น หมู่บ้าน อพป. และหมู่บ้านทส.ปช.(ไทยอาสาป้องกันชาติ) มีจำนวนครัวเรือน 130 หลังคาเรือน ประชากร 624 คน เป็นชาย 321 คน หญิง 303 คน ปัจจุบัน มีนายสีเทือก ไตรยะวงษ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน อยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลกุดหว้า อำเภอภูมินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

กลุ่มผู้นำองค์กรชาวบ้านในหมู่บ้าน แบ่งออกได้ดังนี้

1. กลุ่มผู้นำทางการ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล อสม. กลุ่มสตรี เจ้าอาวาส อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านโคกโค้ง

บทบาท/หน้าที่

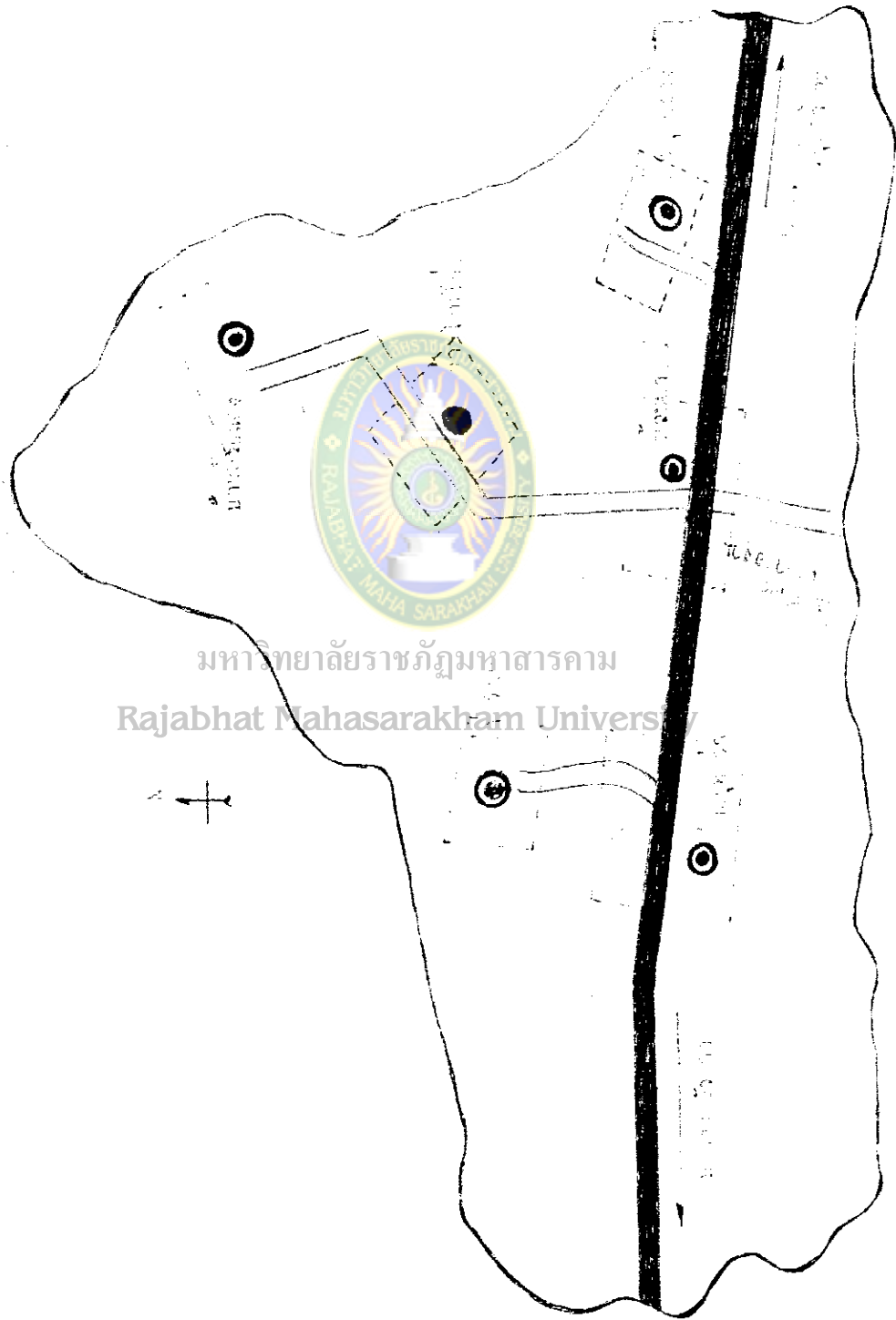
1.1 เป็นผู้ประสานระหว่างข้าราชการกับชาวบ้านในพื้นที่

1.2 เป็นผู้ไกล่เกลี่ยปัญหา ข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นเพื่อหาข้อยุติ

1.3 เป็นผู้ประสานงานการพัฒนาหมู่บ้าน กับหน่วยงานราชการ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

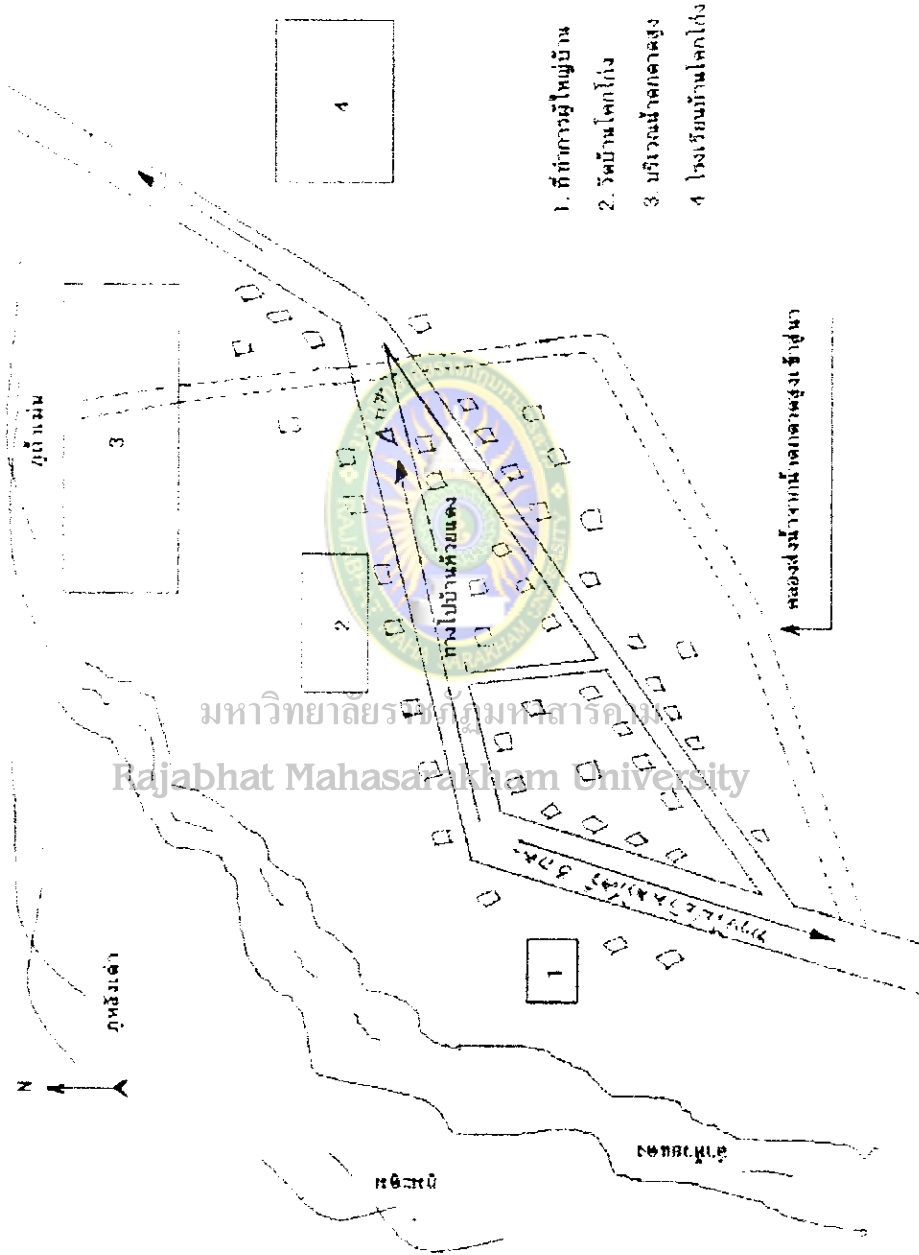
1.4 เป็นผู้ดำเนินการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

2. กลุ่มผู้นำไม่เป็นทางการ จะเป็นผู้นำในพิธีการ เช่น จะง้ำ หมอเหยา ซึ่งจะมีการรับสืบทอดผู้นำจากบรรพบุรุษ หรือเป็นผู้อาวุโสที่ชาวบ้านให้การยอมรับ โดยการคัดเลือก ซึ่งพิธีกรรมนั้น ได้แก่ พิธีเหยา พิธีเลี้ยงผีเชื้อ พิธีเลี้ยงเจ้าปู่ เจ้าตา หรือพิธีเลี้ยงหอมเหล็กศักดิ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

แผนที่ที่ 3 แผนที่ตำบลกุดหว้า

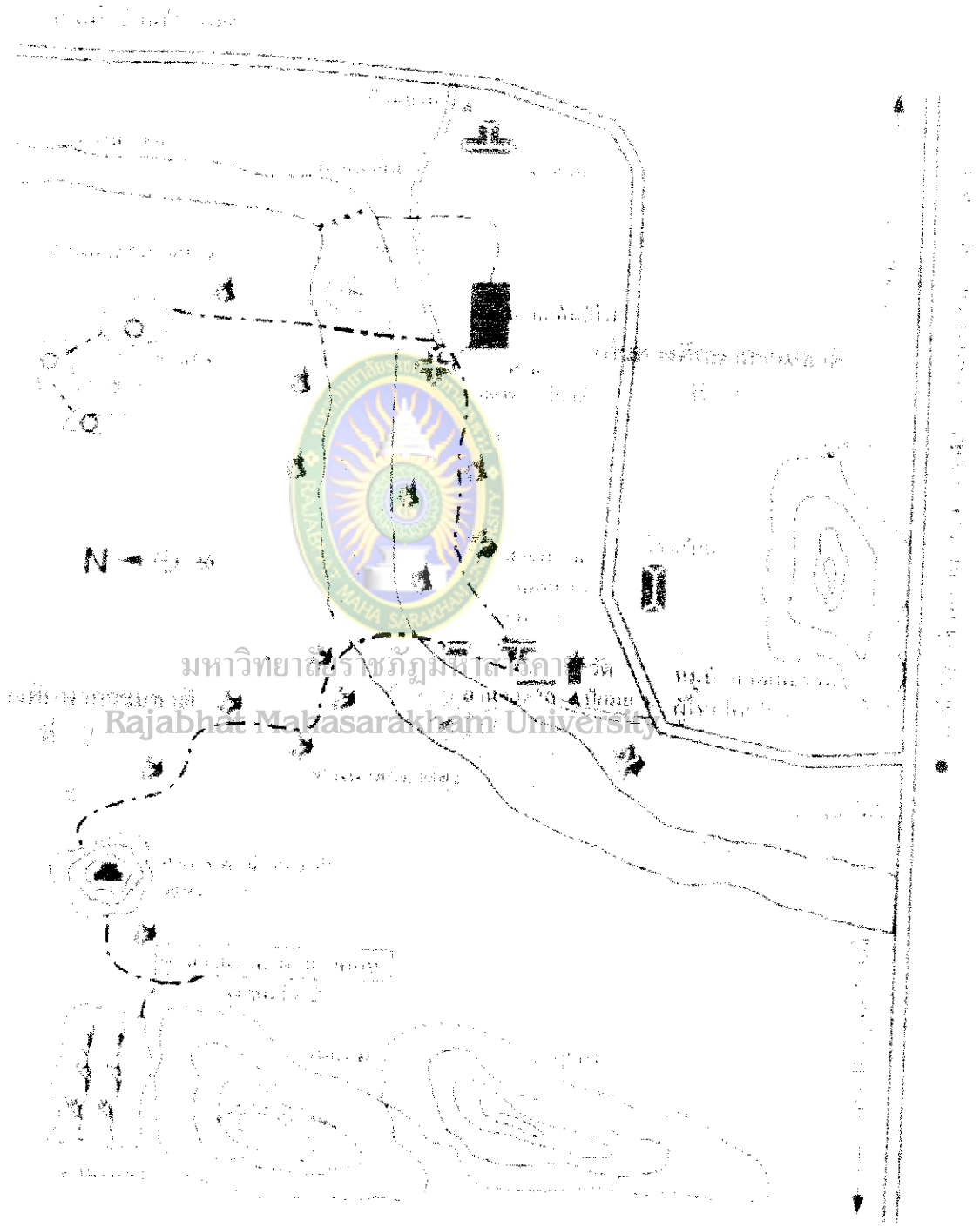

1. ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน
2. วัดบ้านโคกโก้
3. บริเวณน้ำตกตาดสูง
4. โรงเรียนบ้านโลกโก้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

แผนที่ที่ 4 แผนที่หมู่บ้านโคกโก้

แผนที่หมู่บ้านโลกโก้ หมู่ที่ ๖ อ.ภักดี อ.ภูพาน จังหวัดสกลนคร

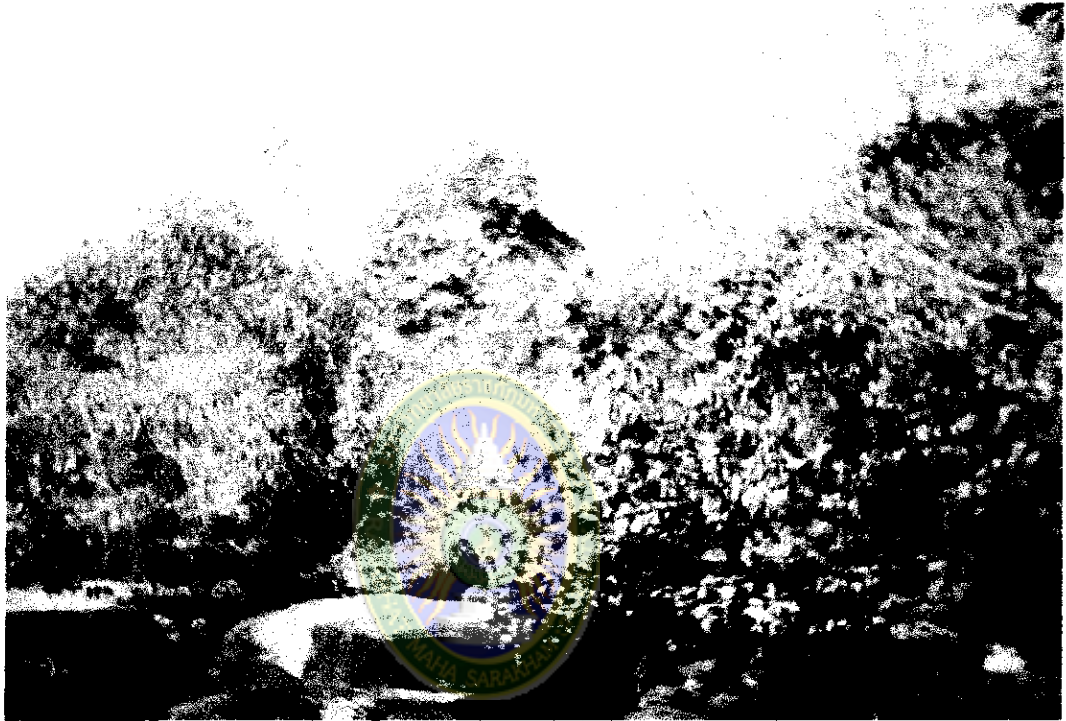
แผนที่ที่ 5 แผนที่สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติ

1. ป่าไม้ เป็นป่าเบญจพรรณ (เต็ง รัง) ซึ่งมีมากบริเวณแถบเชิงเขาและบนภูเขา ปัจจุบันยังมีความอุดมสมบูรณ์
2. สัตว์ป่า มีอยู่ตามเทือกเขา เช่น ไก่ป่า กระต่าย กระรอก กระแต หมูป่า
3. น้ำตกตาดสูง เป็นธารน้ำไหลจากเทือกเขาถัดเลาะตามหุบเขาและมีน้ำตกเป็นช่วง ชาวบ้านเรียกชื่อน้ำตกในแต่ละช่วง เช่น น้ำตกตาดยาว น้ำตกตาดก้อม น้ำตกตาดสูง
4. ลำห้วย มีลำห้วยแดงไหลผ่าน เปรียบเสมือนเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตชาวบ้าน โดกโกลงและใกล้เคียง
5. ดอกไม้ป่า จะขึ้นตามฤดูกาล เช่น ดอกกระเจียว ดอกพะยอม(ภาษาผู้ไทย เรียกว่าดอกขยอม) ดอกสะแบง
6. ขອງป่า เช่น ผักหวาน ผักคิ้ว หน่อไม้ เห็ด

ภาพที่ 5 ทิวทัศน์ภาพน้ำตกตาดสูง ในวนอุทยานภูผาแว้ว

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

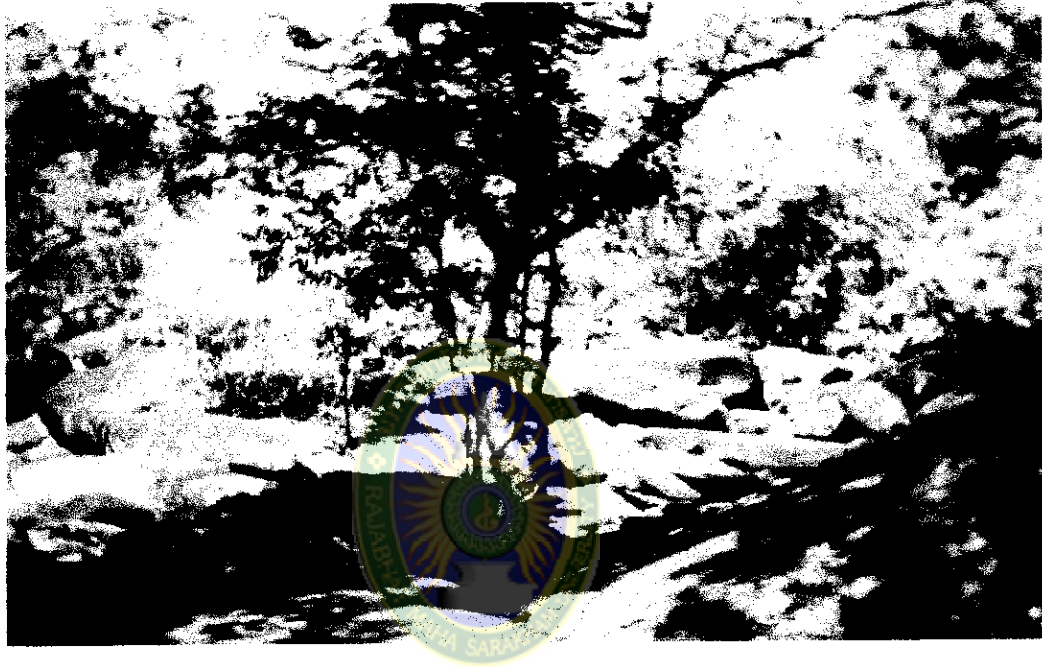
Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 6 สภาพป่าไม้ในเขตนอุทยานภูผาวัว

ภาพที่ 7 สภาพป่าไม้ในเขตนอุทยานภูผาวัว

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ภาพที่ 8 สถาปัตยกรรมชาติในวนอุทยานภูผาวัว
Rajabhat Mahasarakham University

วิถีชีวิตชาวผู้ไทย

ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง เป็นชาวผู้ไทย ที่มีเชื้อสายผู้ไทยเมืองวัง ประวัติความเป็นมาของการตั้งชุมชนผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น สภาพที่ตั้งชุมชนบ้านโคกโก่ง มีชัยภูมิที่ตั้งอยู่ที่ราบเชิงเขา มีภูเขาล้อมรอบถึงสามด้าน ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง มีที่ดินเป็นของตนเอง บางครอบครัวเป็นที่ดินที่มี นส.3 ก. บางครอบครัวเป็นที่ดิน สปก. พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่นา อยู่ติดเชิงเขา การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างเรียบง่าย นิสัยโดยทั่วไปของชาวผู้ไทย คือการรักพวกพ้อง และการเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส

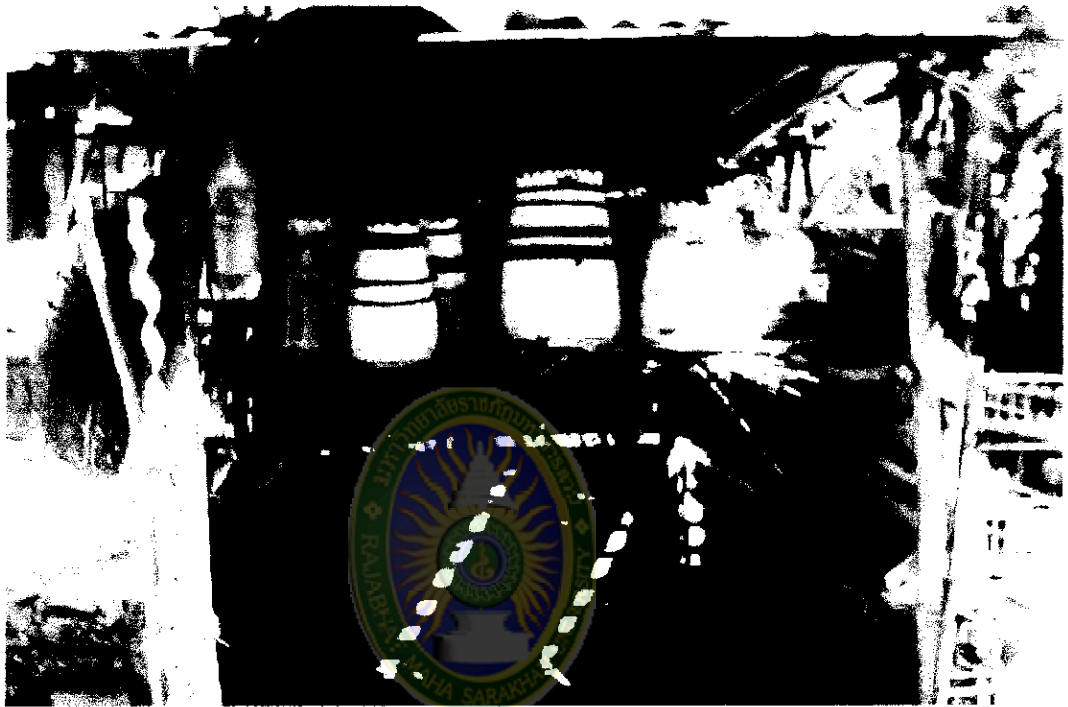

ภาพที่ 9 สภาพท้องนาในฤดูกาลหลังเก็บเกี่ยวของชาวบ้านโคกโก่ง

อาชีพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งเกือบทั้งหมดประกอบอาชีพหลักคือ ทำนา และเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย สำหรับใช้แรงงาน เลี้ยง หมู เป็ด ไก่ ฯลฯ สำหรับเป็นอาหารในครัวเรือน ปลูกพืช ผักสวนครัวบริเวณบ้าน ที่สวน และที่นา เฉพาะกินเป็นอาหารในครอบครัว ไม่ได้ปลูกหรือ เลี้ยงไว้เพื่อจำหน่าย อาชีพรอง คือการทอผ้าพื้นเมือง เช่น ผ้าฝ้าย ผ้าลายจิด ผ้าลายเกล็ดเต่าผ้า ฝ้ายมัดหมี่ สำหรับใช้ในครัวเรือน และจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังมีงาน หัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น สานตะกร้า สานกระติบข้าว สานครุ (มีลักษณะคล้ายตะกร้า แต่ เคลือบผิวด้วยชัน เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำไหลออกมา) เพื่อใช้ในครัวเรือน ตลอดจนการหาของป่า ส่วนอาชีพอื่น ๆ เช่น รับราชการ หรือค้าขาย มีเพียงร้อยละ 2 เท่านั้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ภาพที่ 10 ส่วนหนึ่งของงานหัตถกรรมที่ชาวบ้านทำไว้ใช้ในครัวเรือน
Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 11 การทอผ้าของสตรีชาวผู้ไทย

ศาสนาและความเชื่อ

จากการบอกเล่าของชาวบ้านอาวุโสในหมู่บ้าน โลกโคง และการศึกษาวรรณกรรม พบว่าเดิมทีชาวผู้ไทย ไม่ได้นับถือศาสนาใด แต่มีความเชื่อเรื่องผี และนับถือผี แต่ในปัจจุบัน ชาวผู้ไทยบ้าน โลกโคง นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 100 แต่ยังคงมีความเชื่อเรื่องผี เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีเจ้าปู่ พระแม่ธรณี ผีคาแสด (รักษานาข้าว) พิธีกรรมที่สำคัญ คือ พิธีเหยา พิธีเลี้ยงผีบ้าน ซึ่งจะกระทำในฤดูแล้งหลังเก็บเกี่ยว พิธี เลี้ยงเจ้าปู่ เจ้าตา ประจำหมู่บ้าน ประเพณีท้องถิ่น เหมือนประเพณีชาวไทยทั่วไป คือ ยึดถือฮีตสิบสอง คองสิบสี่นอกจากนี้ยังมีพิธี จำหันวัว (ทำขวัญวัว) จำหันวาย (ทำขวัญควาย) สูขวัญข้าว แสดนา ในเดือน 6 หรือเดือน 7 แล้วแต่ ละครอบครัวจะพร้อมหรือกำหนดเอง

ภาพที่ 12 พิธีขนทรายเข้าวัดหลังเทศกาลสงกรานต์

ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม

ชาวผู้ไทยบ้าน โลกโคงมีจุดเด่นคือ ภาษาซึ่งเป็นภาษาผู้ไทย อันเป็นภาษาดั้งเดิมที่ สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ การแต่งกายของชาวผู้ไทย ซึ่งมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง นอกจากนี้ ชาวผู้ไทยบ้าน โลกโคงยังมีการละเล่นพื้นเมือง เหมือนคนไทยในภาคอีสานทั่วไป เช่น การเล่นดนตรีพื้นบ้าน การขับร้องขับกล่อมแบบพื้นบ้าน แต่ที่เป็นจุดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตัวคือ การฟ้อนผู้ไทย การรำมวยโบราณ และการเล่นเกมสนุก เช่น การเล่นหมาก

พิธีเลี้ยงเจ้าปู่ หรือ พิธีเลี้ยงหอมเหล็กขี้

พิธีเลี้ยงเจ้าปู่ ซึ่งจะกระทำทุกปี ปีละ 1 ครั้ง ในวันขึ้น 1 ค่ำเดือนหก ถึง สิ้นเดือนเจ็ด ก่อนที่จะถึงฤดูกาลทำนา ต่อมาเมื่อได้เปิดดำเนินการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จึงได้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงเจ้าปู่ ถึงสองครั้ง เนื่องจากการบะ (บนบาน) เจ้าปู่ ให้คุ้มครองชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาพักในหมู่บ้านให้มีสวัสดิภาพ โดยมี นายคำ หนองสูง ซึ่งเป็นจะจ้ำ หรือที่ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งเรียกว่า นายคำว่าเจ้าปู่ เป็นผู้นำชาวบ้านในการทำพิธีกรรม ในพิธีเลี้ยงเจ้าปู่ชาวบ้านจะช่วยกันจัดทำอาหารทั้งคาวและหวาน เช่น ไข่ต้ม ไก่ต้ม ข้าวต้ม กล้วย อ้อย มะพร้าว เหล้าไห ซึ่งชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งทำกันเอง ตามที่ครัวเรือนของตนเองมีความถนัด และนำมารวมกันที่ศาลเจ้าปู่ หรือที่เรียกว่า หอมเหล็กขี้ บริเวณป่าคอนเจ้าปู่ และทำพิธีเลี้ยงเจ้าปู่ เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรม ก็จะนำอาหารนั้นมากิน และเฉลิมฉลองกัน ส่วนในชีวิตประจำวัน หากชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง มีปัญหาความเดือดเนื้อร้อนใจ หรือเมื่อมีบุตรหลานจะเดินทางไปศึกษาต่อ ไปประกอบอาชีพในต่างถิ่น หรือเดินทางไกล ก็จะทำพิธีบะเจ้าปู่ และเมื่อได้ตามความต้องการแล้วก็จะทำพิธีเลี้ยงเจ้าปู่ ด้วยเหล้า 1 ไหว ไก่ 1 ตัว หรือแล้วแต่ที่บะไว้ จากการพูดคุยและสอบถามนายคำ หนองสูง จะจ้ำ (แต่ว่าจ้ำ) ที่ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ถือว่าเป็นตัวแทนเจ้าปู่ และเรียกนายคำ หนองสูง ว่าเจ้าปู่ เล่าให้ฟังว่านายคำ หนองสูง สืบทอดความเป็นจะจ้ำตามสายเลือดจากปู่แล้วมาหาพ่อ แล้วจึงมาเป็นนายคำ หนองสูง ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งทุกคนในหมู่บ้านมีความเชื่อเรื่องเจ้าปู่มาก เพราะหากมีใครลบลู่หรือคูหมิ่น หรือทำอะไรที่ผิดศีลศัณคอง ก็จะเจ็บป่วย หรือมีสัตว์ป่าออกมาให้เห็น เช่น ในสมัยก่อนเห็นเป็นเสือออกมาจากป่าคอนเจ้าปู่ แต่ปัจจุบันจะเป็นตัวแตน (ตะกรวด, เขี้ย) หรือเต่า เป็นต้น และจากการสัมภาษณ์ นางสมบัติ ทองดี เล่าให้ฟังว่าหากมีผู้เข้าไปบุกรุกป่าคอนเจ้าปู่ ก็มักจะพบกับเหตุการณ์แปลก ๆ บ้างก็เจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ แต่เมื่อมีการบะ(บน)เจ้าปู่ อาการที่เจ็บป่วยกลับหายไป ดังนั้นครอบครัวชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งจึงให้ความเคารพนับถือเจ้าปู่มาก และจะให้ความสำคัญกับป่าคอนเจ้าปู่นี้มากเป็นพิเศษ

ภาพที่ 14 ศาลเจ้าปู่หรือศาลปู่ตา ที่ชาวผู้ไทยบ้านโคกโค้งให้ความสำคัญนับถือ

Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 15 ป่าชุมชน หรือป่าดอนเจ้าปู่

พิธีเหยา พิธีเลี้ยงผีเชื้อ

นางอินตา ไชยฤทธิ์ อายุ 83 ปี เล่าให้ฟังว่าพิธีเหยาเป็นพิธีที่สืบเนื่องจากการนับถือผี และมีความเชื่อในการเสี่ยงทาย เมื่อมีผู้เจ็บไข้ได้ป่วยในบ้านก็เชื่อกันว่าเป็นเพราะผีกระทำ หากผีต้องการอะไรก็ต้องจัดให้ เรียกว่า “แก้ผี” ผีก็จะไม่กระทำต่อผู้ป่วยไข้ คนไข้ก็จะหายเป็นปกติ วิธีการที่จะทราบว่ามีผีต้องการอะไร ญาติผู้ป่วยจะต้องจัดคนมาทำพิธีเช่น ร้องรำอ้อนวอนไปตามวิธีการของเขา ผู้ทำพิธีดังกล่าวจึงเรียกว่า หมอเหยา นางอินตา ไชยฤทธิ์ เล่าให้ฟังว่า ตนเองสืบทอดความเป็นหมอเหยาจากมารดา ได้ทำพิธีเหยาให้กับชาวบ้านที่มาขอความอนุเคราะห์ให้เหยาให้ โดยมีวิธีการดังนี้

ผู้ที่ทำพิธีเหยาจะต้องมีคายนี่ ไข่ 2 ฟอง ผ้าย 1 ปอย ข้าวสาร 2 ถ้วย เทียน 13 คู่ ดอกไม้ 8 คู่ เงิน 3 บาท เหล้าขาว น้ำหอม อุปกรณ์ที่ใช้ในการเหยา มี ถ้วย จ้าว คาน ปิ่นโบราณ (หมอเหยาบางเจ้าไม่ใช้) และมีร่ม ในการเหยาก็จะมีหมอแคนเป็นผู้เป่าแคนให้ และผู้เป็นหมอเหยาก็จะเดินถือจ้าว คาน และปิ่นโบราณ ไปรอบ ๆ คนไข้ และมีการปักคานลงบนกันด้วยเปล้าโดยไม่ล้ม เสี่ยงทาย การเดินหรือรอรอบ ๆ ผู้ป่วยจะกระทำ 3 รอบ และในขณะเดียวกันก็เสี่ยงทายว่าอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น เกิดจากการกระทำของผีอะไร และผีต้องการให้แก้อย่างไร และถ้าหากมีผีกระทำ ก็ให้ทำกระทงส่งผี แล้วแต่กรณีว่าจะทำอย่างไร เช่น ทำกระทงสามเหลี่ยม ซึ่งก็จะมีข้าวปลาอาหารใส่ลงในกระทง มีการประกอบพิธีกัน และนำกระทงไปทิ้งในทิศที่ผีที่มากกระทำสิงสถิตอยู่ เป็นต้น

นอกจากนี้นางอินตา ไชยฤทธิ์ ยังเล่าให้ฟังอีกว่า การเหยาของหมอแต่ละคน คายก็แตกต่างกันออกไป แต่ไม่แตกต่างกันมากนัก และในการเหยา หมอเหยาก็จะค้ำเหล้าไปด้วยขณะทำพิธีกรรม อาจารย์พร อัฐนาค ซึ่งเป็นชาวบ้านอาวุโสในหมู่บ้าน เล่าให้ฟังว่า หากพิธีที่เสี่ยงทายที่มีพิธีกรรมเหมือนเหยา แต่หมอเหยาไม่ค้ำเหล้า แต่ค้ำน้ำดอกไม้ เรียกว่า หมอลำ หรือผีฟ้า แล้วแต่จะเรียก แต่ไม่ได้เรียกว่า หมอเหยา แต่พิธีกรรมมีลักษณะคล้ายกัน หมอเหยา, หมอลำ, หรือผีฟ้า จะมีพิธีเลี้ยงผีเชื้อในเดือน 4 ของทุกปี ซึ่งก็จะมี หมอเหยา, หมอลำ, หรือผีฟ้า หลาย ๆ หมู่บ้าน มารวมกันแล้วทำพิธีเลี้ยงผีเชื้อ อาจจะ ไม่เลี้ยงที่บ้าน โกงโก่งทุกปี แต่อาจจะไปเลี้ยงที่หมู่บ้านอื่น ๆ ที่มีหมอเหยาเช่นกัน และคนที่เป่าแคนก็จะมีทายาทสืบทอด เช่น หมอเหยาบ้านอื่น แต่ถือผีหมอเหยาบ้าน โกงโก่ง เป็นต้น ซึ่งผู้ที่เป็นหมอเหยาอาวุโส หมอเหยาคนอื่น ๆ เรียกว่าแม่เมือง ซึ่งในแต่ละปี ลูกเมืองจะไปคารวะแม่เมืองหนึ่งครั้ง และก็จะมีการแนะนำ แนะนำกันบ้างตามสมควร ผู้ที่เป็นหมอเหยาที่นี่จะมี

หลักเกณฑ์ของเขา มีระบบระเบียบการปฏิบัติและเคารพนับถือกันดีมาก ศิษย์กับครูไม่เคยลบหลู่กัน ไม่อย่างนั้นความขลังจะเสื่อมลง

จากการสอบถามชาวบ้าน โศกโคง์โดยทั่วไป พบว่า ชาวบ้านที่มีอายุกว่า 50 ปี ขึ้นไป ส่วนใหญ่จะมีความเชื่อในพิธีกรรมเหยาและเคยผ่านพิธีเหยามาแล้วทั้งสิ้น แต่ถ้าหากสอบถามกลุ่มชาวบ้านที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปีลงมา ก็จะได้อธิบายว่า เชื่อบ้างแต่ไม่เต็มที

พิธีแต่งงานแบบชาวผู้ไทย

การแต่งงานของชาวผู้ไทยบ้าน โศกโคง์ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติต่อกันมาสรุปได้ดังนี้

1. ต้องมีลำ้ม 1 คน (ลำ้มหมายถึงแม่แก่ฝ่ายชายทำหน้าที่สู่ขอฝ่ายหญิง เลือกบุคคลผู้ที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้ปูที่นอนให้บ่าวสาวทั่วไปตามประเพณีของชาวไทยอีสานหรือชาวไทยภาคกลาง) ลำ้มนำขันดอกไม้รูปเทียน 1 คู่ เงิน 10 บาท(ในสมัยปัจจุบันมากน้อยกว่านี้ตามแต่ละท้องถิ่น) เหล้า 1 ขวด ยกเข้าไปหาผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงที่เรียกว่าฝ่ายลุงตา แล้วก็ไปทำพิธีสู่ขอ ซึ่งในการเจรจาสู่ขอก็จะมีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ จะไม่ขอกกล่าวถึงในที่นี้

2. เมื่อตกลงกันแล้ว มีการแลกของฝากและของหมั้น มีกระหยังหม้ายผ้าขาว 1 วา หมาก 8 พลุ 8 ทำเป็นดับ ๆ ใส่ขันแล้วยกเข้าไปหาผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง ภาษาผู้ไทยเรียกว่า “ลุงตา” และลำ้มก็จะพูดว่า “ขอเอาขันมะมาหมาย สายพลุมาแก้ว สับของพะมะหลบพร้อม มีเหือลืบเสดอ ห่อเสด่มคาย อาญาเอย ความได้ท่อนี้ละ ขอไหว้สา” (ลุงตาคอบ) “สาธุแล้วที่ฮักษาฮิตมีเหือหมอง คองมีเหือเสร่า ขอนูโมทนาสาธุ อาญาเอย” พอรับของฝากเสร็จพิธีแล้ว ฝ่ายหญิงจะต้องแจกของแก่ผู้มาร่วมพิธีทุกคน โดยมากเป็นไม้ขีดไฟคนละกลัก เรียกว่าของฝากที่ฝ่ายชายนำมาให้ เพื่อแจกจ่ายเป็นหลักฐานในการสู่ขอความหมายในของฝาก ส่วนกระหยังเป็นลายงดงาม สานด้วยไม้ไผ่อย่างดีสำหรับใส่ของไปไร่ไปสวน เพราะชาวผู้ไทยทำไร่ข้าว พริก มะเขือ พักแพง แดง เป็นต้น สมัยอยู่เมืองวังไม่เคยทำนา ส่วนผ้าขาว 1 วานั้นเอาไว้เป็นผ้าอ้อม เวลา มีลูกเกิดมาต้องเอาผ้านี้ไปรองรับ

3. ค่อไปกันนัดวันแต่งงานกัน ปัจจุบันแต่งในวันขอเลขก็มี เมื่อได้เวลาฤกษ์ดีแล้วก็แห่เจ้าบ่าวมาบ้านเจ้าสาว มีการผูกแขนบายศรีในขันโตกหรือพานทองก็ได้ ก่อนเข้าสู่พิธีบายศรีสู่ขวัญ ลำ้มต้องนำไก่ต้ม 1 ตัว เหล้า 1 ขวด เงิน 10 บาท (ปัจจุบันมากน้อยตามความเหมาะสมแต่ละท้องถิ่น) ไปขอให้ลุงตาเขียน (สอน) เขยเสี่ยก่อน มิฉะนั้น จะไม่ยอมให้ผูกแขนเป็นเขยได้เลย ลำ้มนำสิ่งของดังกล่าวยกเข้าไปหาลุงตาแล้วพูดว่า “บัดนี้ได้เวลาแล้วได้ไก่ต้ม

1 โต้ เหล้า 1 โขด (ขวด) เงิน 10 บาท มาขอตำโหเส้าย่าง ขอตำทางเข้าโลก เป็นช่างเหี้ยมโหด เป็นโง่เหี้ยมโหด เป็นไม้เหี้ยมตัดเหี้ยมสั่น แม้นได้โหะมิได้ปีกะมีบิบนินแล้ว อาญาเอย”

ฝ่ายลุงตาก็จะหาผู้ชำนาญในการเขียนเขย มาทำการเขียน การเขียนเขยนั้นคือการว่ากล่าวสั่งสอนให้รู้จักกติกากการเป็นเขย มี 14 ข้อ เรียกว่าคอง 14 ของเขยที่ยอมตัวเข้ามา มอบให้ลุงตาว่ากล่าวได้

สำหรับผู้ที่จะเป็นลำนั้น ต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมมีคนนับถือสมเป็นตัวอย่างได้ในการครองเรือน เป็นคนบริสุทธิ์ ไม่เป็นม่าย ไม่มีเมียหลายคน มีลูกที่อ่านสอนง่าย มีความประพฤติดีด้วย เพราะเชื่อว่าเป็นผู้ปลูกฝังคั้งแต่งเสมือนเป็นพ่อแม่อีกคนหนึ่งด้วย ลูกลำน (เจ้าบ่าว) จะต้องเคารพนับถืออย่างยิ่งเปรียบเสมือนพ่อคนที่สอง ในพิธีแต่งงาน เป็นหน้าที่ของพ่อลำนจะต้องจัดทำทุกอย่างอาทิเช่น จูงเข้าพาขวัญ ผูกแขน ป้อนไข่ ฟ่ายเหล้า จูงแขนเข้าห้องลำนเป็นหน้าที่ของลำนทั้งนั้น พิธีเขียนเขย เป็นพิธีที่ถือว่าเป็นพิธีการที่สำคัญ เพราะเป็นการยินยอมที่จะต้องปฏิบัติตามข้อบัญญัติทั้ง 14 ข้อ

เมื่อเขียนเขยเสร็จแล้ว ก็เข้าพาขวัญ คู่ขวัญนายศรี มีลำนเป็นผู้ทำพิธีทุกอย่างเช่น ผูกแขน ป้อนไข่ขวัญ หายน้ำเหล้า ลำนสั่งสอนการปฏิบัติระหว่างสามีภรรยา ตลอดถึงการเอาใจใส่ญาติทั้งสองฝ่าย

หลังจากนั้นก็พาเขยเลี้ยงอาหาร เรียกว่าการกินพาข้าวเขย มีอาหาร เหล้า ไก่ต้ม หมากพลู บุหรี่ ลุงตาก็พิธีมอบเขย เขยทุกคนรับประทานอาหารร่วมกัน รวมทั้งเขยใหม่และเขยเก่า ในคอนกินพาข้าวเขย ผู้เป็นเขยอยากกินอยากสั่งอยากได้อะไรให้สรรหากินได้ตอนนี้

คู่บ่าวสาวขอขมาโทษ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาว โดยเฉพาะญาติฝ่ายชาย ที่มาเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ขอขมา มีหมอน ที่นอน แพร ผ้าห่ม และอื่น ๆ เท่าที่จะหาได้ ญาติฝ่ายชายจะให้เงิน ก้นถุงและทุนในการคั้งคัว แล้วแต่อัธยาศัย ไม่มีการบังคับสุดท้ายขมาลำนและคู่ขวัญลำน การคู่ขวัญลำนมีไก่ต้ม 1 ตัว เสื่อ หมอน และเงิน ฝ่ายละ 6 บาท (ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม) ถ้าเป็นม่ายฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่ง ต้องเสียฝ่ายละ 12 บาท (ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม) สำหรับคู่ขวัญลำน จูงนางเข้าห้อง ลำนเป็นคนจูงเข้าห้อง แนะนำการอยู่การนอนและทิศทางการนอนให้ภรรยาการวะสามีก่อนขึ้นเตียงนอนครั้งแรก

พิธีบายศรีสู่ขวัญ

พิธีบายศรีสู่ขวัญ ของชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง มีลักษณะและประเพณีเหมือนชาวไทยอีสานทั่ว ๆ ไป คือ มีพานบายศรี มีไก่ขวัญ มีไข่ขวัญ มีเหล้า มีข้าวต้ม มีฝ้าย เหมือนพิธีบายศรีสู่ขวัญทั่ว ๆ ไป จะกระทำเมื่อมีผู้มาเยี่ยมเยียน หรือเมื่อนุตรหลานจะเดินทางไกล หรือเมื่อมีกรณีพิเศษ หรือหายเจ็บป่วย หรือมีแขกจากต่างถิ่นมาเยี่ยมเยียนเป็นต้น หากมีเจ้านายผู้ใหญ่ มาเยี่ยมเยียน ก็จะมีการจัดงานบายศรีสู่ขวัญที่ยิ่งใหญ่ มีการพ่อนบายศรีสู่ขวัญให้ โดยมีสาวผู้ไทยแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองผู้ไทยมาพ่อนบายศรีสู่ขวัญ ปัจจุบันเป็นชุดผู้ไทยประยุกต์ เพื่อเป็นเกียรติสำหรับผู้มาเยี่ยมเยียน ในพิธีบายศรีสู่ขวัญโดยทั่ว ๆ ไปก็จะมีการเชิญเชิญเพื่อนบ้านมาร่วมรับประทานอาหาร ผูกข้อต่อแขน ผู้ที่เข้าพิธีบายศรีสู่ขวัญ มีการเชิญขวัญโดยหมอปราหมณ์ ซึ่งชาวผู้ไทยถือว่าเป็นพิธีการที่ศักดิ์สิทธิ์ ก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจ ทั้งผู้ที่จัดให้ และผู้ที่ได้รับการสู่ขวัญ

ภาพที่ 16 พิธีบายศรีสู่ขวัญ

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

แนวความคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เกิดจาก 3 กระแสที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยว ซึ่งกระแสความต้องการดังกล่าวคือ 1) ความต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อม 2) ความต้องการตลาดการท่องเที่ยวในการศึกษาและเรียนรู้ และ 3) ความต้องการพัฒนาคน โดยความร่วมมือของประชาชน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำเสนอข้อมูลจากการศึกษาดำดับหัวข้อดังนี้

ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม

นายพร อัฐนาค เล่าให้ฟังว่า จุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวในบ้านโคกโก่ง มีพัฒนาการมาจากการจัดงานน้ำตกของชุมชนบ้านโคกโก่งซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี โดยเริ่มต้นจัดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2526 โดยมีนายอำเภอภูผินารายณ์ คือ นายคารา ครุณยวนิช เป็นผู้ริเริ่ม เนื่องจากในสมัยนั้น นายอำเภอได้มาตรวจเยี่ยมหมู่บ้าน และพบว่าในป่าบริเวณใกล้ ๆ กับหมู่บ้าน มีสภาพเป็นน้ำตกและถ้ำธารเหมาะที่จะสนับสนุนให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยว จึงสนับสนุนให้ชุมชนจัดงานน้ำตกเป็นประจำทุกปี โดยจะมีชาวบ้านและกลุ่มวัยรุ่น ในหมู่บ้านใกล้เคียงและอำเภอใกล้เคียงมาเที่ยว ซึ่งการจัดกิจกรรมดังกล่าวนำมาซึ่งรายได้จากการขายสินค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ขนมขบเคี้ยว และเครื่องคืม ในปี พ.ศ. 2541 ประเทศไทยได้กำหนดให้เป็นปีท่องเที่ยวไทย นายประสิทธิ์ พรหมพิสุทธ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ ในขณะนั้นได้มอบหมายให้ นายชาญ เมศต์การุณจิตต์ เป็นผู้สำรวจแหล่งท่องเที่ยว ในจังหวัดกาฬสินธุ์ และหมู่บ้านโคกโก่งได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านนำร่องในการจัดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น และมีจุดขายที่สำคัญคือวัฒนธรรมผู้ไทยและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติคือ วนอุทยานภูผาวัว ซึ่งค่อนข้างจะยังคงมีความสมบูรณ์ มีป่าไม้และน้ำตกตาดสูง ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ที่น่าสนใจเหมาะสำหรับการศึกษาและเรียนรู้ธรรมชาติ ในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเปิดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านโคกโก่ง กรมป่าไม้ ได้ส่งเจ้าหน้าที่มาประจำที่ วนอุทยานภูผาวัว โดยจัดตั้งสำนักงานชั่วคราว ที่บริเวณทางขึ้นน้ำตกตาดสูง และน้ำตกตาดยาว โดยมีเจ้าหน้าที่ที่เป็นข้าราชการ จำนวน 1 คน ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าศูนย์ และมีลูกจ้างของรัฐลูกจ้างชั่วคราวรายปี จำนวน 6 คน โดยแบ่งเจ้าหน้าที่ออกเป็น 2 ชุด ชุดละ 3 คน ทำหน้าที่ดูแลสภาพทั่วไป การรักษาความสะอาด การป้องกันไฟฟ้า ตลอดจนอำนวยความสะดวกและดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ที่เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านโคกโก่ง และเข้ามาเดินป่าในบริเวณวนอุทยานภูผาวัว และก่อนที่จะเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ยังมี

หน่วยงานของกรมป่าไม้ อีกหน่วยงานหนึ่ง ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง คือ หน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าห้วยแดง ซึ่งอยู่ประจำที่บ้านห้วยแดง อยู่เหนือหมู่บ้านโคกโก่ง ไปประมาณ 4 กิโลเมตร โดยมีบทบาทหน้าที่ในการดูแลและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า นอกจากนี้หน่วยงานของกรมป่าไม้ ยังได้ดำเนินการจัดการฝึกอบรมการจัดทำแนวป้องกันไฟป่าและให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับชาวบ้าน โคกโก่งทุกปี เพื่อให้ชาวบ้านได้มีความรู้ ความเข้าใจและปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

จากการสัมภาษณ์ นายไมล์ ไชยฤทธิ์ ลูกจ้างชั่วคราวของกรมป่าไม้ที่ประจำที่สำนักงานชั่วคราว วนอุทยานภูผาแว และเป็นสมาชิกคนหนึ่งของหมู่บ้านโคกโก่งด้วย เล่าให้ฟังว่าปัญหาที่พบมากในการดูแลและจัดการทรัพยากรป่าไม้ คือนักท่องเที่ยวบางส่วนยังขาดจิตสำนึกในการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเมื่อเข้ามาเที่ยวที่น้ำตกและป่าไม้ในบริเวณวนอุทยาน จะนำอาหาร และเครื่องดื่มมาดื่มด้วย หลังจากนั้นก็จะทิ้งเศษอาหารและกระป๋องหรือขวดเปล่าไว้เกลื่อนกลาด ไม่ทิ้งในที่จัดไว้ให้ และที่ร้ายไปกว่านั้น มีนักท่องเที่ยวบางจำพวก ดื่มสุราจนเมามาย และทุบขวดเหล้า กระป๋องเบียร์ ลงในบริเวณป่าไม้ หรือทิ้งลงในน้ำตก เมื่อมีนักท่องเที่ยวคนอื่น ๆ มาเที่ยว ทำให้ได้รับบาดเจ็บและเกิดอันตรายถึงแม้ว่าเจ้าหน้าที่และชาวบ้านต่างก็ช่วยกันสอดส่องดูแลตามกำลังและศักยภาพที่มีอยู่ แต่ในบางครั้งการดำเนินการก็มีข้อบกพร่องอยู่บ้างทำให้มีเศษแก้วหลงเหลือ ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้มาท่องเที่ยวบ้าง อย่างไรก็ตาม หากชาวบ้านหรือเจ้าหน้าที่พบเห็นก็จะดำเนินการว่ากล่าวตักเตือน ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือด้วยดี แต่ก็ยังมีบางบางส่วนที่แอบทิ้งเพราะความคึกคะนองทิ้งภาระให้กับ เจ้าหน้าที่ ชาวบ้าน และ นักท่องเที่ยวคนอื่น ๆ เช่นเดิม นอกจากนี้ยังพบว่ามีการขีดเขียน และสลักชื่อบนก้อนหิน หรือต้นไม้ในบริเวณวนอุทยาน ทำให้สภาพน้ำตกและป่าไม้ในวนอุทยานมีคำหยาบคายและไม่สวยงามเป็นไปตามธรรมชาติ

จากการสอบถามเจ้าหน้าที่พบว่านักท่องเที่ยวที่ขาดจิตสำนึกในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มวัยรุ่น ช่วงอายุ 14 – 25 ปี และโดยมากมักจะเป็นนักท่องเที่ยวจากไร่ นักท่องเที่ยวในรูปแบบของคณะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในหมู่บ้าน หากเป็นคณะนักท่องเที่ยวที่มาพัก และศึกษาวิถีชีวิตชุมชน นักท่องเที่ยวคณะนี้ จะเดินป่าและเที่ยวน้ำตก โดยมีชาวบ้านที่เป็นเจ้าของบ้านพักนักท่องเที่ยวพาเดินป่า ซึ่งจะได้รับการแนะนำจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้และชาวบ้านว่าควรปฏิบัติตนอย่างไรในขณะที่เดินป่า ดังนั้นปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ จึงไม่ได้เกิดจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ สำหรับชาวบ้านในหมู่บ้านโคกโก่ง หรือหมู่บ้านใกล้เคียง เจ้าหน้าที่จะอนุญาตให้ขึ้นไปเก็บผักหวาน เห็ด หรือหน่อไม้ได้ แต่ต้องไม่เผา

หรือทำลายป่ารวมทั้งการนำหน่อไม้ลงมาจะต้องไม่เกินคนละ 20 กิโลกรัม เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามยังมีบุคคลและกลุ่มบุคคลไม่ทราบว่าเป็นใคร คณะใดแอบเข้าไปตัดไม้ทำลายป่า และล่าสัตว์ป่า ซึ่งในส่วนนี้ได้สอบถามชาวบ้าน ชาวบ้านต่างบอกว่าไม่ทราบเป็นคณะใด แต่ยืนยันว่าไม่ใช่สมาชิกในหมู่บ้าน โกงโค้งแต่อย่างใด เพราะหากเป็นคณะนี้ชาวบ้านก็จะต้องทราบ และจะมีการห้ามปรามซึ่งกันและกัน

นายขวัญชัย ปัทมะทุม เล่าให้ฟังว่าในส่วนของชุมชน ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ดีมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ไม่มีชาวบ้านคนใดในหมู่บ้าน โกงโค้ง เข้าไปบุกรุกทำลายป่า เพราะทุกคนตระหนักดีว่า ป่าไม้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับหมู่บ้านมาก เพราะระยะเวลาที่ผ่านมา ชาวบ้านจะได้น้ำจากลำน้ำห้วยแดง ที่ไหลลงมาเป็นน้ำตก และไหลตามลำห้วยเล็ก ๆ เข้ามาในหมู่บ้าน ซึ่งน้ำในลำห้วยเล็ก ๆ เหล่านี้ ก็จะไหลลงสู่ท้องนาของชาวบ้าน ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้มีน้ำซึ่งใช้ทำนาทุกปี นอกจากนี้ชาวบ้านยังเล่าให้ฟังอีกว่า ไม่มีปีใดเลยที่หมู่บ้าน โกงโค้งจะไม่มีน้ำทำนา ไม่เคยมีฝนแล้ง ไม่เคยมีน้ำท่วม ถึงแม้ว่าจะมีฝนตกที่หมู่บ้านห้วยแดง หรือบนภูเขา ไม่ได้ตกในหมู่บ้าน โกงโค้ง ชาวบ้านก็ยังมีน้ำที่จะทำนาดังนั้น ด้วยเหตุผลนี้ จึงไม่มีชาวบ้านคนใดที่คิดจะเข้าไปทำลายป่าในบริเวณนี้ เพราะตระหนักดีว่า ป่าแห่งนี้ เป็นต้นกำเนิดของน้ำที่จะหล่อเลี้ยงชุมชน รวมทั้งเป็นแหล่งทำมาหากิน โดยการเข้าไปเก็บเห็ด และหน่อไม้ และหาเห็ด จากเศษไม้แห้งในป่าโดยไม่ได้ทำลายต้นไม้แต่อย่างใด นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีป่าอนุรักษ์อีกแห่งหนึ่งคือ ป่าคอนเจ้าปู่ ซึ่งบริเวณนี้ชาวบ้านเชื่อว่า มีวิญญูณของเจ้าปู่เป็นผู้ดูแล หากใครที่เข้าไปบุกรุก หรือละเมิดก็จะมียันเป็นไป

ในด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนบ้าน โกงโค้ง ได้มีการจัดกิจกรรมการแสดงเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยให้กับคณะนักท่องเที่ยวได้ชม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย นอกจากนี้ ชุมชนบ้าน โกงโค้งยังมีความพยายามที่จะจัดทำศูนย์แสดงศิลปวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น ซึ่งขณะนี้ ชุมชนกำลังดำเนินการจัดทำโครงการเพื่อขอรับสนับสนุนงบประมาณจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แต่ในระยะปัจจุบันนี้ ชาวบ้านได้ใช้ศาลาวัดศรีภูษันธ์ เป็นสถานที่แสดงศิลปวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งมีแนวคิดที่จะจำลองพานบายศรีขนาดใหญ่ ในศูนย์แสดงศิลปวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งใช้สถานที่ของวัดก่อสร้างสภกรณ์ร้านค้าของกลุ่มสตรีแม่บ้าน ตลอดจนศูนย์แพทย์แผนไทย เนื่องจากบ้าน โกงโค้ง มีข้อจำกัดด้านพื้นที่ และงบประมาณนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านได้พยายามช่วยเหลือตนเอง โดยการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ และจัดทำแผ่นซีดี ที่รวบรวมการแสดงศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการนำเสนอวิถีชีวิตชุมชน ออกจำหน่าย เพื่อหารายได้ในการจัดทำพานบายศรีจำลอง

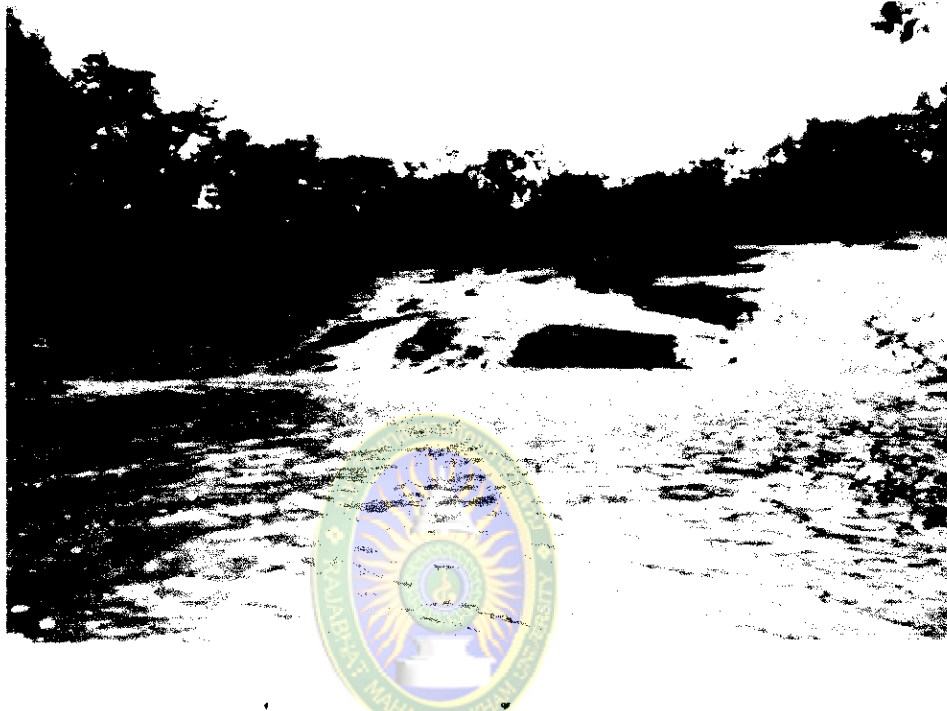
ขนาดใหญ่และศูนย์แสดงศิลปวัฒนธรรม ของชาวไทย ซึ่งขณะนี้ออนุมัติโครงการจาก
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อสนับสนุนงบประมาณ

Rajabhat Mahasarakham University
ภาพที่ 17 วนอุทยานภูผาวัว

ภาพที่ 18 ก้อนหินขนาดใหญ่ในวนอุทยานภูผาวัว ชาวบ้านโคกโค้งเรียกว่า “ตุ้มนกทา”

ภาพที่ 19 ทักษะสภาพของน้ำตกตาดยาวในฤดูฝน
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

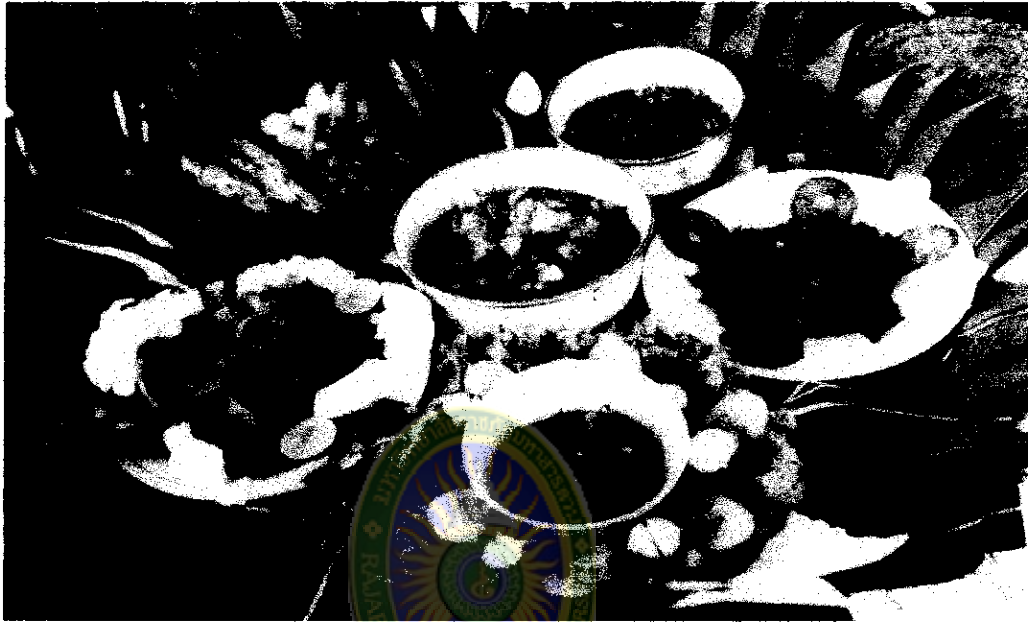
ด้านตลาดการท่องเที่ยวในการศึกษาและเรียนรู้

ในด้านตลาดการท่องเที่ยวในการศึกษาและการเรียนรู้ จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ก่อให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านโคกโก่ง ซึ่งมาเป็นคณะ และเข้าพักในชุมชนแห่งนี้ จะได้รับการต้อนรับจากชาวบ้านโคกโก่ง โดยการบายศรีสู่ขวัญ และการกินข้าวร่วมกัน แบบพาข้าวแลง (การกินอาหารเย็นร่วมกัน) กระทำขึ้นเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน โดยมีการต้อนรับที่บริเวณวัดกุศริจันทร์ บ้านโคกโก่ง อาหารที่จัดทำต้อนรับนักท่องเที่ยวจะเป็นอาหารพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังมีแหล่งพื้นเมืองของชาวผู้ไทย คือเหล่าไห หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เหล่าช้าง” ไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยว และจัดกิจกรรมการแสดงดนตรีพื้นเมือง ซึ่งประกอบด้วย พิณ แคน โปงลาง เป็นต้น มีการแสดงฟ้อนรำผู้ไทย การรำมวยโบราณ ซึ่งในการชมการแสดง ชาวบ้านก็จะร่วมแสดงและร่วมชมไปด้วย นักท่องเที่ยวก็จะเกิดการเรียนรู้โดยการสอบถามพูดคุยกับชาวบ้าน รวมทั้งร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ นอกจากนี้ยังพบอีกว่า นักท่องเที่ยวบางคนก็เข้ามาท่องเที่ยว ยังนำเสนอวัฒนธรรมของท้องถิ่นของตนเองด้วยการแสดง เช่น ในวันที่ผู้วิจัยเข้าร่วมสังเกตการณ์และเก็บข้อมูลการวิจัย มีคณะนักท่องเที่ยวจากจังหวัดนครราชสีมา เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้าน คณะนักท่องเที่ยว ได้นำเสนอการแสดงศิลปพื้นบ้านของชาวจังหวัดนครราชสีมา คือเพลง

โคราช ให้กับชาวบ้าน และคณะนักท่องเที่ยวคณะอื่น ๆ (คณะย่อย ๆ) ได้ชมไปพร้อม ๆ กัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หลังจากกิจกรรมการแสดง นักท่องเที่ยวเข้าพักอาศัยร่วมกับชาวบ้านในหมู่บ้าน ซึ่งหมู่บ้านได้กำหนดบ้านที่เป็นบ้านพักนักท่องเที่ยวไว้แล้ว โดยดูจากความพร้อมของชาวบ้าน โดยการสอบถาม และเป็นไปด้วยความสมัครใจ นักท่องเที่ยวก็จะได้เข้าไปเรียนรู้อุปนิสัยใจคอของเจ้าของบ้าน และเจ้าของบ้านก็ได้เรียนรู้ อุปนิสัยใจคอของนักท่องเที่ยว ไปพร้อม ๆ กัน จากการสอบถามชาวบ้านเกี่ยวกับความปลอดภัยของชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว ได้รับคำบอกเล่าจากชาวบ้านว่า ตั้งแต่ดำเนินการหมู่บ้านท่องเที่ยวจนถึงวันที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลยังไม่พบว่า มีทรัพย์สินของชาวบ้าน หรือทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวหาย ตลอดจนได้รับการยืนยันจากชาวบ้านว่ายังไม่พบว่ามีกรณีการฉ้อโกง หรือล่วงเกินทางเพศ แต่อย่างไรก็ตาม นักท่องเที่ยวมีความประทับใจ และมีความเป็นมิตร ทำให้เกิดความผูกพัน มีความเป็นพี่เป็นน้อง และเกิดความผูกพันเสมือนญาติ ในตอนเช้า นักท่องเที่ยวและชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรร่วมกัน โดยการตักบาตรเช้าที่หน้าบ้านพักตามวิถีทั่วไปของชาวบ้าน และถ้าหากนักท่องเที่ยวต้องการเดินป่า ชาวบ้านก็จะเป็นผู้นำนักท่องเที่ยวไป โดยผู้นำไปอาจเป็นหัวหน้าครอบครัว หรือสมาชิกในครอบครัวคนใด คนหนึ่งแล้วแต่ความเหมาะสม โดยอยู่ในดุลยพินิจของเจ้าของบ้าน หรือเข้าไปเป็นหมู่คณะตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ในส่วนนี้ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไป ชาวบ้านก็จะแนะนำ สภาพทั่ว ๆ ไป รวมทั้งพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ที่มีให้เห็น โดยทั่ว ๆ ไป รวมทั้งแนะนำนักท่องเที่ยว หากพบว่า นักท่องเที่ยวนำของป่าออกมา เช่น กล้วยไม้ป่า หรืออื่น ๆ ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อนักท่องเที่ยวได้รับการแนะนำก็จะไม่หยิบฉวย สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นออกมา

จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทำให้ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในชุมชน ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการประสานระหว่างเทคโนโลยี และภูมิปัญญาดั้งเดิม สมาชิกในชุมชนเกิดพัฒนาการ และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สมาชิกในชุมชนมีความพึงพอใจในการดำเนินกิจกรรม ชุมชนมีความสมัครสมานสามัคคี ซึ่งเกิดจากการทำงานกิจกรรมร่วมกัน เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านเกิดความตระหนักรู้และรักท้องถิ่น และให้ความร่วมมือในการดูแลรักษาความสะอาด นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ความเข้าใจและเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน และได้ศึกษาธรรมชาติ

ภาพที่ 20 อาหารพื้นเมืองที่ชาวบ้านบรรจงจัดไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ภาพที่ 21 นักท่องเที่ยวและชาวบ้านคึมสุราพื้นเมืองร่วมกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี

ด้านการพัฒนาคนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

จุดเริ่มต้นของการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของบ้าน โคนก่อก เริ่มจากการส่งเสริมของหน่วยงานระดับจังหวัดก่อน โดยชาวบ้านให้ความร่วมมือ และหลังจากนั้นชาวบ้านมีความเข้มแข็งขึ้น และสามารถพัฒนาตนเอง จนสามารถนำเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้เอง โดยมีหน่วยงานของรัฐคือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ สาธารณสุข พัฒนาการอำเภอ ศึกษาธิการอำเภอ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ สถาบันการศึกษาอื่น ๆ เช่น สถาบันราชภัฏ มหาวิทยาลัย เป็นต้น เข้ามาให้การสนับสนุน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดอบรม หรือให้ความรู้ในรูปแบบอื่น รวมทั้งหมู่บ้านมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง และสมาชิกในชุมชนที่มีความสามัคคี ทำให้เกิดการพัฒนาตนเอง สมาชิกเกือบทุกคนตั้งแต่เด็กจนถึงวัยชราต่างเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยว โดยการจัดสรรและแบ่งปันหน้าที่ตามความรู้ ความสามารถและความถนัดของแต่ละบุคคล

จากการศึกษาพบว่า การเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ สมาชิกในชุมชนได้เข้าไปมีส่วนในการวางแผนและการตัดสินใจ การร่วมดำเนินการ การร่วมรับผลประโยชน์ และที่สำคัญที่สุดคือการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อหาจุดบกพร่อง และนำจุดบกพร่องไปพัฒนารูปแบบการนำเสนอและการดำเนินการ โครงการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนต่อไป

สรุปกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้าน โคนก่อกมีรูปแบบวิธีการและขั้นตอนการดำเนินการ โดยมีจุดเริ่มต้นของโครงการจากหน่วยงานของรัฐส่งเสริมสนับสนุนชุมชนให้ความร่วมมือ และเข้าไปมีส่วนร่วม โดยมีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวใน 2 ลักษณะคือ 1) นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมน้ำตกและธรรมชาติ 2) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาวิถีชีวิตชุมชนและท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 2 กรณี การให้บริการแตกต่างกันออกไป โดยนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมน้ำตกและธรรมชาติ ส่วนใหญ่ เป็นนักท่องเที่ยวในชุมชน และในอำเภอกุฉินารายณ์หรืออำเภอใกล้เคียง นักท่องเที่ยวในลักษณะนี้ โดยส่วนใหญ่จะมีความคุ้นเคยกับพื้นที่ จะเข้าเที่ยวชมน้ำตกและธรรมชาติเองโดยไม่มีผู้นำเส้นทาง กรณีที่ 2 คือ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาวิถีชีวิตชุมชน และท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมาในรูปแบบของคณะนักท่องเที่ยว การต้อนรับนักท่องเที่ยวจะดำเนินการโดยจัดพิธีการต้อนรับ มีการกำหนดนัดหมายล่วงหน้า โดยคณะนักท่องเที่ยวจะต้องแจ้งรายชื่อ จำนวน

คน และกำหนดระยะเวลาให้กับชุมชน โดยติดต่อโดยตรงที่ผู้ใหญ่บ้าน ที่ว่าการอำเภอ
 กุฉินารายณ์ สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์ หรือสำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
 แล้วแต่กรณีซึ่งส่วนราชการที่กล่าวมาแล้วจะดำเนินการประสานกับชุมชนให้อีกครั้ง การ
 ประชาสัมพันธ์ของชุมชน โดยการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดทำแผ่นพับ
 สื่อประชาสัมพันธ์ ในเชิงบวกพบว่าสมาชิกในชุมชนบ้านโคกโค้งโดยส่วนใหญ่ มีความ
 พยายามที่จะศึกษาหาความรู้และพัฒนาตนเอง ด้วยการเรียนรู้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ไม่ว่าจะ
 เป็นภาษากลาง หรือภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ โดยมีนักศึกษาจากสถาบันการศึกษา
 ต่าง ๆ เข้าไปให้ความรู้ มีการแบ่งงานกันทำตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลส่งเสริม
 ให้เกิดการพัฒนาและเรียนรู้โดยการเข้ารับการฝึกอบรมต่าง ๆ การทำงานร่วมกันก่อความ
 สามัคคีและความสัมพันธ์อันดีในชุมชนอันเนื่องมาจากการทำงานร่วมกัน การมีโอกาสดำเนิน
 กับนักท่องเที่ยวทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ชุมชนเกิดความรักและ
 ห่วงแหนมในวัฒนธรรมท้องถิ่น ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และศึกษารวมชาติไป
 พร้อม ๆ กัน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ชาวบ้านมี
 พัฒนาการและต้องการที่จะศึกษาและเรียนรู้ให้เท่าทัน ความเจริญทางเทคโนโลยี ในเชิงลบ
 พบว่า การดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนยังขาดการเตรียมการและวางแผนที่
 เป็นระบบ ไม่มีแผนและโครงการประจำปี ที่ชัดเจนเท่าที่ควรการบริหารจัดการ การจัดรูป
 แบบโครงสร้างคณะกรรมการดำเนินการไม่ชัดเจนนัก การจัดทำสื่อและประชาสัมพันธ์โดย
 ส่วนใหญ่ภาครัฐ โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นผู้ดำเนินการให้ ซึ่งอาจจะทำให้ชุมชน
 ไม่สามารถช่วยตนเองได้ในอนาคตการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐในท้องถิ่น
 ค่อนข้างน้อยชาวบ้านยังขาดทักษะ ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการ
 สื่อสารกับนักท่องเที่ยวขาดการอบรมในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ทำให้การนำเสนอและการ
 แนะนำนักท่องเที่ยวได้ข้อมูลไม่ครบ ถูกต้องและสมบูรณ์การนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่น หาก
 ไม่นำเสนออย่างระมัดระวังอาจก่อให้เกิดการเข้าใจผิดและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
 ได้ นอกจากนี้ชุมชนยังขาดศูนย์แสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งรวบรวมลักษณะและวิถีชีวิต
 ของท้องถิ่น และชุมชนไว้ ให้เป็นรูปธรรม

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ผลจากการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีดังต่อไปนี้

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งพบว่า ชาวบ้านโคกโก่งทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวทุกคนชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการดังนี้

1. การป้องกันไฟป่า โดยผู้นำชุมชน และชาวบ้านจะเข้าไปจัดทำแนวป้องกันไฟป่าในฤดูแล้ง ซึ่งในส่วนนี้ ชาวบ้านโคกโก่งจะได้รับการอบรมจากหน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน และเจ้าหน้าที่ของวนอุทยานแห่งชาติภูผาวัว ซึ่งเป็นหน่วยงานของกรมป่าไม้ ซึ่งจะดำเนินการอบรมการป้องกันไฟป่าให้กับชาวบ้าน ปีละประมาณ 1 ครั้ง
2. การดูแลรักษาในเรื่องความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ เช่น น้ำตก และป่าไม้ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน และมีการทิ้งขยะในสถานที่ท่องเที่ยว เมื่อชาวบ้านพบเห็นไม่ว่าจะอยู่ในวัยใดก็ตามก็จะดำเนินการจัดเก็บไปทิ้งในถังขยะที่จัดไว้และช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา
3. สอดส่องดูแลไม่ให้มีผู้เข้าไปบุกรุกทำลายป่า และให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวไม่ให้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยว
4. เป็นมัคคุเทศก์ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพืชสมุนไพรและประโยชน์ของป่าไม้บริเวณวนอุทยานแห่งชาติ

จากการสังเกตพบว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติ เกิดจากจิตสำนึกของชุมชนที่เห็นประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งมีอยู่เดิมก่อนที่จะเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว และชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์และได้อาศัยทรัพยากรป่าไม้เหล่านี้ เป็นแหล่งอาหาร เช่น เห็ด หน่อไม้ และอาหารป่าอื่น ๆ นอกจากนี้ จากการบอกเล่าของชาวบ้านยังพบว่าเดิมทีเคยป่าไม้ในป่าแถบนี้มีความหนาแน่นมาก และต่อมามีการบุกรุกทำลายป่าทำให้ป่าไม้ค่อยๆลดลง น้ำตกที่เคยมีน้ำหลากในฤดูฝนก็ลดน้อยลงด้วย ชาวบ้านเริ่มเรียนรู้ว่า หากป่าไม้มีความสมบูรณ์และจำนวนลดน้อยลง สภาพความสมบูรณ์ของป่าไม้ก็ลดลงด้วย ดังนั้นจึงพยายามช่วยกันรักษาป่าที่คงอยู่ให้มีสภาพที่ดีขึ้นชาวบ้านยังเล่าให้ฟังอีกว่า ในระยะหลังนี้เมื่อเป็นบ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชาวบ้านเกิดความรัก และหวงแหนผืนป่าแห่งนี้เพิ่มขึ้นอีก และช่วยกันอนุรักษ์ ตลอดจนปลูกป่าเพิ่มเติม รวมทั้งไม่ล่าสัตว์ป่ามาเป็น

อาหาร ในการขึ้นไปเก็บของป่าลงมาเป็นอาหาร เช่น หน่อไม้ เห็ด หรือผักหวาน ก็จะนำลงมา เฉพาะพอกินในครอบครัวเท่านั้น ไม่ได้เข้าไปหามาเพื่อการค้าขาย

การส่งเสริมการตลาด การให้บริการและการนำเที่ยว

จากการศึกษาในประเด็นการส่งเสริมการตลาด การให้บริการ และการนำเที่ยว พบว่าชุมชนมีการดำเนินการดังนี้

ด้านการส่งเสริมการตลาด พบว่า ในระยะแรกที่ดำเนินการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนยังไม่มีสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ เมื่อมีคณะนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ชาวบ้านก็จะนำสินค้ามาวางขาย โดยการจัดทำที่ตั้งและเวทีการแสดงชั่วคราว ที่บริเวณลานวัดกุศรีจันทร์ บ้านโคกโก่ง ส่วนการกำหนดราคา ชาวบ้านจะประชุมปรึกษาหารือกันว่าจะจัดจำหน่ายในราคาเท่าใด โดยยึดหลักว่า จะขายในราคาที่เป็นธรรมเพื่อให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวเกิดความประทับใจต่อมาชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานสหกรณ์อำเภออุบลราชธานี กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้งบประมาณในการจัดตั้งศูนย์ ซึ่งได้ดำเนินการในปี พ.ศ. 2545 นี้เป็นปีแรก โดยผลิตภัณฑ์ที่นำมาจำหน่ายมาจากสมาชิกของสหกรณ์ ซึ่งมีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้า กลุ่มตัดเย็บ เป็นต้น ซึ่งในการตั้งราคา ชาวบ้านและสหกรณ์เป็นผู้ร่วมกันเสนอความคิด และลงมติว่าจะจำหน่ายในราคาเท่าใด การผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ชาวบ้านสามารถนำค้าจากสหกรณ์ ไปทอที่บ้านและนำกลับมาขายให้สหกรณ์ หรือฝากขาย นอกจากนี้ หากผลิตภัณฑ์ในชุมชนผลิตไม่ทัน ชาวบ้านและสมาชิกสหกรณ์ก็จะดำเนินการจัดหาผลิตภัณฑ์ จากชุมชนใกล้เคียง เช่น บ้านชุมเจียง บ้านนาไคร้ บ้านหนองห้าง บ้านกุดหว้า บ้านนาโก อำเภออุบลราชธานี จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านคำพอก อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนยังมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนทางสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ โดยความอนุเคราะห์ของหน่วยงานภาครัฐ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดทำแผ่นพับ ประชาสัมพันธ์ การนำเสนอในสื่อของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การนำเสนอในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต การประชาสัมพันธ์ของส่วนราชการในระดับจังหวัด และการจัดทำแผ่นซีดี บันทึกรูปแบบการแสดงของชุมชน

ด้านการให้บริการและการนำเที่ยว จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีการดำเนินการในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว คือ 1) การให้บริการด้านที่พัก 2) การให้บริการนำเที่ยว

3) การให้บริการในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และของที่ระลึก จากการสัมภาษณ์ นายสีเทือก ไตรยะวงศ์ ได้รับการบอกเล่าว่า เดิมทีการให้บริการและกำหนดราคาของคณะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนนั้น ชาวบ้านประชุมตกลงกัน และมีมติให้เก็บรายหัวละ 350 บาทในกรณีมาเป็นหมู่คณะ โดยรวมค่าบริการทั้งหมด เช่น ค่าที่พัก ค่าอาหาร การแสดง และการนำเที่ยวทั้งหมด แต่เมื่อดำเนินการไปได้ในระยะหนึ่ง ชาวบ้านไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ เพราะค่าใช้จ่ายสูงมาก ต่อมาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้คำแนะนำ และกำหนดให้ว่าควร จะจัดบริการสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะอัตราค่าที่พักโดยรวมอาหารท้องถิ่น 3 มื้อ มีพิธีบายศรีสู่ขวัญต้อนรับ การแสดงดนตรีพื้นเมืองและนำชมแหล่งท่องเที่ยว ทั้งน้ำตกตาดสูง น้ำตกตาดยาว และนำชมธรรมชาติป่าเขาบริเวณวนอุทยานภูผาวิ้ว โดยกำหนดราคาค้างนี้

1. คณะ 5-9 คน ท่านละ 700 บาท
2. คณะ 10-19 คน ท่านละ 600 บาท
3. คณะ 20 คนขึ้นไป ท่านละ 500 บาท

เงินรายได้จากรายหัวของคณะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่เข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาวิถีชีวิตชุมชน โดยการจัดสถานที่พักให้แก่นักท่องเที่ยว (Home stay) นั้น ชาวบ้านโคกโก่งได้ร่วมกัน จัดสรรเป็นสัดส่วนดังนี้ คือ 1) จัดสรรให้ชาวบ้านที่นักท่องเที่ยวเข้าพักอาศัยร่วมด้วย โดยจัดสรรให้รายหัวละ 100 บาท/คน/คืน โดยกำหนดให้แต่ละบ้านให้พักได้ไม่เกิน 3 คน ตามความพร้อมของเจ้าของบ้าน 2) จัดเป็นค่าอาหารให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวสำหรับอาหารเย็น (รับประทานร่วมกันที่บริเวณวัดกุศรีจันทร์) 3) จัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดทำพานบายศรีสู่ขวัญให้กับนักท่องเที่ยว 4) จัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับดนตรีและการแสดง 5) จัดสรรสำหรับชาวบ้านที่มาให้บริการและต้อนรับนักท่องเที่ยว 6) จัดสรรสำหรับชาวบ้านที่ทำความสะอาดสถานที่ รูปแบบการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะ คือ มีพิธีบายศรีสู่ขวัญต้อนรับ การแสดงดนตรีพื้นเมืองและนำชมแหล่งท่องเที่ยว ทั้งน้ำตกตาดสูง น้ำตกตาดยาว และนำชมธรรมชาติป่าเขาบริเวณวนอุทยานภูผาวิ้ว รับประทานอาหารร่วมกับชาวบ้าน 3 มื้อ ส่วนการเตรียมตัวเข้าที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก นักท่องเที่ยวที่เข้าพักในบ้านของชาวไทยจะได้รู้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวไทย ภายในบ้านพักจะมีการเตรียมมุ้ง ที่นอน ผ้าห่มและหมอนให้เรียบร้อย ส่วนเครื่องใช้ส่วนตัว นักท่องเที่ยวจัดเตรียมมาเอง สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการนอนเด้นท์ สามารถนำเด้นท์พร้อมเครื่องนอนมาเอง โดยนอนที่ลานหินในบริเวณวนอุทยานภูผาวิ้วที่อยู่ติดกับบริเวณหมู่บ้านโคกโก่งนั่นเอง

การเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านโคกโก่ง พบว่า ในการจัดการแสดงด้านวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้ชม เป็นแนวความคิดและรูปแบบที่ชาวบ้านโคกโก่งร่วมกันคิดและนำเสนอกันเองโดยส่วนหนึ่งได้รับคำแนะนำจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยชุมชนได้มีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งมีรูปแบบการต้อนรับและการจัดแสดงสรุปได้พอสังเขปดังนี้

1. คณะนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงชาวบ้านจะตั้งแถวต้อนรับตลอดทางเดินเข้าสู่วัดศรีภูษันธ์ พร้อมทั้งคล้องพวงมาลัยดอกไม้สดที่มีในท้องถิ่น รับประทานน้ำและดื่มเหล้าสาโทตามประเพณีชาวผู้ไทย และกล่าวต้อนรับโดยผู้นำหมู่บ้านแล้วเข้าพักตามบ้านพักที่กำหนดให้พร้อมแล้ว

2. ให้นักท่องเที่ยวสวมชุดผู้ไทยที่บ้านที่เข้าพัก โดยเจ้าของบ้านที่พักระบุดำเนินการจัดเตรียมให้เรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นเดินทางมาที่วัดเพื่อร่วมพิธีการต้อนรับจากชาวบ้านตามแบบวัฒนธรรมผู้ไทย โดยรับประทานอาหารพื้นเมืองร่วมกันในตอนเย็น หลังจากนั้นจะเป็นการบายศรีสู่ขวัญตามแบบประเพณีผู้ไทย

3. ชมการแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยการฟ้อนรับขวัญ การแสดงของเด็กนักเรียนด้วยการรำมวยอีสานโบราณ และการแสดงอื่น ๆ อีกหลายรายการ

4. เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมแสดงด้วย

5. เข้าพักตามบ้านพักที่จัดไว้ให้

6. ตอนเช้าให้นักท่องเที่ยวทำบุญตักบาตรหน้าบ้านพัก

7. นำนักท่องเที่ยวชมธรรมชาติ น้ำตกตาดยาว น้ำตกตาดสูง ตุ่มนกกา

ผานางแอ่น และชมป่าไม้ธรรมชาติในบริเวณวนอุทยานแห่งชาติภูผาวัว

8. มอบของฝากและของที่ระลึก

9. ส่งนักท่องเที่ยวขึ้นรถเพื่อเดินทางกลับ

รูปแบบการการแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยวจากผลการศึกษาพบว่า เป็นการนำเสนอการแสดงศิลปและวัฒนธรรมของชาวผู้ไทย เช่น การฟ้อนรำผู้ไทย การรำมวยโบราณ การแสดงพิริเยา ซึ่งแต่เดิมมีการแสดงพิริเยาให้นักท่องเที่ยวได้ชม แต่ต่อมาชาวบ้านได้ประชุมปรึกษารื้อฟื้น และมีความเห็นว่า พิริเยา เป็นพิธีกรรมและความเชื่อของชาวบ้านจึงหยุดการนำเสนอในรูปแบบของการแสดง นอกจากนี้ยังมีการต้อนรับนักท่องเที่ยวโดยการรับประทานอาหารร่วมกัน อาหารที่ต้อนรับโดยส่วนใหญ่ เป็นอาหารพื้นเมือง การดื่ม

เหล่าไห ซึ่งชาวผู้ไทยเรียกว่า เหล้าช้าง, หรือเหล้าแกลบ จากการสอบถามนักท่องเที่ยวพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจในศิลปวัฒนธรรมการแสดงของชาวบ้าน ประทับใจในการต้อนรับ รวมทั้งประทับใจที่ได้เข้าพักอาศัยร่วมกับชาวบ้าน และมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากชาวบ้านเป็นอย่างมาก จากการศึกษายังพบว่านักท่องเที่ยวที่เคยมาเที่ยวที่บ้าน โคนโค้งจะเดินทางกลับมาเที่ยวที่นี้อีก ซึ่งมีสาเหตุมาจากการประทับใจใน การต้อนรับ อธิยาศัยไมตรี การแต่งกายที่สวยงาม การพุดจา และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวผู้ไทย โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจะประทับใจเป็นพิเศษจนกระทั่งเดินทางกลับมาเยี่ยมเยือนอีกหลายครั้ง

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดีมาก สมาชิกในชุมชนเกือบทุกคนเข้าไปมีส่วนร่วมดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ พบว่า ในการดำเนินการในแต่ละกิจกรรม จะมีการประชุมปรึกษาหารือกันทุกครั้ง และมีความเป็นประชาธิปไตยคือ มีการลงมติ ชุมชนจะถือมติที่ประชุม และนำไปปฏิบัติ

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ พบว่า ทุกขั้นตอนของการดำเนินการสมาชิกในชุมชนมีการจัดสรรและแบ่งปันหน้าที่กันตามความสามารถและความสมัครใจของแต่ละบุคคล โดยมีการแบ่งทีมงาน ดังนี้

- 2.1 ทีมงานต้อนรับนักท่องเที่ยว
- 2.2 ทีมงานจัดทำบายศรีสู่ขวัญ
- 2.3 ทีมงานจัดทำอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวและสมาชิกที่ปฏิบัติงาน
- 2.4 ทีมงานบ้านพักนักท่องเที่ยว
- 2.5 ทีมงานผลิต จัดหาผลิตภัณฑ์ และจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์
- 2.6 ทีมงานมัคคุเทศก์นำท่องเที่ยวธรรมชาติ
- 2.7 ทีมงานดูแลรักษาความสะอาด
- 2.8 ทีมงานรักษาความปลอดภัย

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ พบว่า มีการจัดสรรผลประโยชน์ที่ลงตัว ดังนั้นการดำเนินการจึงยังไม่พบปัญหาในการแบ่งปันผลประโยชน์

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เมื่อมีคณะนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมในแต่ละคณะ สมาชิกในชุมชนจะมีการประชุมกันทุกครั้ง และมีการสอบถามข้อบกพร่องในการดำเนินการ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงแก้ไข

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จากการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพสำเร็จอยู่ในระดับหนึ่ง เพราะชุมชนมีความพึงพอใจหลายประการ คือ

1. สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสร่วมดำเนินการเพื่อชุมชนของตนเอง โดยมีภาครัฐคอยช่วยเหลือสนับสนุนทั้งเชิงวิชาการและงบประมาณบางส่วน
2. ความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพราะผลจากการมีอาชีพและมีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้ไม่มีเวลาไปมั่วสุมอบายมุขต่างๆ
3. สภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของชุมชนดีขึ้น ลดการทำลายลง แต่มีการอนุรักษ์ไว้มากขึ้นกว่าเดิม
4. การแสวงหาความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆของชุมชนเป็นไปได้ง่ายขึ้น เกิดความรัก ความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาเพื่อความก้าวหน้าของชุมชน และเพื่อความอยู่ดี กินดีของสมาชิกในชุมชนมากขึ้น
5. ชุมชนได้เผยแพร่วัฒนธรรมและประเพณีที่ดึงดูดใจของคนที่แก่นักท่องเที่ยวได้ชมและเกิดความประทับใจในวัฒนธรรมของชุมชน
6. สมาชิกในชุมชนมีโลกทัศน์กว้างขึ้น เพราะการสัมผัสกับบุคคลภายนอกชุมชนทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ
7. หน่วยงานของทางราชการยอมรับการมีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้นกว่าในอดีต และเล็งเห็นถึงความตั้งใจจริงและศักยภาพของชุมชนมากขึ้น
8. ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง เพราะเอกลักษณ์วัฒนธรรมที่มีอยู่ ทำให้ชุมชนของคนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากยิ่งขึ้น

แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตดังนี้

1. การดำเนินงานของชุมชนบ้านโคกโก่ง ถึงแม้ว่าจะได้รับความร่วมมือร่วมแรงและร่วมใจกันอย่างดีจากสมาชิกของชุมชน ตลอดจนข้าราชการในพื้นที่ หากแต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างจริงจังและเต็มที่นัก เนื่องจากหน่วยงานราชการบางส่วนให้ความช่วยเหลือไม่ต่อเนื่อง และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเข้ามาให้การสนับสนุนน้อย ทำให้ความเข้มแข็งของการดำเนินงานไม่เต็มที่
2. การบริหารจัดการของชุมชนบ้านโคกโก่ง สมาชิกมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ก็จริงอยู่ แต่ทั้งนี้จะมีผู้ใหญ่บ้านเป็นหลัก ทั้งในการประสานงานกับภายนอก การต้อนรับนักท่องเที่ยว ณ จุดเริ่มต้น การแจกจ่ายหรือมอบหมายงานแก่สมาชิก

ล้วนมาจากการเริ่มของผู้ใหญ่บ้าน แล้วมาสอบถามความสมัครใจเพื่อหาข้อยุติจากการตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกเป็นส่วนใหญ่ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน จึงยังคงมีลักษณะแบบเดิม คือการยอมรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มผู้นำ

3. การแบ่งภาระหน้าที่กันไม่เป็นทางการ โดยมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มเป็นหลัก การแบ่งหน้าที่เป็นไปตามธรรมชาติ คือใครถนัดในเรื่องใดก็ให้ทำเรื่องนั้น ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาได้

4. ราคาค่าบริการในการให้บริการนักท่องเที่ยวโดยเก็บจากรายหัวค่อนข้างจะมีราคาแพง ซึ่งราคานี้อาจจะไม่เหมาะกับนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปที่อยากจะเข้ามาศึกษาวิถีชุมชน

ภาพที่ 22 ชาวบ้านให้การต้อนรับ

ภาพที่ 23 ชาวบ้านให้การต้อนรับ
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ภาพที่ 24 บายศรีสู่ขวัญให้กับนักท่องเที่ยว

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ภาพที่ 25 ชาวบ้านเพื่อนผู้ไทยให้นักท่องเที่ยวได้ชม
Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 26 สาธิตงานศิลปหัตถกรรม

ภาพที่ 27 ทำบุญตักบาตรร่วมกันตอนเช้า
Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 28 ชาวบ้านสาธิตการไถนาด้วยแรงงานสัตว์ให้นักท่องเที่ยวชม

ภาพที่ 29 นักท่องเที่ยวเดินป่า ชมลานหินบนภูเขา
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 30 ลานหินบนภูเขา หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ลานโหลง”

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ภาพที่ 31 ชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่ง โบกมืออำลานักท่องเที่ยว
Rajabhat Mahasarakham University

สภาพการพัฒนาชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สภาพการพัฒนาของชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของบ้านโคกโก่ง ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อไว้ดังนี้

สภาพการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต การศึกษา และอำนาจของบุคคลในสังคม ขณะเดียวกัน อำนาจทางเศรษฐกิจก็เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับอำนาจในทางการเมือง การปกครอง เพราะฉะนั้น ความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม จึงขึ้นอยู่กับกำลังทาง เศรษฐกิจของชุมชน

ในอดีตก่อนที่จะเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านโคกโก่ง ชุมชนบ้านโคกโก่งเป็นสังคม เกษตรกรรม ราษฎรบ้านโคกโก่งทุกครัวเรือนประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือการทำนา ถึงแม้จะมีอยู่บ้างที่ประกอบอาชีพอื่น แต่ก็ทำนาเป็นอาชีพหลัก ปลูกผัก และทำสวนสำหรับ รับประทานในครัวเรือน จักสาน และทอผ้า สำหรับใช้ในครัวเรือน ที่ดินส่วนใหญ่ของ ชาวบ้านโคกโก่งเป็นที่ นส.3 ก. และที่ สปก. จัดว่าเป็นหมู่บ้านที่พึ่งตนเองได้ ถึงแม้ว่าจะมี

ฐานะไม่ร่ำรวย แต่ก็ไม่ใช่เคือคร้อน มีความสุขตามอัตภาพ มีการอพยพแรงงานเข้าสู่เมืองหลวง และเมืองใหญ่ เพื่อประกอบอาชีพ เช่นเดียวกับชุมชนทั่ว ๆ ไป ซึ่งได้รับกระแสการพัฒนา ตามอย่างสังคมตะวันตก มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการเกษตร การใช้ปุ๋ย วิทยาศาสตร์ การใช้ยาฆ่าแมลง

ในปัจจุบันสภาพการพัฒนาเมื่อเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวพบว่า ชาวบ้านโคกโก่งยังคง ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่มีรายได้เสริมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพิ่มขึ้น ดังนี้

1. รายได้จากการจำหน่ายสินค้าทั่ว ๆ ไปจากร้านค้ากองทุนสวัสดิการของชุมชน จำนวน 2 ร้านค้า ทุกคนในหมู่บ้านเป็นสมาชิก มีปันผลทุกสิ้นปี
2. รายได้จากการจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์พื้นเมือง ซึ่งจัดตั้งโดยสหกรณ์ อำเภอกุฉินารายณ์ ให้งบประมาณสนับสนุน มีกลุ่มสตรีสหกรณ์ และกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า และกลุ่มอื่น ๆ เป็นสมาชิก ชาวบ้านสามารถฝากขายสินค้าได้
3. รายได้จากเงินสะสมทุกครั้งที่มีคณะนักท่องเที่ยว ซึ่งชาวบ้านจัดตั้งสหกรณ์ ขึ้น เรียกว่า “สหกรณ์ทัวร์” ทุกคนในหมู่บ้านเป็นสมาชิก
4. รายได้จากการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น การเปิดเป็นบ้านพักนักท่องเที่ยว การแสดง การจัดทำอาหาร รวมทั้งเงินรางวัลพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวมีความประทับใจในบริการ ของชุมชน
5. รายได้จากการให้บริการนวดแผนไทย มีกลุ่มนวดแผนไทย

จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้รายได้ในครอบครัวและ รายได้รวมของชุมชนเพิ่มขึ้น เกิดการหมุนเวียนของเงินตราภายในชุมชนเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นยังส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นใกล้เคียง ซึ่งเกิดจากการที่ชาวบ้าน ซื้อสินค้าทั่วไปมาจำหน่ายในร้านค้ากองทุนสวัสดิการของชุมชน และร้านค้าของบุคคลทั่วไป ในชุมชน การนำผลิตผลทางการเกษตรจากหมู่บ้านห้วยแดง การนำผลิตภัณฑ์พื้นเมืองของ กลุ่มแม่บ้านจากหมู่บ้านอื่น ๆ ในระแวกใกล้เคียง เช่น หมู่บ้านชุมจี่ียง หมู่บ้านนาไคร้ หมู่บ้านหนองห้าง หมู่บ้านกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ และหมู่บ้านคำพอก ในจังหวัด มุกดาหาร

ข้อสังเกตจากการศึกษาพบว่า การที่ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดการบริโภค มากขึ้น เช่นในวันที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูล พบว่ามีระบบการขายตรงเข้าสู่หมู่บ้าน เช่นการ

นำเสนอขายเครื่องสำอาง และสินค้าบริโภคประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าในระบบเงินผ่อน ส่งผลให้เกิดการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยมากขึ้น หนึ่ง ระบบการขายตรงที่เกิดขึ้นในชุมชนอาจจะเป็นเรื่องปกติโดยทั่วไปที่มีได้ในทุกชุมชน ซึ่งการขายตรงนี้เป็นผลพวงจากการพัฒนาประเทศ และระบบการค้าเสรี ที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปในทุกชุมชนของประเทศไทย ไม่ได้เกิดจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านโคกโก่งแต่อย่างใด หากมีความสัมพันธ์กันคือ เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นการบริโภคย่อมเพิ่มเป็นอุปสงค์และอุปทานต่อกัน

สภาพการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรม

สังคมของชุมชนบ้านโคกโก่ง เป็นสังคมที่เรียบง่าย ความสัมพันธ์ของชุมชน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พึ่งพาอาศัยกัน มีประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว มีการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวผู้ไทยไว้เป็นอย่างดี สังคมมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น สมาชิกในสังคมทำหน้าที่สอดคล้องต่อเนื่องกัน และยึดกันไว้ได้โดยที่มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีการเคารพนับถือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ค่านิยมของชาวบ้านที่เด่นชัดคือ การยึดถือความดีตามพระพุทธศาสนาและมีความสามัคคีในหมู่ชาวผู้ไทยด้วยกัน และยังเป็นสังคมเกษตรกรรม

ในด้านการศึกษาชุมชนมีการส่งเสริมให้บุตรหลาน ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น หมู่บ้านโคกโก่ง มีโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 1 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีนักเรียนประมาณ 60 คน มีครู 7 คน เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ ศึกษาต่อในระดับประถมศึกษาในหมู่บ้าน และบางส่วนถูกส่งไปเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในเขตตัวอำเภอ และเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก็จะไปศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ โรงเรียนนาโคร์พิทยาสรรพ์ ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านนาโคร์ มีระยะทางห่างจากหมู่บ้านประมาณ 4 กิโลเมตร และโรงเรียนในตัวอำเภอ และส่งให้เรียนในระดับอุดมศึกษาตามลำดับ จากการสอบถามพบว่า ร้อยละ 80 ของเด็กในหมู่บ้าน ได้รับการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ทั้งระดับประกาศนียบัตรอนุปริญญา ปริญญาตรี เป็นกำลังของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์ นายพร อัฐนาค อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านโคกโก่ง เล่าให้ฟังว่า จำนวนนักเรียนโรงเรียนบ้านโคกโก่ง ลดลงมาก เนื่องจากการคุมกำเนิดของสมาชิกในหมู่บ้านซึ่งส่วนใหญ่ มีบุตรหลานครอบครัวละประมาณ 2 ถึง 3 คน เท่านั้น ทำให้นักเรียนลดลง

การอนามัย และการรักษาสุขภาพ สภาพโดยทั่วไปของบ้านโคกโก่ง มีความสะอาด ตามถนนไม่ปรากฏให้เห็นมูลสัตว์เช่น มูลวัว หรือมูลควาย จากการบอกเล่าของชาวบ้าน โคกโก่ง เล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนนี้ ชาวบ้านจะปล่อยให้วัวควายขับถ่ายมูลสัตว์ ตามถนน และ ยังมีคอกสัตว์ไว้ใต้ถุนบ้าน แต่เมื่อดำเนินการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีนักท่องเที่ยว และส่วนราชการต่าง ๆ เข้ามาเที่ยว และเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านบ่อย ๆ ชาวบ้านเกิดความรู้สึก ว่าหากปล่อยให้ชุมชน และครอบครัวของตนเองสกปรก ย่อมไม่เป็นที่ประทับใจของผู้มา เยี่ยมเยือน ดังนั้น จึงช่วยกันเก็บกวาดและดูแลความสะอาดในชุมชนและภายหลังก็แยกคอก สัตว์ออกจากบ้านเรือน แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีการเลี้ยงสัตว์ใต้ถุนบ้านอยู่บ้างเป็นบางส่วน ซึ่ง มีเป็นจำนวนน้อยเท่านั้น ส่วนการรักษาพยาบาลนั้น ส่วนใหญ่หากเป็นการเจ็บป่วยเล็กน้อยก็ จะไปรักษาที่สถานีอนามัย ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านนาไคร้ ระยะทางห่างจากหมู่บ้านโคกโก่งประมาณ 4 กิโลเมตร หากเจ็บป่วยมากจะไปรักษาที่โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชอุทุมพรราชคุณิณารายณ์ หรือ โรง พยาบาลกาฬสินธุ์ ซึ่งมีระยะทางห่างจากหมู่บ้านถึง 96 กิโลเมตร และหากรักษาด้วยวิธีการ ทางการแพทย์สมัยใหม่ ไม่หายบางรายก็จะมาทำพิธีเหยา ตามความเชื่อซึ่งได้รับถ่ายทอดมา จากบรรพบุรุษ

Rajabhat Mahasarakham University

ด้านครอบครัวและเครือญาติของชุมชนบ้านโคกโก่ง ครอบครัวจะมีความใกล้ชิด สนิทสนม หากมีปัญหาคาทบกระทบกระทั่งกันเพียงเล็กน้อยก็จะให้อภัยซึ่งกันและกัน ปัญหา ใหญ่โตจะมีผู้อาวุโสหรือผู้ที่ชาวบ้านเคารพนับถือเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยให้

ด้านการประกอบอาชีพ ชาวบ้านโคกโก่ง ประกอบอาชีพทำนา ส่วนใหญ่ใช้ เทคโนโลยีในการเกษตร คือมีรถไถนา มีครุฑเรือนที่ยังทำเกษตรกรรมโดยใช้แรงงานจากสัตว์ อยู่ 2 ครอบครัว ชาวบ้านโคกโก่ง โดยส่วนใหญ่ยังใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ไม่นิยมใช้สารเคมี ยังมีการ ลงแขกทำนา และเกี่ยวข้าว หรืองานด้านอื่น ๆ การเลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ ยังเลี้ยงไว้ตามที่นาของตนเอง โดยไม่มีคนเฝ้า จากการสอบถามชาวบ้านว่า มีสัตว์เลี้ยงหายไป หรือไม่ ได้รับคำชี้แจงและยืนยันจากชาวบ้านว่าไม่เคยมีหาย และนอกจากนี้หมู่บ้านโคกโก่ง ยังเป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด

ด้านการแต่งกายพบว่าในปัจจุบันชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งแต่งกายด้วยเสื้อผ้าทันสมัย ทั่วไป แต่สำหรับชายชรา และหญิงชรา หรือผู้ค่อนข้างสูงอายุจะยังคงแต่งกายด้วยชุดผู้ไทย ดั้งเดิม ส่วนคนรุ่นใหม่ปัจจุบันแต่งกายด้วยเสื้อผ้าทันสมัยและแฟชั่นเมืองตาม โอกาส แต่ไม่พบ ว่ากลุ่มวัยรุ่น แต่งกายด้วยเสื้อผ้าหรือชุดไม่สุภาพและล่อแหลมแต่อย่างใด ซึ่งในส่วนนี้ ได้รับ

คำบอกเล่าจากผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกในชุมชนที่ให้สัมภาษณ์ว่า โดยส่วนใหญ่เด็กวัยรุ่น ผู้ไทยบ้าน โลกโคงจะเชื่อฟังและเคารพผู้ใหญ่ ดังนั้นจึงแต่งกายสุภาพตามคำแนะนำของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ส่วนการแต่งกายในที่อื่น ๆ นั้นก็ไม่ทราบเช่นกันว่าจะเรียบร้อยหรือไม่

สภาพการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม

ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ นั้น ส่วนมากมักจะสวนทางกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติ สภาพโดยทั่วไปของบ้าน โลกโคงเป็นที่ราบเชิงเขาและมีภูเขาล้อมรอบ อยู่สาม ด้าน เดิมทีเดียวหมู่บ้าน โลกโคงเป็นพื้นที่ป่าคงคิบ แต่ปัจจุบันป่าไม้ได้ลดน้อยลง ป่าไม้ถูก ทำลายลำน้ำห้วยแดงซึ่งเป็นลำห้วยที่สำคัญที่ไหลผ่านหมู่บ้านมีน้ำลดน้อยลงแห้งขอดและ ตื้นเขิน สัตว์ป่าที่เคยมี เช่น เสือ หมูป่า ช้าง ไม่มีให้เห็นในปัจจุบัน ซึ่งมาจากสาเหตุที่ ชาวบ้านล่าเพื่อเป็นอาหารหรือเพื่อขายเป็นสินค้า รวมทั้งพื้นที่ป่าไม้หมดไปทำให้สัตว์ป่า อพยพไปหาที่อยู่ใหม่ที่อุดมสมบูรณ์กว่า แต่ปัจจุบันทางราชการได้ตั้งบริเวณบ้าน โลกโคง เป็นเขตรวนอุทยานภูผาแว้วและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยแดง ทำให้ส่วนราชการได้เข้ามา มี บทบาทในการรักษาป่าไม้ สัตว์ป่ารวมทั้งหมู่บ้าน โลกโคงได้ดำเนินการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว ตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 เป็นต้นมา ดังนั้นส่วนราชการและชุมชนต่างช่วยกันรักษาทรัพยากร ธรรมชาติร่วมกัน ทำให้สภาพป่าฟื้นตัวและมีสภาพดีขึ้นตามลำดับ

จากการศึกษาพบว่า ในบริเวณบ้าน โลกโคงมีสถานที่ท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับทรัพยากร ธรรมชาติที่สำคัญคือ เขตรวนอุทยานภูผาแว้ว ที่มีพื้นที่ประมาณ 4,000 ไร่ อยู่ติดหมู่บ้าน โลกโคงด้านทิศเหนือ ธรรมชาติสวยงามมาก มีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ชมต้นไม้ ประจำถิ่น และพืชสมุนไพร น้ำตกตาดสูง น้ำตกตาดยาว ผานางแอ่น ผานางคอย ดานโหลง น้ำเต้าปรง ผาคันยู่ ไก่แก้ว เป็นต้น

ในฤดูฝนน้ำตกตาดสูง และน้ำตกตาดยาว เป็นน้ำตกที่สร้างชื่อเสียงให้กับบ้าน โลกโคง มากจะอยู่ห่างจากหมู่บ้านไปประมาณ 200 เมตร มีน้ำไหลตามโขดหินเป็นทางยาวสูงต่ำ สลับกันไปสวยงามมาก น้ำตกตาดยาว เป็นลักษณะลานสไลเดอร์ธรรมชาติที่ใหญ่และยาวเป็น ที่จริงครานักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ดานโหลง เป็นลานหินกว้างใหญ่มีเนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ มีตะบองเพชรหิน ข่อยदान และไม้ป่านานาชนิดขึ้นอยู่เป็นจุด ๆ ตามธรรมชาติ

ปัญหาที่ตามมาของการดำเนินการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ ปริมาณขยะ ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และในชุมชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถึงแม้ว่า ชาวบ้านจะช่วยกันกำจัดด้วยการเผาหรือฝัง แต่เนื่องจากปริมาณขยะมากขึ้นจึงจำเป็นที่จะต้อง

มีวิธีการกำจัดที่คิดว่าที่เป็นอยู่ นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวบางรายยังได้ขีดเขียนก้อนหิน และ สลักชื่อบนต้นไม้ตลอดจนนำกล้วยไม้ป่าออกจากสวนอุทยาน ซึ่งการเดินป่าโดยขาดความ ระมัดระวัง อาจก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางระบบนิเวศได้

จากการศึกษาพบว่าชุมชนมีจุดแข็งและจุดอ่อนดังต่อไปนี้

จุดแข็งของชุมชน

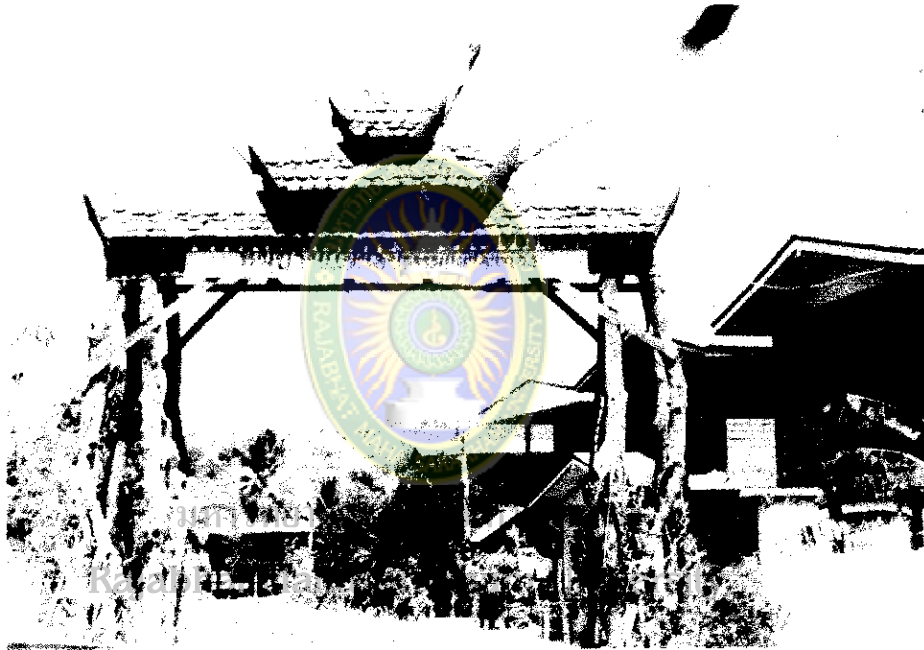
1. บ้านโคกโก่ง ตั้งอยู่ในชัยภูมิที่เหมาะสม รายล้อมด้วยทรัพยากรป่าไม้ ที่ค่อนข้างจะสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง และมีระยะทางที่ไม่ไกลจากตัวอำเภอมากนัก
2. บ้านโคกโก่ง มีต้นทุนทางธรรมชาติ เช่น มีทรัพยากรป่าไม้ ที่เป็นแหล่งกำเนิด ของน้ำตก มีป่าสมุนไพร เป็นต้น
3. บ้านโคกโก่ง มีต้นทุนทางวัฒนธรรม ที่เป็นจุดเด่น เช่น ภาษาผู้ไทย และ การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่น่าสนใจที่จะศึกษา
4. บ้านโคกโก่ง อยู่ในเส้นทาง การท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปสู่จังหวัดมุกดาหาร อันเป็นประตูสู่อินโดจีน
5. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ยังมีลักษณะเป็นกลุ่มเครือญาติเดียวกัน มีความพร้อมในการรวมกลุ่มค่อนข้างสูง มีผู้นำที่เป็นทางการ และผู้นำทางพิธีกรรม ซึ่งเป็นที่ ยอมรับของชุมชน

จุดอ่อนของชุมชน

1. รูปแบบของคณะกรรมการบริหารกิจกรรมการท่องเที่ยวยังไม่ชัดเจนนัก
2. ชาวบ้านยังขาดทักษะในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว
3. มีการอบรมในด้านอื่น ๆ แต่สมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านที่ทำ หน้าที่เป็นมัคคุเทศก์พานักท่องเที่ยวเดินป่า ขาดการอบรมในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น อาจทำให้การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวไม่สมบูรณ์และไม่เป็นวิชาการ
4. ผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานฝีมือยังไม่หลากหลาย และศักยภาพในการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ยังมีน้อย และยังขาดการควบคุมด้านคุณภาพ ซึ่งควรเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
5. ประชากรวัยแรงงาน มีจำนวนน้อยลง
6. ยังมีการอพยพและเคลื่อนย้ายแรงงานสู่เมืองใหญ่ และเมืองหลวง
7. การจัดบ้านพักนักท่องเที่ยว (Home Stay) จัดได้เฉพาะบ้านที่มีความพร้อม

รายได้ส่วนใหญ่อยู่ที่การจัดบ้านพักนักท่องเที่ยว ดังนั้น ชาวบ้านที่มีฐานะยากจน ซึ่งไม่สามารถจะรับนักท่องเที่ยวได้ มีรายได้น้อย อาจทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในเรื่องของผลประโยชน์ในอนาคตได้

8. ชุมชนไม่มีศูนย์แสดงศิลปวัฒนธรรมที่เอกเทศ

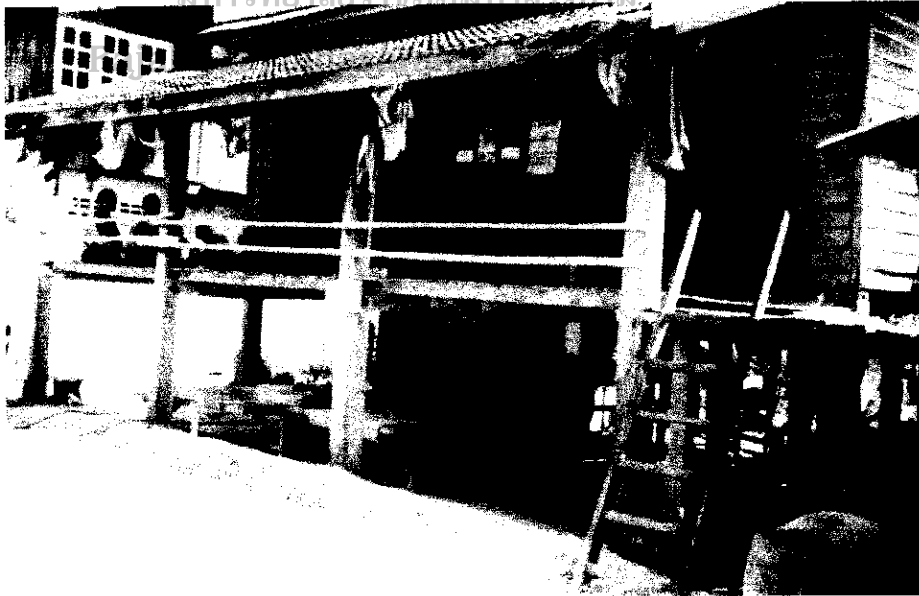
ภาพที่ 32 ชุมประตู่ทางเข้าหมู่บ้านโลกโก้

ภาพที่ 33 เวทีการแสดงที่ชาวบ้านนำเสนอการแสดงให้นักท่องเที่ยวชม

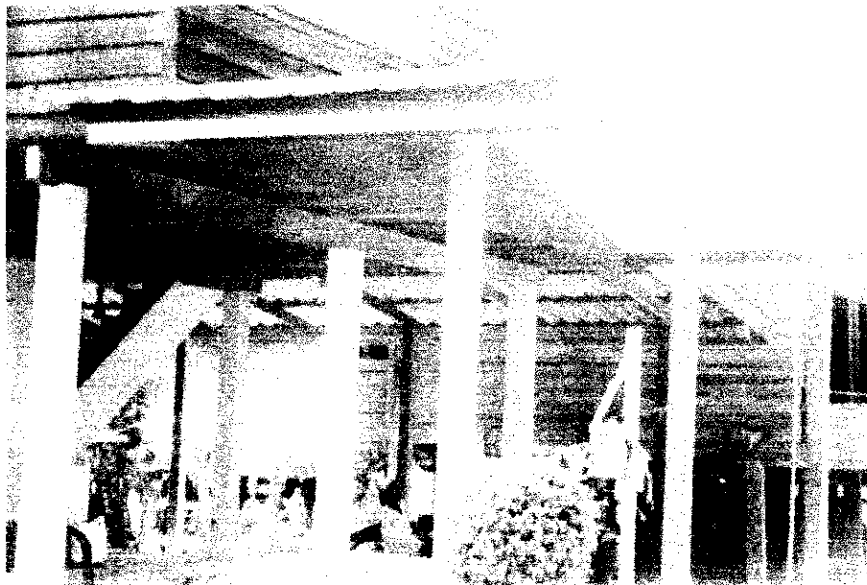
ภาพที่ 34 เจ้าอาวาสวัดศรีภูษันธ์ บ้านโคกโก่ง
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ภาพที่ 35 สถาปัตยกรรมบ้านโคกโก่งแบบดั้งเดิม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ภาพที่ 36 สภาพเรือนครัวของบ้านผู้ไทยบ้านโคกโก่งแบบดั้งเดิม
Rajabhat Maharakham University

ภาพที่ 37 สภาพบ้านเรือนชาวผู้ไทยบ้านโคกโก่งที่มีรูปทรงทันสมัยขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ภาพที่ 38 ภายในบ้านชาวผู้ไทยที่จัดเป็นที่พักนักท่องเที่ยว
Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 39 สภาพการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวผู้ไทย

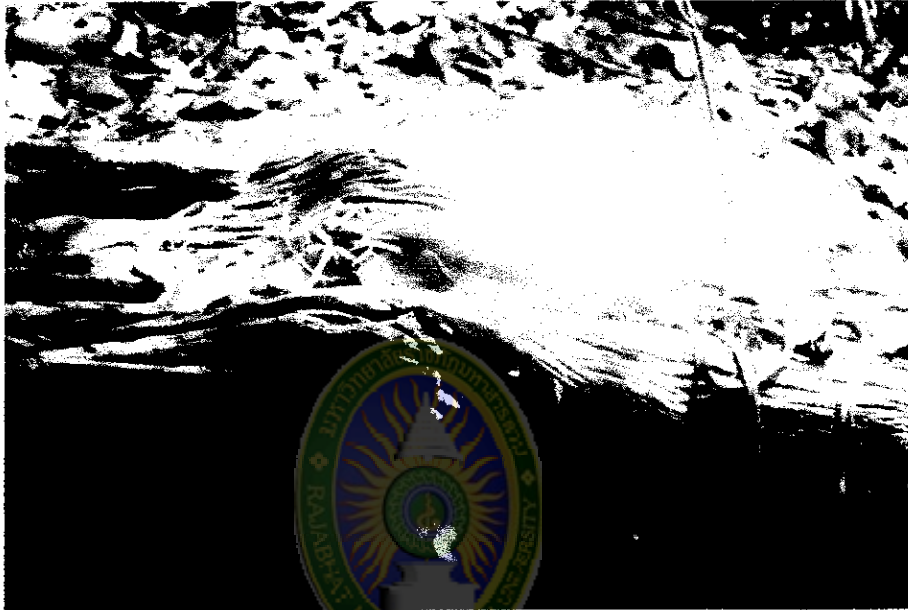

ภาพที่ 40 สหกรณ์ร้านค้ากองทุนภายในชุมชน

Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 41 กล้ายไม้ป่าในจุดดูแลในวนอุทยานภูผาแว้ว

ภาพที่ 42 ส่วนหนึ่งของเศษซวดและขยะที่พบเห็นในวนอุทยานซึ่งเกิดจาก
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ฝัมนอกทองเที่ยวที่ขาดความรับผิดชอบ

Rajabhat Mahasarakham University

ภาพที่ 43 ถาน้ำตกตาดยาวในตุตุแฉ่ง

รอยขีดเขียนบนก้อนหิน
มีเมื่อนักท่องเที่ยวที่ขาดความรับผิดชอบเขียนไว้

ภาพที่ 44 ลานน้ำตกตาดยาวที่นักท่องเที่ยวขีดเขียนชื่อตนเองลงในลานหิน

Rajabhat Mahasarakham University

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษากระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สภาพการพัฒนาของชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ดำเนินการโดยวิธีการศึกษาภาคสนาม ได้สอบถาม และ สัมภาษณ์ ผู้นำหมู่บ้าน ประชาชนอาวุโส พระสงฆ์ ครูอาจารย์ หมอเหยา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มสตรี เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จากนั้นได้นำข้อมูล มาแจกแจง และวิเคราะห์ด้วยวิธีพรรณวิเคราะห์ เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ และประเด็น ปัญหาดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาบ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งผลของการศึกษา ผู้วิจัยสรุปแยกประเด็น ได้ดังนี้

1. กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผลการศึกษาพบว่า

1.1 ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามา มีบทบาทในการสิ่งแวดล้อมโดยกรมป่าไม้ ได้ส่งเจ้าหน้าที่มาประจำที่ วนอุทยานภูผาวัว โดย จัดตั้งสำนักงานชั่วคราว ที่บริเวณทางขึ้นน้ำตกตาดสูง และน้ำตกตาดยาว มีหน้าที่ดูแลวนอุทยานภูผาวัว โดยดูแลสภาพทั่วไป การรักษาความสะอาด การดูแลและป้องกันไฟฟ้า ตลอดจน จนอำนวยความสะดวกและดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้หน่วยงานของกรมป่าไม้ยังดำเนินการจัดฝึกอบรม การป้องกันไฟฟ้าให้กับชาวบ้านโคกโก่งทุกปี เพื่อให้ชาวบ้าน ได้มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ ชุมชนตระหนักถึงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่และร่วมกัน อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร เกิดจากจิตสำนึกของชุมชน ที่เห็นประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่งผลดีต่อการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่งเสริมให้เกิดการเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการนำเสนอการแสดง ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้ชมและศึกษาวัฒนธรรม ซึ่งการกระทำดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนรักและหวงแหนศิลปวัฒนธรรมของตนเอง ในขณะเดียวกันการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนก็เปรียบเสมือนดาบสองคม หากการนำเสนอมรดกวัฒนธรรมในรูปแบบการแสดง ขาดความระมัดระวังอาจก่อให้เกิดการเข้าใจผิดได้ และในขณะเดียวกัน ชุมชนอาจรับ วัฒนธรรมบางอย่างที่ไม่พึงประสงค์จากนักท่องเที่ยวได้ ดังนั้น ในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรดำเนินการอย่างระมัดระวัง มีการวางแผน และมีการประเมินผลติดตามจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

1.2 ด้านตลาดการท่องเที่ยวในการศึกษาและเรียนรู้ ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกันเอง และระหว่างสมาชิกในชุมชนกับนักท่องเที่ยว ระหว่างนักท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยว ระหว่างสมาชิกในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการประสานระหว่างเทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่น สมาชิกในชุมชนเกิดพัฒนาการ และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สมาชิกในชุมชนมีความพึงพอใจในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูงพอประมาณ การจัดกิจกรรมร่วมกันเป็นผลให้ชุมชนมีความสามัคคี นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ และประทับใจ ตลอดจนนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสได้ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน แต่อย่างไรก็ตามในการเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวนั้น นักท่องเที่ยวต้องตระหนักว่า ตนเองเดินทางมาเพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชน ดังนั้น การอำนวยความสะดวก อาหารการกินในขณะที่อยู่ร่วมกับชุมชนนั้น นักท่องเที่ยวจะต้องปรับตนเองให้เข้ากับวิถีชุมชน ไม่ใช้การพยายามยึดยึดวัฒนธรรมใหม่ให้กับชุมชน

1.3 การพัฒนาคนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อีกวิธีหนึ่ง โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ สมาชิกในชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การร่วมดำเนินการ การร่วมรับผลประโยชน์ และที่สำคัญที่สุดคือการมีส่วนร่วมในการประเมินผลเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน ส่งผลให้ทรัพยากรบุคคลได้รับการพัฒนาในที่สุด

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผลจากการศึกษาพบว่า

2.1 ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ชาวบ้านโคกโก่งมีส่วนในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว ดังนี้

2.1.1 การป้องกันไฟป่า โดยผู้นำชุมชนและชาวบ้านจะเข้าไปจัดทำแนวป้องกันไฟป่าในฤดูแล้ง

2.1.2 การดูแลรักษาในเรื่องความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก และป่าไม้ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน และจัดให้มีภาชนะรองรับขยะในสถานที่ท่องเที่ยว และเมื่อชาวบ้านพบเห็นขยะก็จะดำเนินการจัดเก็บไปทิ้งในถังขยะที่จัดไว้

2.1.3 สอดส่องดูแลไม่ให้มีผู้เข้าไปบุกรุกทำลายป่าและให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวไม่ให้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยว

2.1.4 เป็นมัคคุเทศก์ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพืชสมุนไพรและประโยชน์ของป่าในบริเวณวนอุทยานภูผาแก้ว การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติเกิดจากจิตสำนึกของชุมชนที่เห็นประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ และชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์และได้อาศัยทรัพยากรป่าไม้เหล่านี้ เป็นแหล่งอาหาร เช่น เห็ด หน่อไม้ และอาหารป่าอื่นๆ

2.2 ด้านการส่งเสริมการตลาด การให้บริการ และการนำเที่ยว ชาวบ้านโคกโก่งเข้าไปมีส่วนร่วมดังนี้

2.2.1 ด้านการส่งเสริมการตลาด

- 1) จัดจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์
- 2) จัดทำผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อส่งจำหน่าย
- 3) ร่วมกับสหกรณ์การเกษตรอำเภอภูผาอินารายณ์ จัดทำร้านค้าเพื่อจำหน่ายของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์พื้นเมือง
- 4) จัดทำศูนย์แพทย์แผนไทย เปิดและให้บริการนวดแผนโบราณแก่นักท่องเที่ยว
- 5) เข้ารับการอบรมจากหน่วยงานของรัฐเช่น พัฒนาชุมชนอำเภอภูผาอินารายณ์ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ

6) จัดทำสื่อและประชาสัมพันธ์ โดยจัดทำ ซีดี รวบรวมการแสดง ด้านศิลปวัฒนธรรมจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่สนใจ

7) นำสินค้าและผลิตภัณฑ์พื้นเมือง ไปแสดงในนิทรรศการต่าง ๆ ที่เอกชนและส่วนราชการจัดขึ้น

2.2.2 ด้านการให้บริการและการนำเที่ยว

- 1) ให้บริการด้านที่พัก โดยเปิดเป็นบ้านพักชุมชน (Home Stay)
- 2) ให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม ตลอดระยะเวลาที่นักท่องเที่ยวพักอาศัยในชุมชน
- 3) นำเสนอกิจกรรมการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งสาธิตกิจกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น การจักสาน การทอผ้า และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 4) นำเที่ยวชมธรรมชาติในวนอุทยานภูผาแว้ว โดยจัดให้มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้คำแนะนำช่วยเหลือ
- 5) อำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวในทุกกรณี

2.3 ด้านการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น ชาวบ้านโคกโก่งเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการดังนี้

ในการดำเนินการจัดการแสดงและเผยแพร่วัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยวเป็นแนวคิดร่วมกันของชาวบ้านโคกโก่งเอง โดยมีการประชุมร่วมกันของสมาชิกในชุมชน โดยมีรูปแบบการต้อนรับและการจัดแสดงต้อนรับ เป็นการนำเสนอการแสดงศิลปและวัฒนธรรมของชาวไทย การรับประทานอาหารร่วมกัน แบบพาส์ข้าวแฉง (การรับประทานอาหารเย็นร่วมกัน) อาหารที่ต้อนรับโดยส่วนใหญ่ เป็นอาหารพื้นเมือง การดื่มเหล้าพื้นเมือง ซึ่งชาวไทยเรียกว่า เหล้าซ้าง หรือเหล้าเถลบล นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในศิลปวัฒนธรรมการแสดงของชาวบ้าน ประทับใจในการต้อนรับ รวมทั้งประทับใจที่ได้เข้าพักอาศัยร่วมกับชาวบ้าน และมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากชาวบ้านเป็นอย่างมาก และนักท่องเที่ยวที่เคยมาเที่ยวที่บ้านโคกโก่งจะเดินทางกลับมาเที่ยวที่นี่อีก เพราะมีความประทับใจในอัธยาศัยไมตรี การต้อนรับ การแต่งกายที่สวยงาม การพุดจา และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทย

โดยสรุป ในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของบ้าน โลกโวก่ง ทำให้ชุมชนเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในรูปแบบดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการดำเนินการในแต่ละกิจกรรม จะมีการประชุมปรึกษาหารือกันทุกครั้ง
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ทุกขั้นตอนของการทำงานจะมีการแบ่งงานกันทำ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ มีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ลงตัวจึงยังไม่พบปัญหา
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เมื่อคณะนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมในแต่ละคณะ สมาชิกในชุมชนจะมีการประชุมกันทุกครั้ง เพื่อแบ่งปันผลประโยชน์และประเมินข้อดี ข้อเสีย ของชุมชน

อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของชุมชนบ้าน โลกโวก่ง ถึงแม้ว่าจะได้รับความร่วมมือร่วมแรงและร่วมใจกันอย่างดีจากสมาชิกของชุมชน ตลอดจนข้าราชการในพื้นที่ หากแต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างจริงจังและเต็มที่นัก เนื่องจากหน่วยงานราชการบางส่วนให้ความช่วยเหลือไม่ต่อเนื่อง และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเข้ามาให้การสนับสนุนน้อย ทำให้ความเข้มข้นของการดำเนินงานไม่เต็มที่ การบริหารจัดการของชุมชนบ้าน โลกโวก่ง สมาชิกมีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ก็จริงอยู่ แต่ทั้งนี้จะมีผู้ใหญ่บ้านเป็นหลัก ทั้งในการประสานงานกับภายนอก การต้อนรับนักท่องเที่ยว ณ จุดเริ่มต้น การแจกจ่ายหรือมอบหมายงานแก่สมาชิก ฯลฯ ล้วนมาจากการเริ่มของผู้ใหญ่บ้าน แล้วมาสอบถามความสมัครใจเพื่อหาข้อยุติจากการตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกเป็นส่วนใหญ่ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนจึงยังคงมีลักษณะแบบเดิม คือการยอมรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มผู้นำ การแบ่งภาระหน้าที่กันไม่เป็นทางการ โดยมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มเป็นหลัก การแบ่งหน้าที่กันไปตามธรรมชาติ คือ ใครถนัดในเรื่องใดก็ให้ทำเรื่องนั้น ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาได้

3. สภาพการพัฒนาจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

3.1 สภาพการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในชุมชน นั่นคือ สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น เช่น รายได้จากการจำหน่ายสินค้าทั่ว ๆ ของร้านค้ากองทุนสวัสดิการของชุมชน รายได้จากการจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์พื้นเมือง กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า ชาวบ้านสามารถฝากขายสินค้าได้

รายได้จากการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น การเปิดเป็นบ้านพักนักท่องเที่ยว การแสดง การจัดทำอาหาร รวมทั้งเงินรางวัลพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวมีความประทับใจในบริการของชุมชน รายได้จากการให้บริการนวดแผนไทย มีกลุ่มนวดแผนไทย การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก่อให้เกิดการเพิ่มพูนรายได้ในครัวเรือน และรายได้รวมของชุมชนเพิ่มขึ้น เกิดการหมุนเวียนของเงินตราภายในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นใกล้เคียง ซึ่งเกิดจากการที่ชาวบ้านซื้อสินค้าทั่วไปมาจำหน่ายในร้านค้ากองทุนสวัสดิการของชุมชน และร้านค้าของบุคคลทั่วไปในชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นของรายได้ส่งผลให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมได้ เช่น การใช้สินค้าที่มีราคาแพง การรูดคิบบของระบบธุรกิจการขายตรง และการรับกระแสทุนนิยมตะวันตกได้

3.2 สภาพการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านโลกไก่อังมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวผู้ไทยเอาไว้ได้ดี สังคมมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น สมาชิกในสังคมทำหน้าที่สอดคล้องต่อเนื่องกัน และยึดกันไว้ได้โดยที่มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีการเคารพนับถือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ค่านิยมของชาวบ้านที่เด่นชัดคือ การยึดถือความดีตามพระพุทธศาสนา และมีความสามัคคีในหมู่ชาวผู้ไทยด้วยกัน เป็นหมู่บ้านที่ปลอดจากยาเสพติด เด็กและเยาวชนได้รับการส่งเสริมให้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า การที่นักท่องเที่ยวเข้ามาชุมนุมทำให้ชุมชนยอมรับวัฒนธรรมจากภายนอกมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ เช่น มีการแต่งงานกับชาวต่างประเทศ รวมทั้งการที่ต้องนำเสนอการแสดงฟ้อนรำต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวได้ชมการแสดงทำให้ชาวบ้านมีความจำเป็นที่จะต้องซื้อเครื่องสำอางค์นั้น การที่ต้องมีการแสดงบ่อย ๆ ทำให้ชาวบ้านต้องใช้สินค้าฟุ่มเฟือยเหล่านั้น ดังนั้น เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้นก็ต้องบริโภคสินค้าที่มีราคาแพงและมีคุณภาพดีตามค่านิยมสมัยปัจจุบันอันเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

3.3 สภาพการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม จากการศึกษาพบว่า เมื่อดำเนินการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณ วนอุทยานภูผาหัว ได้รับการดูแลเอาใจใส่ จากชาวบ้านในชุมชน และหน่วยงานของรัฐเพิ่มมากขึ้น ชุมชนเล็งเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ จึงช่วยกันอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรให้มีสภาพดียิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่งผลกระทบต่อชุมชนด้านสภาพแวดล้อมคือ มีปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้นทั้งในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และชุมชนซึ่ง

ชุมชนพยายามที่จะกำจัดด้วยวิธีการเผาหรือฝัง แต่ชุมชนยังไม่มีสถานที่กำจัดขยะหรือวิธีการกำจัดขยะที่ถูกวิธีดังนั้นในจุดนี้จะเป็นปัญหาซึ่งชุมชนจะต้องแบกรับ และหาทางแก้ไขต่อไป นอกจากนี้การเดินป่าของนักท่องเที่ยวบางกลุ่มยังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาเนื่องจากการเข้าไปรบกวนสัตว์ป่าบางชนิด เช่นพืชหรือสัตว์เล็ก และยังพบอีกว่ามีการขีดเขียนและแกะสลักชื่อหรือสัญลักษณ์บนก้อนหิน หรือต้นไม้ในแหล่งธรรมชาติ และยังมีการลักลอบนำกล้วยไม้ป่า หรือพันธุ์ไม้จากธรรมชาติ รวมทั้งมีการตัดไม้และล่าสัตว์ป่า ซึ่งไม่ปรากฏว่าในส่วนหลังนี้ เกิดจากฝีมือของกลุ่ม หรือคณะบุคคลใด

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา แสดงให้เห็นข้อเท็จจริงหลายประการและสามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของบ้านโคกโก่ง ตำบลลูกหว้า อำเภอภูผินารายณ์ เกิดขึ้น โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ชุมชนมีปัจจัยเกื้อหนุน ซึ่งได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์กรทางสังคม ภาวะผู้นำ เครือข่ายนวัตกรรม และการฝึกอบรม จะเห็นได้ว่ารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของบ้านโคกโก่งเกิดขึ้นได้ เนื่องจากบ้านโคกโก่งมีทรัพยากรธรรมชาติ คือ มีน้ำตกคาดสูง น้ำตกคาดยาว และสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีทรัพยากรป่าไม้ นอกจากนี้ บ้านโคกโก่งยังมีทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งได้แก่ สมาชิกในหมู่บ้าน ที่มีความสมัครสมานสามัคคี และมีความพร้อมเพรียงกัน มีองค์กรทางสังคมคือ สถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง ยึดถือและเหนียวแน่นในวัฒนธรรมท้องถิ่น มีองค์กรทางสังคมอื่น ๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลือและอนุเคราะห์ เช่น องค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน เป็นต้น นอกจากนี้ บ้านโคกโก่ง ยังมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้นำที่เป็นทางการได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน อาจารย์ใหญ่ เจ้าอาวาส ผู้นำที่ไม่เป็นทางการเช่น จะง่า หมอเหยา ประชาชนอาวุโส ที่ชาวบ้านให้ความเคารพ นอกจากนี้การปลูกฝัง และจัดเกล้าโดยกระบวนการและวิถีชุมชน ของชาวบ้านโคกโก่ง ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ เช่น ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ป่าคอนเจ้าปู่ การสร้างขวัญและกำลังใจ โดยพิธีเหยาสำหรับผู้ที่เจ็บป่วย การให้กำลังใจ และก่อกความผูกพันโดยการบายศรีสู่ขวัญ การจัดพิธีเลี้ยงเจ้าปู่หรือหอมแห่สักข์ อันถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกในชุมชนมีการรับนวัตกรรมซึ่งเกิดจากการมีบุคคลภายนอกเข้ามาสู่ท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และการพัฒนา

ตนเอง รวมทั้งได้รับการบริการฝึกอบรมในด้านต่าง ๆ โดยหน่วยงานของรัฐ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาในชุมชน นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ยังส่งผลให้ชุมชนเกิดความตระหนักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ และหวงแหนวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ที่มีข้อสมมติเกี่ยวกับสังคมว่าภายในสังคมอยู่กันอย่างมีระบบ ในแต่ละระบบจะมีส่วนหรือระบบย่อย ๆ ทำหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีระเบียบซึ่งเชื่อว่าเป็นจุดมุ่งหมายของสังคม หากระบบใดไม่ทำหน้าที่ของตนจะก่อให้เกิดการปรับตัวเอง และเกิดความสมดุลในที่สุด ซึ่งระบบต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในสังคมจะมองว่าสมดุลอยู่แล้ว สิ่งที่จะทำให้ระบบย่อยต่าง ๆ ได้มีการปรับตัวเข้าหากัน มีการเปลี่ยนแปลง ไปอย่างช้า ๆ เพื่อรักษาสมดุลในระบบ จากการศึกษาของบุคคลและสังคม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย นั่นคือศักยภาพของการพัฒนาแบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนที่เป็นศักยภาพของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 4 ปัจจัย คือ 1) ทรัพยากรธรรมชาติ 2) ทรัพยากรมนุษย์ 3) องค์การทางสังคม 4) ภาวะผู้นำ นั่นคือ ชุมชนใดมีปัจจัยครบ 4 ปัจจัย ก็ย่อมที่จะมีแนวทางว่าชุมชนนั้นจะมีความเจริญมากกว่า ชุมชนอื่น ๆ และปัจจัยส่วนที่สองคือ ปัจจัยที่ 5) เครือข่ายนวัตกรรม เป็นส่วนที่เกิดขึ้นในชุมชนใดชุมชนหนึ่งก่อนแล้วจึงแพร่กระจายออกไปยังแหล่งอื่น การแพร่กระจายเกิดขึ้นมาได้ก็โดยการติดต่อกันระหว่างคนต่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่างวัฒนธรรมกัน และปัจจัยสุดท้ายปัจจัยที่ 6) การฝึกอบรมชุมชนใดมีประชากรที่ได้รับการฝึกอบรมสูงมากเท่าไรก็จะทำให้ชุมชนนั้น ๆ เกิดการพัฒนาเพิ่มขึ้น หมู่บ้านโคกโก่งได้รับการฝึกอบรมจากภาครัฐ ดังนั้น จึงเกิดการพัฒนามากกว่าชุมชนอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคมที่กล่าวว่า การขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องประสบตลอดชีวิต เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม แต่มนุษย์ไม่ได้เป็นสัตว์สังคมโดยกำเนิด เพราะมนุษย์ยังไม่มีพัฒนาการบางอย่างที่จำเป็นต่อการอยู่รอด ดังนั้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม เพื่อความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง โดยมี ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ ศาสนา สื่อมวลชน เป็นแหล่งสำคัญที่ให้ความคิดกับบุคคลและสร้างพื้นฐานที่จะทำให้บุคคลเลือกที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อในสิ่งต่างๆ ในช่วงชีวิตระยะต่อมา รวมทั้งขัดเกลาให้บุคคลมีบุคลิกภาพต่าง ๆ ตามที่สังคมต้องการ

ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านในทุกขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว การส่งเสริมการตลาด การให้บริการและการนำเที่ยว การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเช่น การป้องกันไฟฟ้า โดยผู้นำชุมชน และชาวบ้านจะเข้าไปจัดทำแนวป้องกันไฟฟ้าในฤดูแล้ง การดูแลรักษา

ในเรื่องความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติเช่นการจัดให้มีภาชนะรองรับขยะ ในสถานที่ท่องเที่ยว การสอดส่องดูแลไม่ให้มีผู้เข้าไปบุกรุกทำลายป่าและให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวไม่ให้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยว การเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพืชสมุนไพรและประโยชน์ของป่าไม้บริเวณวนอุทยาน ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติ เกิดจากจิตสำนึกของชุมชนที่เห็นประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ด้านการส่งเสริมการตลาด ชุมชนดำเนินการจัดจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยว ซึ่งในกระบวนการด้านการตลาดชุมชนมีการดำเนินการอย่างครบวงจร ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การตั้งราคา การจัดจำหน่าย ซึ่งมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาให้ความช่วยเหลือในภายหลัง โดยรูปแบบของผลิตภัณฑ์ การกำหนดราคา หรือวิธีการจัดจำหน่าย ล้วนเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งสิ้น ด้านการให้บริการและการนำเที่ยว ดำเนินการในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว คือ การให้บริการในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และของที่ระลึก การให้บริการด้านที่พัก การให้บริการนำเที่ยวเดินป่า การจัดการแสดงศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การพ้อนรำผู้ไทย การรำมวยโบราณ และการจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญแก่นักท่องเที่ยวด้านการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดขึ้นโดยความมือของชาวบ้าน โลกไก่อเอง โดยได้มีการประชุมปรึกษาหารือกันและให้การต้อนรับตามวิถีท้องถิ่นที่ดำเนินการสืบทอดกันมา ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดสมาชิกในชุมชนเข้าไปส่วน โดยมีรูปแบบการมีส่วนร่วมคือมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ทุกขั้นตอนของการดำเนินการสมาชิกในชุมชนมีการจัดสรรและแบ่งปันหน้าที่กันตามความสามารถและความสมัครใจของแต่ละบุคคล โดยมีการแบ่งทีมงาน มีการจัดสรรผลประโยชน์ที่ถึงตัวดังนั้นการดำเนินการจึงยังไม่พบปัญหาในการแบ่งปันผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลเมื่อมีคณะนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านเมื่อสิ้นสุดกิจกรรมในแต่ละคณะสมาชิกในชุมชนจะมีการประชุมกันทุกครั้ง และมีการสอบถามข้อบกพร่องในการดำเนินการ และวางแผนร่วมกันปรับปรุงแก้ไข

สภาพการพัฒนาจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดการไหลเวียน และกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน และเกิดการไหลเวียนสู่ชุมชนใกล้เคียงนอกจากนี้รายได้ที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและเกิดการกระจายรายได้ สภาพสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนบ้านโลกไก่อังมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวผู้ไทยเอาไว้เป็นอย่างดี สังคมมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น สมาชิกในสังคมทำหน้าที่สอดคลองต่อเนื่องกัน และยึดกันไว้ได้โดยที่มีความ

สัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีการเคารพนับถือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ค่านิยมของชาวบ้านที่เด่นชัดคือ การยึดถือความดีตามพระพุทธศาสนา และมีความสามัคคีในหมู่คณะเป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด เด็กและเยาวชนได้รับการส่งเสริมให้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

สภาพการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณ วนอุทยานแห่งชาติภูผาวัว ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากชุมชนเพิ่มขึ้น และหน่วยงานของรัฐให้ความสำคัญ โดยการส่งเจ้าหน้าที่มาประจำ ส่งผลให้ความอุดมสมบูรณ์กลับคืนสู่ผืนป่าอีกครั้ง แต่อย่างไรก็ตามในการดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่า ผลเสียที่ตามมาคือนักท่องเที่ยวบางส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มวัยรุ่น และเป็นนักท่องเที่ยวจากรัฐบาลไม่ได้มาในรูปแบบกรู๊ปทัวร์ ยังขาดจิตสำนึก โดยการลักลอบนำเอากล้วยไม้ป่า หรือสิ่งที่เป็นธรรมชาติอื่น ๆ ออกมาในขณะที่เจ้าหน้าที่ผลอเลอ ปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้น ถึงแม้ว่าจะได้รับการดูแลจากชุมชนโดยการจัดเก็บและทำลายโดยการฝังและเผาแล้วก็ตาม ดังนั้นในขณะนี้รัฐและชุมชนควรให้ความร่วมมือกันในการจัดทำสถานที่กำจัดขยะหรือเผาขยะที่เป็นไปตามหลักวิชาการ และไม่มีมลภาวะแก่ชุมชน

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่งจัด ในเชิงบวกบ้านโคกโก่งยังคงมีการอนุรักษ์ ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นได้อย่างเหนียวแน่น ความสัมพันธ์ในชุมชนยังดำเนินไปในระบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และมีการเผยแพร่วัฒนธรรมชุมชนโดยการนำเสนอด้วยรูปแบบของการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ยังส่งผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และก่อให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชน และก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชนบท นับได้ว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาชนบท เพื่อมุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้อีกวิธีหนึ่ง โดยการดำเนินการจะต้องมีการติดตามและผลประเมินผล เพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับวิถีชุมชนต่อไป ในเชิงลบในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่งในเรื่องของการจัดการนั้น ยังขาดการประสานงานระหว่างส่วนราชการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประสาร พันธุ์สิมา ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประสานงานการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว หัวหิน – ชะอำ ที่พบว่าจำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงระหว่างนโยบาย แผน และการดำเนินการในแนวตั้ง โดยหน่วยราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และหน่วย

งานรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ประกอบการเชื่อมโยงในแนวนอน โดยการประสานนโยบาย แผน และ การดำเนินการในระหว่างหน่วยราชการในระดับเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสานการ พัฒนาระหว่างหน่วยงานส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ซึ่งถูกแบ่งแยกพื้นที่การบริหารราชการ ออกจากกัน ทั้งนี้การพัฒนาจะต้องคำนึงถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวและตอบสนองต่อ ความต้องการนั้น โดยเฉพาะการพัฒนาของเอกชน นอกจากนี้ยังพบว่า การเข้าไปเดินป่าใน วนอุทยานภูผาหัว อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ เนื่องจากการเข้าไปรบกวนการเจริญ เติบโตของพืชและสัตว์ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์เดิม ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของวิบูลย์ วงศ์กุลธนกิจ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการวางแผนและจัดการแหล่ง ท่องเที่ยวประเภทแพะ จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีรูปแบบของการท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ และ เป็นเอกลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัด การพัฒนาที่เกิดขึ้นย่อมเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง สภาพแวดล้อมเดิม มีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ภูมิทัศน์เดิมมากที่สุด ข้อสำคัญที่ควรตระหนักคือ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหรือการดำเนิน กิจกรรมการท่องเที่ยวควรมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด หรือไม่ให้มีผลกระทบต่อ สภาพแวดล้อม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. รัฐควรจัดตั้งกองทุนหรือสนับสนุนด้านเครื่องมือเครื่องใช้ เพื่อพัฒนารูปแบบ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสตรีแม่บ้านให้หลากหลายและเพียงพอต่อการดำเนินงาน อันจะเป็นการ สร้างอาชีพและเพิ่มมูลค่าของสินค้าให้แก่กลุ่มสตรีแม่บ้าน ได้มีกิจกรรมแบบครบวงจรเกิดขึ้น ในอนาคต
2. รัฐควรให้การช่วยเหลือติดตามงาน และศึกษาดูงานการพัฒนาการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในท้องถิ่นอื่นเพื่อนำมาปรับปรุงเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ ใหม่ ๆ ให้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ควรจะมีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2. ควรมีการศึกษาลักษณะการพัฒนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมของหมู่บ้านผู้ไทยใน จังหวัดอื่นๆ
3. ควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ใน เชิงปริมาณควบคู่กับการศึกษาเชิงคุณภาพ

บรรณานุกรม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. สรุปปัญหาและการป้องกันแก้ไขผลกระทบของการท่องเที่ยว
ต่อสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ 2536.

_____. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปี พ.ศ.2538-2539.
กรุงเทพฯ. 2538.

_____. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. ขอนแก่น : แมคกราฟฟิค, 2542.

_____. นโยบายและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ, 2542.

กังสดาล ภูสิงหา. การเสริมบทบาทของ อบต. ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษา อบต.
บ้านเปิดกับบึงหนองโคตร อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น. ศสม. ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2542. ถ่ายเอกสาร

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สำนักงาน. สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8. กรุงเทพฯ, 2541.

จังหวัดกาฬสินธุ์, สำนักงาน. เอกสารบรรยายสรุปสภาพจังหวัดกาฬสินธุ์. กาฬสินธุ์, 2545

จิรพร เจริญสุขและคณะ. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. ภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2542. ถ่ายเอกสาร

ดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, สถาบัน. การมีส่วนร่วมของชุมชน
ท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ :

แอล.ที.เพรสจำกัด , 2543. ถ่ายเอกสาร

ติน ปรัชญพฤทธิ์. การบริหารการพัฒนา ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

ถวิล ทองสว่างรัตน์. ประวัติผู้ไทย และชาวผู้ไทยเมืองเรณูนคร. 2527. ถ่ายเอกสาร.

ปัญญาโชติ สอนคม. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชายหาดบางแสน. วิทยานิพนธ์ ปริญญา
สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

- ประสาร พันธุ์สีมา. การประสานการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหัวหิน – ชะอำ. วิทยานิพนธ์
ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย สาขาวิชาการวางแผนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- เพ็ญศรี เจริญวานิช และคณะ. การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคตะวันออก
เฉียงเหนือ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวใน 5 จังหวัด คือ ขอนแก่น นครราชสีมา
บุรีรัมย์ เลย และอุบลราชธานี. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541. ถ่ายเอกสาร
มณฑล ชุ่มสุคนธ์. ความคิดเห็นของประชาชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่นต่อการจัดการ
ทรัพยากรนันทนาการใจเขตเทศบาลนครขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. ขอนแก่น
: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541. ถ่ายเอกสาร
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์,
2525.
- ราไพพรรณ แก้วสุริยะ. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์) การท่องเที่ยว
เชิงนิเวศ. ททท. อนุสาร อสท. 42(4) : 118 พฤศจิกายน 2544.
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University
- _____. แหล่งท่องเที่ยวนิเวศ : การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท. ททท. อนุสาร อสท.
41(12) : 119 กรกฎาคม 2544
- วัชร ตระกูลงาม. การศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2542.
- วรรณ วลัยวานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์. 2539
- วรรณ เหล่าสุวรรณ. ข้อคิดนักพัฒนา. สงขลา : วิทยาลัยครูสงขลานครินทร์, 2536.
- วรรณพร วณิชชานุกร. นิเวศท่องเที่ยว: การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยว
แห่งประเทศไทย, 2540.
- วิรัช เตียวหงษากุล. หลักการพัฒนาชุมชน : บทบาทของสถานศึกษากับพัฒนาชุมชน
ชนบท. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2529.
- วิบูลย์ วงศ์กุลธนกิจ. แนวทางการวางแผนและจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทแพ จังหวัด
กาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย สาขาวิชา
การวางแผนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- วิไล คัจฉิตสมาคิด. การศึกษากับพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2528.

วิจัยป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ศูนย์. โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ

: กรณีภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2538. ถ่ายเอกสาร

สมศักดิ์ เทพสุทิน. นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว 11 ประการ. ททท. อนุสาร อสท.

41(10) : 23 พฤษภาคม 2544

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมวิทยาชนบท: แนวคิดทางทฤษฎีและแนวโน้มในสังคมชนบทไทย.

ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2537.

สันทัศน์ เชื้อพุ่มศาล. การมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนต่อนักท่องเที่ยว

: ศึกษาเฉพาะความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวเมืองพัทยา.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541. ถ่ายเอกสาร.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523

_____. คุณภาพคุณธรรมในการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527.

_____. ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 6.

กรุงเทพฯ, 2538

_____. ทฤษฎีสังคมวิทยา : การสร้าง การประเมินค่าและการใช้ประโยชน์.

พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ, 2539.

โสภิตา ขงยอค. ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสานในการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตา : ชุมชนบ้านคอนสาร –

สารพัฒนา ตำบลวังแสง อำเภอแควดำ จังหวัดมหาสารคาม. ศศม. มหาสารคาม :

สถาบันราชภัฏมหาสารคาม, 2544 : ถ่ายเอกสาร.

อดิน ระพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์การพัฒนา

นโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527

อนันต์ เกตุวงศ์. การบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.

อัชญา เคารพพงศ์. การพัฒนาบ้านเขาตาว อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช.

ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม.สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2541. ถ่ายเอกสาร.

อรรถสิทธิ์ อินทร์พิบูลย์. ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์แบบโต้ตอบสำหรับการท่องเที่ยว:

กรณีศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: 2537

อุดม บัวศรี และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ศึกษาศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2532.
อุดม บัวศรี และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2534.

Tourism Organization of Thailand. (<http://www.tat.or.th>)

Tourism Organization of Thailand. (<http://www.tat.or.th/policy.htm>)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

นายสมัย ไชยฤทธิ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์โดยนางสาวนิตยา สารายฤทธิ์ ที่สำนักงานชั่วคราว

ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2545

นายสมบูรณ์ เยาวนิช ผู้ให้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์โดยนางสาวนิตยา สารายฤทธิ์ ที่สำนักงานชั่วคราว

วนอุทยานแห่งชาติ ภูผาวัว ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2545

นางสมบัติ ทองดี ผู้ให้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์โดยนางสาวนิตยา สารายฤทธิ์ ที่บ้านเลขที่ 127 หมู่ 5

ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2545

นางสาห์ต ไชยฤทธิ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์โดยนางสาวนิตยา สารายฤทธิ์ ที่บ้านเลขที่ 89 หมู่ 5

ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2545

นางอรัญญา โคตรพัฒน์ ผู้ให้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์โดยนางสาวนิตยา สารายฤทธิ์ ที่บ้านเลขที่ 98 หมู่ 5

ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2545

นางอินดา ไชยฤทธิ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์โดยนางสาวนิตยา สารายฤทธิ์ ที่บ้านเลขที่ 12 หมู่ 5

ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2545

นางแอน ปักไคหัง ผู้ให้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์โดยนางสาวนิตยา สารายฤทธิ์ ที่บ้านเลขที่ 70 หมู่ 5

ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2545

นางเอ คนหาร ผู้ให้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์โดยนางสาวนิตยา สารายฤทธิ์ ที่บ้านเลขที่ 81 หมู่ 5

ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2545

นางอัมพร แสงโคตร ผู้ให้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์โดยนางสาวนิตยา สารายฤทธิ์ ที่บ้านเลขที่ 24 หมู่ 5

ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2545

พระอธิการทอง หนองสูง เจ้าอาวาสวัดศรีภูษันธ์ บ้านโคกโก่ง ผู้ให้สัมภาษณ์

สัมภาษณ์โดยนางสาวนิตยา สารายฤทธิ์ ที่วัดศรีภูษันธ์ บ้านโคกโก่ง เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2545

นางฮ้อย มหาอุป ผู้ให้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์โดยนางสาวนิตยา สารายฤทธิ์ ที่บ้านเลขที่ 5 หมู่ 5

ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2545

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษา

หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า

อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

.....

คำถามเหล่านี้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ (Interview Guide) สร้างขึ้นเพื่อที่จะตอบคำถามตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย การสัมภาษณ์จะมีลักษณะไม่เป็นทางการ จะเป็นในรูปการพูดคุยกัน และอธิบายคำถามให้ง่ายขึ้นให้ผู้ให้สัมภาษณ์เข้าใจได้ดังต่อไปนี้

ชื่อ - สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ .....

ที่อยู่ บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ ..... ต. .... อ. .... จ. ....

สถานที่สัมภาษณ์ .....

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

สัมภาษณ์โดย .....

ตอนที่ 1 ภูมิหลังชุมชนบ้านโคกโก่ง วิถีชีวิตชาวผู้ไทย (คำถามนี้จะใช้สัมภาษณ์เฉพาะประชาชนอาวุโส และผู้นำชุมชน)

1. คำถามเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน

- 1) ตั้งหมู่บ้านเมื่อใด
- 2) ชื่อหมู่บ้านมีความหมายอย่างไร
- 3) ใครย้ายถิ่นมารุ่นแรก ย้ายมาเพราะอะไร ทำไมจึงเลือกอยู่บ้านนี้
- 4) รุ่นแรกที่ย้ายมาอยู่เป็นพวกไหน ใครบ้าง มาจากที่ใด
- 5) จำนวนครัวเรือนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- 6) จำนวนประชากรจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- 7) การขยายตัวของหมู่บ้านจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น
- 8) เมื่อตั้งหมู่บ้านแล้วมีคนย้ายเข้าหรือออกในหมู่บ้านนี้หรือไม่ และมีสาเหตุการย้ายอะไรบ้าง

ตอนที่ 2 กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (คำถามนี้ใช้สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ และประชาชนทั่วไป)

- 1) หน่วยงานของรัฐเข้ามามีบทบาทอย่างไรต่อการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน
- 2) หน่วยงานหลักที่เข้ามารับผิดชอบโครงการท่องเที่ยวของหมู่บ้านคือหน่วยงานใด และให้ความช่วยเหลือในด้านใดบ้าง
- 3) หน่วยงานของรัฐมีงบประมาณสนับสนุนหรือไม่อย่างไร
- 4) ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างไร
- 5) ชุมชนมีความพึงพอใจมากน้อยเพียงใด
- 6) ท่านคิดว่าจุดเด่นของชาวผู้ไทยคืออะไร และอะไรคือวัฒนธรรมที่น่าสนใจของชาวผู้ไทย
- 7) ท่านคิดว่าการดำเนินการท่องเที่ยวที่จัดให้หมู่บ้านเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
- 8) ท่านมีวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร
- 9) ชุมชนมีแนวความคิดที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวและประชาสัมพันธ์อย่างไรที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวให้ชุมชนของท่าน
- 10) ท่านคิดว่านักท่องเที่ยวมีความพอใจต่อการต้อนรับหรือไม่ เพราะเหตุใด
- 11) เคยมีคณะท่องเที่ยวที่เคยมาแล้วมาซ้ำอีกหรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน, ประชาชนทั่วไป และกลุ่มสตรี)

- 1) ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือไม่
- 2) ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างไร
- 3) ในการจัดการแสดงด้านวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว ได้แนวความคิดในการจัดจากใคร มีการประชุมร่วมกันหรือไม่
- 4) การเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น มีการปรับปรุงให้แตกต่างจากวิถีชีวิตดั้งเดิมหรือไม่ อย่างไรและถ้าหากมีการปรับปรุง ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมสูญเสียบ้างหรือไม่อย่างไร
- 5) การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ จัดจำหน่ายอย่างไร
- 6) การดำเนินการผลิตสินค้าของชุมชนดำเนินการอย่างไร
- 7) การกำหนดราคาสินค้าในชุมชน ใครเป็นผู้กำหนด
- 8) การจัดที่พักนักท่องเที่ยวจัดอย่างไร ค่าตอบแทนราคาเท่าใด ใครเป็นผู้กำหนด
- 9) การใช้ชีวิตประจำวันของนักท่องเที่ยวและชาวบ้านมีความเป็นอยู่อย่างไร

10) ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอย่างไร

11) มีปัญหาใดบ้างในการจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ตอนที่ 4 สภาพการพัฒนาของชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน,ครูอาจารย์,เจ้าอาวาส,สมาชิก สภา อบต.,กลุ่มสตรี และประชาชนทั่วไป)

1) ด้านเศรษฐกิจ

(1) มีรายได้เพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร

(2) ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น หรือลดลง อย่างไร

(3) การให้การศึกษาแก่บุตรหลานเพิ่มมากขึ้นหรือไม่ อย่างไร

(4) สภาพชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นหรือไม่อย่างไร

(5) การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรมีมากน้อยเพียงใด

(6) การลงทุนมีมากน้อยอย่างไร

(7) มีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างครอบครัวในชุมชนอย่างไร

(8) มีอาชีพต่าง ๆ มากขึ้นในหมู่บ้านหรือไม่อย่างไร

2) ด้านสังคมและวัฒนธรรม

(1) วัฒนธรรมชุมชนเปลี่ยนไปหรือไม่ อย่างไร

(2) ปัญหาการแพร่กระจายของสารเสพติดในชุมชนมีหรือไม่อย่างไร

(3) ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร

(4) ลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมมีมากน้อยอย่างไร

(5) ความสะอาดสวยงามภายในครัวเรือนมีเพิ่มขึ้นหรือน้อยลงหรือไม่อย่างไร

(6) การแต่งกายของผู้คนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด

(7) การพึ่งพาอาศัยระหว่างพี่น้องเป็นอย่างไร

(8) ความยึดมั่นในศาสนาเป็นอย่างไร

(9) สุขภาพอนามัยและการวางแผนครอบครัวเป็นอย่างไร

(10) เคยมีทรัพย์สินของชาวบ้าน หรือนักท่องเที่ยวหายไปหรือไม่

(11) เคยมีการลวนลามหรือล่วงเกินทางเพศ ค่อนักท่องเที่ยว หรือต่อสมาชิกในหมู่บ้านหรือไม่

3) ด้านสภาพสิ่งแวดล้อม

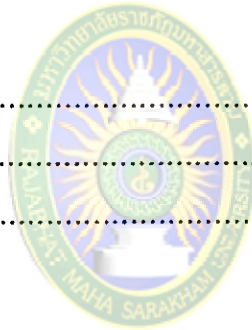
- (1) สภาพสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่อย่างไร
- (2) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนทำลายสิ่งแวดล้อมหรือไม่อย่างไร
- (3) ชาวบ้านในชุมชนบุกรุกทำลายสิ่งแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร มีวิธีการแก้ไขอย่างไร
- (4) สภาพชุมชนและครัวเรือน ได้รับผลกระทบหรือไม่อย่างไร
- (5) สถานที่ท่องเที่ยวชำรุดทรุดโทรมลงหรือไม่อย่างไร

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2
แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
: กรณีศึกษาหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่ง ตำบลกุศหว้า
อำเภอภูพานารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

.....

สัมภาษณ์วันที่ ..... เดือน..... พ.ศ. ....

สัมภาษณ์โดย นางสาวนิตยา สารายภูรี

ตอนที่ 1 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

1. อาชีพหลักของท่านคือ.....
2. อาชีพรองของท่านคือ .....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเกษตร

1. ท่านมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือไม่
มี กรรมสิทธิ์ถือครอง ( ) โฉนด
( ) นส.3 ก
( ) สปก.

ไม่มี .....

2. การใช้ที่ดิน
พื้นที่ในการเพาะปลูกในฤดูฝน.....ไร่
พื้นที่ในการเพาะปลูกในฤดูแล้ง ..... ไร่
3. แรงงานด้านการเกษตร.....คน
4. การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร .....
5. การใช้แรงงานจากสัตว์

ตอนที่ 3 ข้อมูลด้านสังคมและวัฒนธรรม

1. ขนาดของครอบครัว

ครอบครัวของท่านมีสมาชิก .....

2. ลักษณะของครอบครัว

สมาชิกในครอบครัวประกอบไปด้วยใครบ้าง

☐ พ่อ	☐ แม่
☐ พี่	☐ ย่า
☐ ตา	☐ ยาย
☐ ลูก	☐ ลูกเขย/ลูกสะใภ้
☐ หลาน	☐ ญาติ

3. สภาพแรงงาน

3.1 ในครอบครัวของท่านมีแรงงานในการประกอบอาชีพเพียงพอหรือไม่

- เพียงพอ   ไม่เพียงพอ

3.2 สมาชิกในครอบครัวของท่านมีการอพยพไปทำงานที่อื่นหรือไม่

- มี   ไม่มี

ถ้ามี อพยพไปทำงานที่ใด

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ภายในจังหวัด

ต่างจังหวัดภายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ต่างจังหวัดในภาคอื่น ยกเว้นกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานคร

ต่างประเทศ

4. การศึกษา

4.1 สมาชิกในครอบครัวของท่านได้รับการศึกษาอย่างไร

1) อายุยังไม่ถึงเกณฑ์เข้าเรียน มี ..... คน

2) กำลังเรียนในระดับประถมศึกษา มี ..... คน

3) เรียนจบเฉพาะในระดับประถมศึกษา มี .....คน

4) กำลังเรียนในระดับมัธยมศึกษา มี .....คน

5) เรียนจบเฉพาะในระดับมัธยมศึกษา มี .....คน

6) กำลังเรียนในระดับ ปวช. ปวศ. ปกศ.

หรืออื่น ๆ ที่ต่ำกว่าปริญญาตรี มี ..... คน

7) เรียนจบในระดับ ปวช. ปวศ. ปกศ.

หรืออื่น ๆ ที่ต่ำกว่าปริญญาตรี มี ..... คน

- 8) กำลังเรียนในระดับปริญญาตรี มี..... คน
- 9) เรียนจบในระดับปริญญาตรี มี ..... คน
- 10) ศึกษาในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรี มี..... คน
- 4.2 โดยปกติในครอบครัวของท่านรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ จากใคร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- ( ) เพื่อนบ้าน ( ) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ( ) วิทยุ ( ) โทรทัศน์
- ( ) หนังสือพิมพ์ ( ) นักท่องเที่ยว ( ) อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
- 4.3 ในรอบปีที่ผ่านมาท่านและสมาชิกในครอบครัวเคยได้รับการอบรมจากทางราชการหรือไม่ อย่างไร
- ( ) ไม่เคย ( ) เคย ถ้าเคยมีการอบรมอะไรบ้าง.....

5. การอนามัยและสุขาภิบาล

- 5.1 เมื่อสมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วย ส่วนใหญ่ท่านรักษาพยาบาลอย่างไร
- มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

- 5.2 ในครอบครัวของท่านมีน้ำดื่มน้ำใช้เพียงพอหรือไม่

- 5.3 ท่านได้น้ำดื่มมาจากที่ใด

- 5.4 ท่านได้น้ำใช้มาจากที่ใด

- 5.5 ท่านเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือสถาบันใดบ้าง

6. ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อและประเพณี

- 6.1 ความเชื่อในศาสนา

- 6.1.1 ท่านหรือคนในครอบครัว เคยทำบุญ ตักบาตร หรือ ไปทำบุญที่วัดหรือไม่

( ) ไม่เคย

( ) เคย

- 6.1.2 ท่านเชื่อเรื่อง ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วหรือไม่

( ) ไม่เชื่อ

( ) เชื่อ

6.1.3 ท่านเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ หรือไม่

( ) ไม่เชื่อ

( ) เชื่อ

6.1.4 ท่านคิดว่า คนตายแล้วเกิดใหม่ มีจริงหรือไม่

( ) ไม่มีจริง

( ) มีจริง

6.1.5 ท่านเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม หรือ ไม่

( ) ไม่เชื่อ

( ) เชื่อ

6.1.6 ท่านเชื่อเรื่องผี หรือ ไม่

( ) ไม่เชื่อ

( ) เชื่อ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ถ้าเชื่อ ท่านว่ามีผีอะไรบ้าง

Rajabhat Mahasarakham University

6.2 ความเชื่อในประเพณี พิธีกรรม

.....

6.3 ท่านเคยรับการเสี่ยงทายเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยพิธีเหยาหรือไม่

( ) ไม่เคย

( ) เคย

ในรอบปีที่ผ่านมา ท่านเคยปฏิบัติตามฮีตสิบสองอะไรบ้าง ถ้าเคยให้ทำเครื่องหมาย (/) ถ้าไม่เคยให้ทำเครื่องหมาย (X) หน้าข้อความนั้น

- ( ) ทำบุญเข้ากรรม
- ( ) บุญคุณสถาน
- ( ) บุญข้าวจี
- ( ) บุญผเส
- ( ) บุญสงกรานต์
- ( ) บุญบั้งไฟ
- ( ) บุญซำฮะ (บุญเบิกฟ้า)
- ( ) บุญเข้าพรรษา
- ( ) บุญข้าวประดับดิน
- ( ) บุญข้าวสาก
- ( ) บุญออกพรรษา
- ( ) บุญทอดกฐิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ตอนที่ 4 สภาพการพัฒนาของชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

4.1 ด้านเศรษฐกิจ

ให้ทำเครื่องหมาย / ในช่องที่ตรงกับความจริง

ข้อคำถาม	ก่อนดำเนินโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว		ปัจจุบัน	
	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่
1. การลงทุน				
1.1 ครอบครัวของท่านได้เคยเปลี่ยนอาชีพ				
1.2 ครอบครัวของท่านได้เคยนำเงินมาลงทุนด้านต่าง ๆ				
1.3 มีการผลิตสินค้าพื้นเมือง เช่น ผ้าลายจืด, ผ้าผู้ไทย				

ข้อคำถาม	ก่อนดำเนินโครงการ หมู่บ้านท่องเที่ยว		ปัจจุบัน	
	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่
2. หนี้สิน 2.1 ครอบครัวของท่านเคยมีหนี้สิน				
3.ฐานะของชาวบ้านในหมู่บ้าน 3.1 ฐานะดี 3.2 ฐานะไม่ดี				
4. การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรแผน ใหม่ 4.1 มีการใช้เครื่องสูบน้ำ 4.2 มีการใช้ยาปราบศัตรูพืช 4.3 มีการนำพันธุ์พืชใหม่ๆมาปลูก 4.4 มีการปลูกพืชหมุนเวียน 4.5 มีการใช้รถแทรกเตอร์ 4.6 มีการใช้รถบรรทุกขนผลิตทางการ เกษตร ขนปุ๋ยคอกไปใส่ที่ทำการ เกษตร 4.7 มีการใช้รถไถนาเดินตาม				

4.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ข้อความ	ก่อนเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์		ปัจจุบัน	
	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี
1. สิ่งอำนวยความสะดวกในบ้าน (เพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร)				
2. การพัฒนาคุณภาพชีวิต 2.1 ท่านมีการส่งบุตรหลานเรียนสูงขึ้นหรือไม่ 2.2 ท่านได้ยอมรับสิ่งใหม่มากขึ้นหรือไม่ 2.3 ท่านใช้การวางแผนครอบครัวมากขึ้นหรือไม่ 2.4 สภาพชีวิตประจำวันเปลี่ยนไปหรือไม่ 2.5 การเปลี่ยนแปลงทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงหรือไม่				

ข้อคำถาม	ก่อนเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์		ปัจจุบัน	
	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี
3. ความคิดเห็นที่มีต่อเรื่องต่าง ๆ 3.1 ความคิดเห็นต่อการพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว 3.2 พฤติกรรมของวัยรุ่นคนหนุ่มสาวต่อการท่องเที่ยวในหมู่บ้านเป็นอย่างไร 3.3 ความคิดเห็นต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นอย่างไร 3.4 ความคิดเห็นต่อนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร 3.5 ความคิดเห็นของบุคคลต่างถิ่นผู้มาเยี่ยมชมเป็นอย่างไร 3.6 ความคิดเห็นต่อผลิตภัณฑ์สินค้าในหมู่บ้าน				
	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ
4. การกลมกลืนทางวัฒนธรรม 4.1 การยอมรับการแต่งงานต่างวัฒนธรรม 4.2 การยอมรับวัฒนธรรมจากภายนอก				

ข้อคำถาม	ก่อนเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์		ปัจจุบัน	
	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี
5. ความเชื่อทางศาสนา 5.1 การถือศีลในช่วงเข้าพรรษา 5.2 ไปวัดทุกวันพระ 5.3 ทำบุญตักบาตร 5.4 ร่วมพิธีกรรมประจำปีที่วัด 5.5 การไม่ฆ่าสัตว์และไม่ทำกิจกรรมใด ๆ ในวันพระ				
6. การเชื่อฟังผู้อาวุโส 6.1 การเคารพเชื่อฟัง 6.2 การแสดงกริยามารยาทอ่อนน้อมถ่อม คน 6.3 การไม่พุดจาได้เสียง				
	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี
7. ปัญหาสังคม 1. การชกต่อยเวลาว่างงานบุญต่าง ๆ 2. คืมสุราอาละวาด 3. เล่นการพนัน 4. คีดยาเสพติด 5. การขัดแย้งกับผู้ใหญ่ 6. การมีชู้สาว 7. การหนีตามกัน 8. การเล่นหวยเถื่อน				

4.3 ด้านสภาพแวดล้อม

ข้อคำถาม	ก่อนเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์		ปัจจุบัน	
	เปลี่ยน	ไม่เปลี่ยน	เปลี่ยน	ไม่เปลี่ยน
1. การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา 1.1 บริเวณป่าไม้เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ 1.2 สภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ 1.3 สภาพแวดล้อมในหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงหรือไม่ 1.4 ความอุดมสมบูรณ์ของดิน(ที่นา)เปลี่ยนแปลงหรือไม่ 1.5 ปริมาณน้ำจากแหล่งน้ำเปลี่ยนแปลงหรือไม่ 1.6 สถานที่ท่องเที่ยว เช่น น้ำตก และแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ทรุค ไทรมหรือไม่				

อื่น ๆ .....

.....

.....

ภาคผนวก ข
ข้อมูลจังหวัดกาฬสินธุ์

ประวัติความเป็นมา

สมัยกรุงธนบุรีประมาณ พ.ศ. 2310 พระเจ้าองค์เวียงคานแห่งนครเวียงจันทน์ได้สิ้นพระชนม์ โอรสท้าวเพี้ยเมืองแสนได้ยกกองทัพเข้ายึดเมืองเวียงจันทน์ และได้สถาปนาขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบแทน ทรงพระนามว่า “พระเจ้าศิริบุญสาร”

พ.ศ. 2320 ท้าวโสมพะมิตร และอุปฮาดเมืองแสนเมืองโขง เมืองแสนหน้าจ้ำเกิดขัดใจกับ พระเจ้าศิริบุญสาร จึงรวบรวมผู้คนอพยพจากดินแดนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ข้ามมาตั้งบ้านเรือนบริเวณลุ่มน้ำก่ำแถบบ้านพรรณา (ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดสกลนคร) ต่อมาท้าวศิริบุญสาร ได้ยกทัพติดตามมา ท้าวโสมพะมิตรจึงอพยพต่อไปโดยแยกเป็น 2 สาย คือ

สายที่ 1 มีเมืองแสนหน้าจ้ำเป็นหัวหน้า อพยพไปทางทิศตะวันออกสมทบกับพระวอ หลบหนีไปจนถึงนครจำปาศักดิ์ขอพึ่งบารมีของพระเจ้าหลวงแห่งนครจำปาศักดิ์ และตั้งบ้านเรือน ณ คอนค้อนกอง ต่อมาเรียกว่า “ค่ายบ้านคูบ้านแก” ในปี พ.ศ. 2321 พระเจ้าศิริบุญสาร ให้เพี้ยสรรพสุโขย ยกกองทัพมาปราบ พระวอตายในสนามรบ ผู้คนที่เหลือจึงอพยพไปอยู่ในเกาะกลางลำแม่น้ำมูล ชื่อว่า “คอนมคแดง” (ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี)

สายที่ 2 มีท้าวโสมพะมิตรเป็นหัวหน้า ได้อพยพข้ามสันเขาภูพานลงมาทางใต้และตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านกลางหมื่น ต่อมาท้าวโสมพะมิตรได้ส่งท้าวครัยและคณะออกเสาะหาชัยภูมิที่จะสร้างเมืองใหม่ใช้เวลาประมาณปีเศษจึงพบทำเลที่เหมาะสมคือ บริเวณลำน้ำป่าว และเห็นว่าแก่งลำโรงชายสงเปลือยมีดินน้ำอุดมสมบูรณ์ จึงอพยพผู้คนมาตั้งบ้านเรือนและได้จัดตั้งศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

พ.ศ. 2336 ท้าวโสมพะมิตรได้นำเครื่องบรรณาการ คือ กาน้ำสัมฤทธิ์ เข่าถวายนางสาวมัทรีต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี และขอตั้งบ้านแก่งลำโรงขึ้นเป็นเมือง ได้รับพระราชทานนามว่า “กาฬสินธุ์” และได้แต่งตั้งให้ท้าวโสมพะมิตรเป็น “พระยาชัยสุนทร”

พ.ศ. 2437 สมัยพระยาชัยสุนทร (ท้าวเก) ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง เป็นแบบเทศาภิบาล มีมณฑล จังหวัด อำเภอ ตำบล และให้เมืองกาฬสินธุ์ เป็น “อำเภออุทัยกาฬสินธุ์” ขึ้นกับจังหวัดร้อยเอ็ด

วันที่ 1 สิงหาคม 2456 ได้ยกฐานะอำเภออุทัยกาฬสินธุ์เป็น “จังหวัดกาฬสินธุ์” ให้มีอำนาจปกครอง อำเภออุทัยกาฬสินธุ์ อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอภูผินารายณ์ อำเภอกมลาไสย และอำเภอยางตลาด โดยให้ขึ้นต่อมณฑลร้อยเอ็ด

วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2474 จังหวัดกาฬสินธุ์ถูกยุบเป็นอำเภอ ขึ้นกับจังหวัดมหาสารคาม

วันที่ 1 ตุลาคม 2490 ได้ยกฐานะเป็น “จังหวัดกาฬสินธุ์” จนถึงปัจจุบัน

สภาพทั่วไป

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพฯ 519 กิโลเมตร มีเนื้อที่ ประมาณ 6,946.746 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 4,341,716 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือติดต่อกับ จังหวัดสกลนคร และจังหวัดอุดรธานี โดยมีลำน้ำป่าวและห้วยลำพันชาด เป็นแนวแบ่งเขต

ทิศใต้ติดต่อกับ จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออกติดต่อกับ จังหวัดสกลนคร และจังหวัดมุกดาหาร โดยมีสันปันน้ำของเทือกเขาภูพาน เป็นแนวแบ่งเขต

ทิศตะวันตกติดต่อกับ จังหวัดมหาสารคาม โดยมีลำน้ำชีเป็นเส้นแบ่งเขต และบางส่วนติดต่อกับจังหวัดขอนแก่น

อำเภอที่มีเนื้อที่มากที่สุด ได้แก่ อำเภอภูผินารายณ์ จำนวน 739.247 ตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่ อำเภอเมือง จำนวน 691.524 ตารางกิโลเมตร และอำเภอหนองกุงศรี จำนวน 626.944 ตารางกิโลเมตร อำเภอที่มีเนื้อที่น้อยที่สุด ได้แก่ อำเภอร่องคำ จำนวน 82.137 ตารางกิโลเมตร

ป่าไม้

ในปี 2543 จังหวัดกาฬสินธุ์ มีเนื้อที่ป่าไม้ 1,144,575 ไร่ หรือประมาณ 26.36 % ของเนื้อที่ทั้งหมดของจังหวัด เนื้อที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ 1,119,444 ไร่ (จำแนกเป็น ป่าอนุรักษ์ 682,978 ไร่ ป่าเศรษฐกิจ 407,371 ไร่ ป่าดาวร 29,095 ไร่) หรือประมาณ 97.80 % ของเนื้อที่ป่าไม้ทั้งหมด

จังหวัดกาฬสินธุ์ มีป่าสงวนแห่งชาติ 14 ป่า มีอุทยานแห่งชาติ 1 แห่งคือ อุทยานแห่งชาติภูพาน มีวนอุทยาน 3 แห่ง คือ วนอุทยานภูพระ วนอุทยานภูผาวัว และวนอุทยานภูแฝก เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 1 แห่ง คือ เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าภูพาน เขตห้ามล่าสัตว์ป่า 2 แห่ง คือ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาน้ำทิพย์ และเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขื่อนลำปาว

ป่าไม้ที่มีพื้นที่ป่ามากที่สุด ได้แก่ ป่าดงมูล มีพื้นที่ 258,984 ไร่ รองลงมาได้แก่ ป่าภูพาน มีพื้นที่ 214,843 ไร่ และป่าดงแม่เสด มีพื้นที่ 119,375 ไร่ ป่าไม้ที่มีพื้นที่ป่าน้อยที่สุดได้แก่ ป่าดงบังอีแปลงที่ 2 มีพื้นที่ 2,850 ไร่ ป่าไม้ ที่คงสภาพป่ามากที่สุด ได้แก่ ป่าดงบังอีแปลงที่ 2 มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 2,850 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 100 ของพื้นที่ป่า รองลงมาได้แก่ ป่าดงหมู มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 86,698 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 98.44 ของพื้นที่ป่า และป่าภูพาน มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 206,019 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 95.89 ของพื้นที่ป่า ป่าไม้ที่ไม่มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ได้แก่ ป่าโลกกลางหมื่น

แหล่งน้ำธรรมชาติ

จังหวัดกาฬสินธุ์ มีแหล่งน้ำสายสำคัญไหลผ่าน ดังนี้

1. ห้วยยาง ลำน้ำพาน และลำน้ำปาว ลำน้ำทั้ง 3 สายนี้ มีแหล่งกำเนิดจากบริเวณเทือกเขาภูพาน แล้วแยกสาขาออกไปหล่อเลี้ยงบริเวณอำเภอต่าง ๆ คือ อำเภอท่าคันโท อำเภอลำม่วง อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอหนองกุงศรี อำเภอขามเฒ่า อำเภอเมือง และอำเภอกมลาไสย รวมทั้งสิ้น 7 อำเภอ นอกจากนั้น ลำน้ำปาว ยังเป็นที่ตั้งเขื่อนลำปาว สามารถส่งน้ำเพื่อช่วยเหลือการเพาะปลูกในฤดูฝนได้ประมาณ 314,000 ไร่ ช่วยการเพาะปลูกในฤดูแล้งได้ประมาณ 180,000 ไร่

2. ลำน้ำยั้ง มีแหล่งกำเนิดจากเทือกเขาภูพานไหลผ่านอำเภอเขาวง อำเภอภูพาน และอำเภอนามน แล้วผ่านเขตอำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด ไปรวมกับแม่น้ำชี ลำน้ำยั้ง เป็นแหล่งการเกษตรที่สำคัญหล่อเลี้ยงประชาชนในเขต อำเภอเขาวง อำเภอภูพาน และอำเภอนามนเกือบทั้งหมด

3. **ลำน้ำชี** เป็นลำน้ำที่มีความสำคัญต่อประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนหนึ่งของลำน้ำชีไหลผ่านอำเภอกมลาไสย อำเภอยางตลาด และกิ่งอำเภอฆ้องชัย เป็นระยะทางประมาณ 47 กิโลเมตร ทำให้ประชาชนที่อยู่ในบริเวณที่แม่น้ำชีไหลผ่าน ได้รับประโยชน์ในด้านการเกษตร เป็นอย่างมาก

4. **ลำน้ำสายอื่น ๆ** เช่น ห้วยโพธิ์ ห้วยสีทน ห้วยแก่ง อยู่ในเขตอำเภอเมือง และกิ่งอำเภอคอนจาน ห้วยผึ้ง ห้วยฝา ห้วยสะทาด อยู่ในเขตอำเภอห้วยผึ้ง ถ้าห้วยจุมจัง ถ้าห้วยแดง อยู่ในเขตอำเภอกุฉินารายณ์ ลำน้ำสายนาเวียง อยู่ในเขตอำเภอเขาวง และห้วยมะโน อยู่ในเขตกิ่งอำเภอนาคู ลำน้ำเหล่านี้เป็นลำน้ำสายเล็ก ๆ แต่ก็ยังเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ที่อยู่บริเวณลำน้ำไหลผ่าน ในด้านการเกษตรเป็นอย่างมาก

สภาพทางเศรษฐกิจ

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด

สภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดกาฬสินธุ์ในปี 2542 พบว่า ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 21,302 บาทต่อปี เป็นอันดับ 68 ของประเทศ โดยทั้งจังหวัดมีผลิตภัณฑ์มวลรวม 19,662 ล้านบาท รายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับเป็นสาขาการค้าส่งและปลีกมากที่สุดร้อยละ 24.21 คิดเป็นมูลค่า 4,760 ล้านบาท รองลงมาเป็นสาขาการเกษตรร้อยละ 21.94 คิดเป็นมูลค่า 4,313 ล้านบาท เป็นสาขาการบริการร้อยละ 19.77 คิดเป็นมูลค่า 3,888 ล้านบาท

พืชเศรษฐกิจของจังหวัด

พืชเศรษฐกิจหลักที่สำคัญของจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีการเพาะปลูกมาก 3 ชนิด ได้แก่

1. มันสำปะหลัง
2. อ้อย
3. ข้าวนาปี

พืชเศรษฐกิจอื่น ๆ

1. ถั่วลิสง
2. ถั่วเหลือง
3. ข้าวโพดฝักสด
4. ข้าวโพดหวาน

สภาพทางสังคม

ประชากรจังหวัดกาฬสินธุ์

ประชากร ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2544 ตามประกาศกรมการปกครอง
ณ วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2545 รวมทั้งสิ้น 985,454 คน เป็นชาย 491,926 คน หญิง 493,528
คน

สำหรับอำเภอที่มีประชากรมากที่สุดได้แก่ อำเภอเมือง (รวมเขตเทศบาล) มีจำนวน
147,446 คน รองลงมาได้แก่ อำเภอยางตลาด มีจำนวน 130,406 คน และอำเภอ
กุฉินารายณ์ มีจำนวน 106,485 คน

สำหรับอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุดคือ อำเภอเมือง และอำเภอกมลาไสย 212 คน/ตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่ อำเภอยางตลาด 210 คน/ตารางกิโลเมตร และอำเภอกุฉินารายณ์ 145 คน/ตารางกิโลเมตร ประชากรเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย จำนวน 1,160 คน

การศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ในปี 2544 จังหวัดกาฬสินธุ์ มีสถานศึกษารวมทั้งสิ้น 1,464 แห่ง มีครู/อาจารย์ 12,090 คน และนักเรียน นิสิต นักศึกษา 251,034 คน ซึ่งอัตราส่วนครู/อาจารย์ 10,223 คน
นักเรียน นิสิต นักศึกษา 205,504 คน คิดเป็นอัตราส่วนครู/อาจารย์ ต่อนักเรียน นิสิต นักศึกษา
เป็น 1 : 22 โดยแยกการศึกษาออกเป็น 2 ระบบ ดังนี้

1. การศึกษาในระบบโรงเรียน มีสถานศึกษา 679 แห่ง ครู/อาจารย์ 10,223 คน
นักเรียน นิสิต นักศึกษา 205,504 คน คิดเป็นอัตราส่วนครู/อาจารย์ ต่อนักเรียน นิสิต นักศึกษา
เป็น 1 : 20

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีสถานศึกษา 1,201 แห่ง ครู/อาจารย์ 3,240 คน
นักเรียน นิสิต นักศึกษา 75,223 คน คิดเป็นอัตราส่วนครู/อาจารย์ ต่อนักเรียน นิสิต นักศึกษา
เป็น 1 : 23

ศาสนา

ในปี 2544 จังหวัดกาฬสินธุ์ มีศาสนิกชนจำแนกได้ดังนี้

1. พุทธศาสนิกชน 981,674 คน ร้อยละ 99.80 วัด 826 แห่ง
2. อิสลาม 396 คน ร้อยละ 0.04 มัสยิด 1 แห่ง

3. คริสต์	1,531 คน (ร้อยละ 0.16)
4. อื่น ๆ	2 คน

การสาธารณสุข

สถานพยาบาลประเภทโรงพยาบาล จังหวัดกาฬสินธุ์ มีโรงพยาบาลครบทุกอำเภอ รวม 14 แห่ง จำแนกเป็นโรงพยาบาลทั่วไปประจำจังหวัด ขนาด 360 เตียง จำนวน 1 แห่ง โรงพยาบาลชุมชนขนาด 90 เตียง จำนวน 3 แห่ง ได้แก่โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชกุดฉินารายณ์ โรงพยาบาลยางตลาด และโรงพยาบาลสมเด็จ โรงพยาบาลชุมชนขนาด 60 เตียง จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลกมลาไสย และโรงพยาบาลเขาวง นอกนั้นเป็นโรงพยาบาลขนาด 30 เตียง จำนวน 8 แห่ง สถานพยาบาลประเภทสถานเอนามัยมีจำนวน 156 แห่ง กระจายอยู่ในทุกตำบล

(ที่มา : เอกสารบรรยายสรุปจังหวัดกาฬสินธุ์ 2545 : สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University

ภาคผนวก ก
อธิบายภาษาผู้ไทย

ภาษาผู้ไทยเป็นภาษาไทยสาขาหนึ่ง ชาวผู้ไทยเมืองวังหรือผู้ไทยวังที่เป็นต้นบรรพบุรุษของชาวผู้ไทยเรณูนคร พรรณานิคม และภูจินารายณ์ ไม่มีตัวหนังสือผู้ไทยใช้แต่ใช้ตัวหนังสือลาวในการศึกษาเล่าเรียน การพูดออกเสียงผิดกับภาษาไทยและลาวไปบ้าง มีข้อสังเกตโดยย่อดังนี้ (ถวิล ทองสว่างรัตน์, 2527 : 103)

1. อักษร ข. ห. และ ฮ. บางคำใช้สลับที่แทนกันบ้าง เช่น

ขา	ออกเสียงเป็น	หา	แชน	ออกเสียงเป็น	แทน
ของ	“	หอง	xon	“	หอน
ขาน	“	หาน	ชาค	“	ฮาค
ข้าม	“	ห้าม	ขึ้นเรือน	“	ฮั้นเฮิน
เข็ม	“	เห็ม	เข้า	“	เฮ้า
เจียง	“	เหง	ให้	“	เฮื้อ
ผ้าห่ม	“	ผ้าฮม	เหี้ยว	“	เฮว

2. สระไอ ไม้มีหลายออกเสียง ไอ ตามปกติ เช่น

ไป ได้ ไกล ไฟ ไหม ใส ผู้ไทย เป็นต้น แต่สระไอ ไม้มีวนออกเสียงเป็น เออ เช่น

ผู้ใหญ่	ออกเสียงเป็น	ผู้เหยอ	ผ้าไหม	ออกเสียงเป็น	ผ้าเหม่อ
ให้สะได้	“	เหือลูเพอ	ไซ้มา	“	เซ่อมา
ไฟใจ	“	เซอเจ้อ	เอาใส่	“	เอาเซอ
หลงไหล	“	หลงเหลอ	ใครขอคู	“	เพอขอเบ็ง
จะใคร่	“	เยอะเอ็ด	ใบไม้	“	เบ่อไม้
น้ำใส	“	น้ำใส	สิ่งใด	“	อันเลอ
อยู่ในตู้	“	อยู่เนือคู้	มิใช่	“	มีเม้น

อยู่ใต้	ออกเสียงเป็น	อยู่แต่	บ้าใบ้	ออกเสียงเป็น	จี๋เบื้อ
ใยบัว	“	เหอ โบ	มาใกล้	“	มาเคื้อ

สรุปคำที่ใช้ไม้้วน 20 คำ ผู้ไทยใช้เออเสย 18 คำ แต่คำว่า “น้ำใส” คงออกเสียงเป็น “น้ำใส” เช่นเดียวกับภาษาหนังสือ

3. คำที่ใช้ ก. สะกด ออกเสียงสั้น เช่น

ตุกใคร	ออกเสียงเป็น	ตุเพอ	กระดุก	ออกเสียงเป็น	กะค
ข้าวปลุก	“	เข้าปู	ถูกแล้ว	“	ทีแล้ว
ทอหูก	“	ค้ำหู	หมากพุก	“	มะพู
ทุกซ์ยาก	“	ทกยะ	คั้นกะบาก	“	ไม้บะ
ฟากทาง	“	พะทาง	คางคก	“	ขังคะ
คากแห	“	คะแห	รากไม้	“	อะไม้

4. สระเอีย ออกเสียง เอ เช่น

เมียใคร	ออกเสียงเป็น	เมเพลอ	เสยให้เงา	ออกเสียงเป็น	เสอเฮ้อเงา
เสียงที่ไหน	“	เสงชิลอ	รูปเทียน	“	รูปเทน
โรงเรียน	“	โลงเลน	เที่ยง	“	เท่ง
เลี้ยงวัว	“	เลี้ยงโง	เลี้ยงได้เลี้ยงเสย	“	เลี้ยงได้เลี้ยงเส

5. สระเอือ ออกเสียงเป็น เออ เช่น

ใครใส่เสื้อใหม่	ออกเสียงเป็น	เพอเซอเสือเมอ	เสือ	ออกเสียงเป็น	เสอ
เรือนใคร	“	เฮินเพอ	เกลือ	“	เกือ
เรือ	“	เฮอ	เขื่อน	“	เคิน
เมือง	“	เมิง	รุ่งเรือง	“	สู้งเฮิง
มะเจือ	“	มะเซอ	เคลือบ	“	เคิบ
เคื่อน	“	เคิน	เคื่อน	“	เคิน

6. สระอัว ออกเสียงเป็น โอ เช่น

วัวหลายตัว	ออกเสียงเป็น	โงหลายไค้	คัวใหญ่	ออกเสียงเป็น	ไค้เหยอ
คัวเมีย	“	โผเม	มีดมีว	“	มีดโม

เพาะเมล็ดถั่ว	“	จ้าดโนยโท	เรื่อนร้ว	“	เฮินโฮ
คามัว	“	คำโม	ความชั่ว	“	ความโช

ภาษาที่ใช้ในพิธีการแต่งงาน

1. ลูกดาพาเข้า หมายถึง ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง

ขอเข้าปลูแ่น = ขอเข้าปลูกปลูกพันธ์ มัก = ชอบ

คัดแต่งเน่งคอง = จัดการตามประเพณี

ฮีด 12 คอง 14 = ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานทั่วไป ผู้ไทยก็ถือตาม

ขอเปิดค้ำงเหื่อเห็นเคอ ปิดเบื่อเหื่อเห็นมะ = ขอเปิดค้ำงให้เห็นเครือ เปิดใบให้เห็นหมาก เอา

ความว่า ขอให้ลูกหลานได้เป็นัวเมียกัน

เว้า = พุด มีได้ = ไม่มี

ฮีดมีเหื่อหมอง คองมีเหื่อเสร้า = ประเพณีมิให้เสร้าหมอง เอาความว่ามีให้ผิดประเพณี ฮีด

มาแต่ปุมีเหื่อหย่า ฮีดมาแต่ยามีเหื่อเส = ประเพณีมาแต่ปุยามีให้ละทิ้ง

เหื่อ	= ให้	เคอ	= เครือ	เล็งยุง	= เลียงลูกหญิง
มีเหื่อ	= มิให้, ไม่ให้	เส	= เสี่ย	มีคิมฮี	= ไม่คิเคียน
แอะ	= แอก	กะละบุ	= ก็อะปลุก	คิคค่าหลาย	= คิคค่าสินสอดมาก
น้ำสร้าง	= น้ำบ่อ	ลู่สาวก	= ลู่สาวคนโต	มะ	= หมาก
ลู่สาวป้าย	= ลู่สาวคนเล็ก	เบื่อ	= ใบ	เอาแนวนี่เสไป	= เอาอย่างนี้เสียนะ
เบื่อต้องเบื่อไม้กะได้		= ใบคองใบไม้ก็ได้		คั่นว่า	= ถ้าวว่า
เอาสิบเบื่อกะเท้า เก้าเบื่อกะทาส		= เอาเก้าใบสิบใบก็ได้		ยะกะดี	= ยากก็ดี
มีเหื่อฮาดสักป่องต่องสักฮู		= มิให้ขาดเป็นรูแม้แต่ช่องเคียว		ละได้บอ	= จะได้ไหม
มิได้แล้ว ช้าน้อย		= มิได้แล้ว ขอรับ		นาง	= ข่ายคักสัตว์
เอาไม้เสชั้น		= ถ้าวอย่างนั้นก็เอาไม้เสี่ย			
ขอเหื่อ โศคผาย		= ขอให้กรุณา			
โหขวานจ่องคอบเบ		= หัวขวานรังร่อพะะ			
ไม้เท้ายังคาสามปีได้บอ		= ไม้เท้ายังไว้ในคร้วสามปีได้ไหม			

2. สับของฝะ = สับของฝาก คือให้ของแก่ฝ่ายหญิงเพื่อแจกญาติและแขก กระจ่าง = ภาชนะใส่ของ สายค้วยไม้ไผ่สูงราวฟุตเศษ ปากกลมก้นสอบสี่เหลี่ยม ด้านละราว 10 นิ้วฟุต ไม้ยาชัน

มีหื้อลืบเสดอ ห่อเสเล่ม = ไม้ให้ลบเสียดหื้อเสเล่ม หมายถึง ไม้ให้เสียดประเพณี

3. การบายศรีสู่ขวัญ เป็นมงคลพิธีแทรกอยู่ในพิธีอื่นแทบทุกอย่าง มีการตั้งพานขวัญ มีหมอมาสู่ขวัญ พรรณาให้ขวัญมาสู่กาย แล้วใช้ค้ายผูกแขน ให้ศีลให้พร ญาติผู้ใหญ่ก็จะมาผูกแขนในโอกาสนี้

คำโหเข้ายาง ของคำห่างเข้าลก = ก้มหัวเข้าที่ใส่ไก่ เอาหางเข้าแล้ว หมายถึง เขยยอมอ่อนน้อมต่อญาติฝ่ายหญิง คุณไก่ออมมุคเข้าที่ขังและเล่าจะนั้น

เป็นข้างหื้อเยบโห เป็นโหหื้อโต = เป็นข้างให้เหยียบหัว เป็นขัว (สะพาน) ให้ไต่

เป็นไม้หื้อคัคหื้อสิน = เป็นไม้ให้คัคให้ราน

แม้นไค้โหกะมีลิ ไค้ปีกะมีบิหนีแล้ว = แม้นมีหัวก็ไม่หลิก มีปีกก็ไม่บินหนีแล้ว

ข้างฮ้าย ควายยะ ไม้กะชะ หนามสน = ข้างดุร้าย ความยาก ไม้ไผ่ป่าหนามหนา (ก็ให้เขยคูล) , หน้าแข็งหื้อเอาเอ็ดหินฝน คนไค้หื้อเอาเอ็ดคนเซอ = หน้าแข็งสให้เอาทำค้างหินลับมีคัตตัวคนให้เอาทำเป็นคนใช้ เอาความมาให้ขยันขันแข็งในการทำงาน

เบื่องต้นเจียนเขย

ขาบหลองเจ้าล้าม	= กราบเรียนท่านล้าม
มี้อต้นวันดี	= วันฤกษ์งามยามดี
เขอ	= เชื้อ (ท่าน)
เทว	= เทียว
นีน่านีน (นีย)	= คำวิเศษประกอบเทียว เอาความว่าอย่าเทียวกลางคืน โดยไม่มีสาระบ่อย ๆ
หะ	= หาก
แนน	= สมพงศ์เนื้อคู่
คัคหาฮิดคัค (จิค) หาคอง	= ทำตามประเพณี
ท้าว	= เจ้าบ่าว พ่อบ้าน
นาง	= เจ้าสาว แม่บ้าน
สิเป็นท้าวผู้ปลอด	= วรรณะเป็นเจ้าบ่าวผู้สวयงาม
มิไค้เป็นปุดเนอเลา	= ไม้ไค้เป็นปมในร่างกาย

มิได้เป็นปานเอข้าง	= มิได้เป็นเป่าที่สีข้าง
มิได้เป็นป้างเนอปุม	= มิได้เป็นป้างในท้อง
แก้งคังไข่ลอค	= เกลียงคังไข่ลอค
ปอคคังไข่ขาว	= งามคังไข่ขาว
หนีหน้าไว้หน้าหนีหลังไว้หลัง	= คงหมายความว่าไปข้างหน้าไว้คนข้างหน้า ไปข้างหลังก็ไหวคนข้างหลัง
อย่าเอ็ดหูกวาง หูเม่น หูลิ่ง	= อย่าทำ (เป็น) หูกวาง หูเม่น และหูหมู หมายถึง อย่าดูคยาเอาหูไปนา เอาตาไปไร่
เวะ (เวียก) ทำวหนา เวะ (เวียก) พญาถี	= การงานผู้ชายมาก กรณีกิจของพระยาภิมาก
ปั้งเข้าจื่อสองท้องแล้วจึงไป	= กินข้าวรองท้องเสียก่อนจึงไปทำงาน
พินตีได้เต็งบ่า	= จะต้องแบกพิน
ง่าไม้ได้เต็งคอก	= ต้องรับภาระต่าง ๆ ในครัวเรือน
เอาไม้ตายมาสองก้นหม้อ	= เอาพินมาด้วย
ไม้ซ้อล่อหมนกันแม่เจ้าเฮิน	= หาของมาให้แม่บ้าน
ลีได้เหมอ	= จะได้รับไหม
เงินฮ้อยน้ำหก	= เงินตราอย่างโบราณหนัก 150 กรัม มีเนื้อ เงินบริสุทธิ์หกส่วนในเก้าส่วน

คำเขียนเขย

1. เอาเม ไปแล้ว มิเหือตีต่างพริ้ว หัวต่างเสม หลังตี หีสี่ จี่ทาลาน มิเหือเอาแบบเม
ควาย ฮับได้บอ (ล่ามคอบ) จ้าว จ้าว ฮับได้ อาญาเอย
(คำแปล) ได้เมียไปแล้ว มิให้ (เขียน) ตีต่างพริ้ว นำต่างเสียม หลังตี หีสี่ จี่ทาลาน
(ในสมัยโบราณใช้มูลสัตว์ทาลานดินเพื่อทำลานสำหรับนวดข้าว จี่ทาลานในที่นี้หมายถึง หลัง
จากนวดข้าว) มิให้เอาอย่างเมียควาย รับได้ไหม (ล่ามคอบ) ขอรับ ขอรับ รับได้ท่านครับ
2. มิเหือคำเหือนาย ขายเมอหน้า จ่ายเหือข้า คำเหือแก้ว ฮับได้บอ (ล่ามคอบ) จ้าว จ้าว
(คำแปล) มิให้คำให้นาย (ผู้ใหญ่) ขายค่อ ไปข้างหน้า จ่ายให้ชาวง่า หรือขายให้แก่คน
ญวน รับได้ไหม (ล่ามคอบ) ขอรับ ขอรับ
3. มิเหือคอบคนจรนอนมิน สูบฝิ่นกินกัญชา ดิ้นแม่ แทงโป้ ฮับได้บอ (ล่ามคอบ) จ้าว
จ้าว

(คำแปล) ไม่ให้คบคนจรนอนหมอนหมิ่น สูบฝิ่นกินกัญชา เล่นเบียร์ แทงโป รับประทาน
ใหม่ (ล้ามตอบ) ขอรับ ขอรับ

4. มีเหื่อโตะลุงโตะตา กินเหล้าบ้ายาเมา เว้าคำแข็ง แทงคำอันมีแมน มีเหื่อคมน้องน้ำ
กะพ้าน้องเม เซเซอแม่เฒ่าแม่ยาย ฮับไค้บอ (ล้ามตอบ) จ้าว จ้าว

(คำแปล) ไม่ให้โกหกญาติผู้ใหญ่ของเมีย คัมสุรายาเมา พุดจาหยาบกระด้าง ค้วยถ้อย
คำอันไม่สมควร ห้ามข่มเหงลวนลามหรือเกะกะกับน้ำและน้องเมียตลอดถึงแม่ยาย รับประทาน
(ล้ามตอบ) ขอรับ ขอรับ

5. มีเหื่อคม (ข่ม) โหตัง ขนงโหโสบ เด็กท้อก้อย น้อยท้อพู ลุงหลานตา มีเหื่อเว้า
มีงูหนูโคง เหื่อฮ้องว่าเจ้า ว่าซ้อย มีเหื่อคำสับหีสี่แม่

(คำแปล) ไม่ให้ข่มตัวคง (หมายถึง ข่มเหงผู้ใหญ่) ทำทายเป็นผู้ เด็กเท่านั้นก้อย ตัวน้อย
เท่าตะเกียบ ลูกหลานตา ไม่ให้พุดมีงู (หนูโคงเป็นสร้อยคำ) ให้เรียกว่า เจ้า ว่าซ้อย (ว่าเธอ
ว่าฉัน) ไม่ให้คำสับหีสี่แม่

6. สามมือเหื่อเบ็งเฮินหน้า ห้ามมือเหื่อเบ็งเฮินหลัง หล้าฮาด เฮินโฮ ซ้ายฮ้าย ควาย
ยะ ไม้กะชะ หนามสน ฮ้องเหื่อหาน วานเหื่อซ้อย

(คำแปล) สามวันให้ดูแลเรือนหน้า ห้าวันให้ดูแลเรือนหลัง หล้าฮาด เรือนรั้ว (เดิมมุง
หลังคาด้วยแฝก) ซ้างคูราย ควายยาก ไม้ไผ่ป่าหนามหนา (ก็ให้เขยดูแลป เรียกรให้ขาน
วานให้ช่วย

7. ฮีนเฮินลุง เฮินตาเฮินพ่อเฒ่า แม่เฒ่า มีเหื่อเคะเด่วลอยชาย เว้าเสงก้า ว่าเสงแจ็ง
คี่คะเท็งตะลาง ป้างปึงเท็งเฮิน บ่อนหย่าเหื่อหย่า บ่อนเกงเหื่อเกง

(คำแปล) ขึ้นเรือนผู้ใหญ่ฝ่ายเมีย เรือนพ่อตาแม่ยาย มีให้หนุ่มฝ้ายลอยชาย พุดจา
โสกฮาก อะอะตังตังทั้งข้างล่างและบนเรือน ที่ย่าให้ย่า ที่เกรงให้เกรง

8. ลงน้ำมีเหื่อเอ็ดกันฟู จกสูมีเหื่อเอ็ดแทนสัน แทนสันเหื่อเอาไม้ต่อ สุดฮ้อเหื่อเอาไม้
ค้ำม ตักแหเข่มอง ค้องซ้างเซอเฮิน ได้ป่าเหื่อกินแต่ได้ ได้ไก่เหื่อกินแต่ตีน ได้นกคุ่มเหื่อเอา
มาหาพ่อ ได้นกคอกเหื่อเอามาหาเฮิน ได้ป่าเหื่อกินแต่ได้ ได้ไก่เหื่อกินแต่ตีน ได้นกคุ่มเหื่อเอา
มาหาพ่อ ได้นกคอกเหื่อเอามาหาเฮิน กินซิ่นมีเหื่อลับคา กินป่ามีเหื่อลับแดง แบ่งเฮินน้อยฮั้น
ไปเฮินเหยออะมีที แบ่งเฮินเหยอมาเหื่อเฮินน้อยที่ฮิตลุงคองดำ

(คำแปล) ลงน้ำ (หาปลา) ไม่ให้ทำกันฟู ล้วงรู ไม่ให้ทำแขนสั้น แขนสั้นให้เอาไม้ต่อ
สุดฮ้อไม้ให้เอาไม้ค้ำม ทอดแหลงข่าดักปลา คล้องซ้าง (มา)ใส่เรือน ได้ปลาให้กินแต่ได้ ได้
กระจงให้กินแต่ตีน ได้นกคุ่มให้เอามาหาพ่อ ได้นกคอกให้เอามาหาเฮิน กินเนื้อมิให้ลับคา (เตา

ไฟที่ย่างเนื้อ) กินปลาไม่ได้ดิบแดง (แดงเหมือนครุคักน้ำ เอาความว่ามีให้ปิดบังอาหารการกิน ให้แจกจ่ายกันกินโดยไม่ตระหนี่) แบ่ง (ของ) เรือนเล็กไป (ให้) เรือนใหญ่ก็ไม่ถูก แบ่ง (ของ) เรือนใหญ่มาให้เรือนเล็กจึงถูกประเพณี

9. ซ้างฮ้าย ควายยะ ไม้กะชะหนามสน หน้าแข็งหื้อเอาเอ็ดหินฝน โศคนหื้อเอาเอ็ดคนเซ่อ

(คำแปล) ซ้างครุ้ย ควายยาก ไม้ไผ่ป่าหนามหนา (ก็ให้เขยดูแล) หน้าแข็งให้เอาทำค้างหินลับมีด ตัวคนให้เอาทำเป็นคนใช้ (หมายถึงให้ขยันขันแข็งในการทำงาน)

10. เซ้อ ไปเมืองฮ้อมมีหื้อว่าไก่อ เซ้อ ไปเมืองไทยมีหื้อว่าค่าน

(คำแปล) ใช้ไปเมืองจีนมิให้ว่าไกล ใช้ไปเมืองไทยมิให้ว่าคร้าน

11. ไปหื้อลา มาหื้อคอบ มีหื้อฮ้ายหนีคืออยู่ สามมือนอนป่า ห้ามือนอนเฮิน นี้กะผิดฮืดตุงคองตา

(คำแปล) ไปให้ลา มาให้บอกกล่าว ไม่ให้ร้ายหนีคืออยู่ สามวันนอนป่า หั่ววันนอนเรือน อันนี้ก็ผิดประเพณี

12. มีหื้อห้ามนายกำล่ำ ล่ำศรีวิไหว จีทางเอาะ เบาะทางไป เป็นผู้แปลงแต่งตั้ง หื้อเป็นพ่อเป็นแม่ หลักเสมโท

(คำแปล) มิให้ข้ามหน้าผู้ใหญ่และล่ำ เคารพล่ำผู้ทำพิธี ผู้ชี้ทางออกบอกทางไป เป็นผู้ปลูก ตกแต่ง แต่งตั้งให้เป็นพ่อแม่ หลักเสมโท (เอาความไม่ซัด)

13. ได้มานักเงินลาด บาดเงินแดง ครุทแสงแมงคา ครุทน้อยแก้ว แก้วน้อยมุงคูล คาบโดงดี กระบี่โดงคม ครุทห้อยแก้ว หัวหมูตัน จันทะคาด แข็งคนกะคันผี เอามาแต่เฮินหลัง ยังเฮินเก่า หื้อเอามาแจ้งเนื้อดูบผามปะรำเซ้อ จันมีแจ้งมันคกเฮ้เสไป มันละยะแก่เฮาเจ้าช้อยเมอหน้า

(คำแปล) ได้มาซึ่งเงินลาด เงินบาท เงินแดง ครุทแสง แมงคา ครุทน้อยแล้ว แก้วน้อยมุงคูล (แก้ว แหวน เงินทอง และบรรดาของขลังทั้งปวง) คาบเล่มดี กระบี่เล่มคม ครุทน้อยแก้ว เขี้ยวหมูตัน จันทะคาด แข็งคน ท้ายทอยผี (สามอันหลังคงเป็นเครื่องราง) เอามาแต่เรือนหลัง ยังเรือนเก่า ให้เอามาแจ้งในปะรำแห่งตระกูล (แจ้งอย่างไร ไม่เคยเห็น) ถ้าไม่แจ้งมันคก หล่นเสียหายไป มันจะยากแก่เฮาเจ้าช้อย (พี่น้อง) ในภายหน้า

14. ลมพัดมา หน้าคาพัดต้อง นกเค้าเห็น นกกระเด็นรู้ เห็นหญิงนอนหงายชายนอนคว่ำ นี่กะมีเหื่อห้ามัดคัตโต เหื่อจับเอาน้ำปะมันเสกก่อน อันนี้เหื่อเอาไว้แก่เจ้าขุนมูลนาย พิจารณาปรับเหมือเซอโทษ ชั้นผิดฮิตสูงคองตา ละได้เหมือเงินฮ้อย น้ำหกกับควายโตหนึ่ง คาย อาญาล้ำมเอย

(คำแปล) ลมพัดมา หน้าคาพัดต้อง นกเค้าเห็น นกกระเด็นรู้ เห็นหญิงนอนหงาย ชายนอนคว่ำ นี่ก็มีให้ห้ามัดคัตตัว ให้จับเอาคำให้การมันเสกก่อน อันนี้ให้เอาไว้แก่เจ้าขุนมูลนาย พิจารณาปรับใหม่ใส่โทษ ถ้าผิดประเพณีก็จะปรับใหม่เงินฮ้อยน้ำหก (เงินตราอย่างโบราณหนัก 150 กรัม มีเนื้อเงินบริสุทธิ์ 6 ส่วนใน 9 ส่วน) กับควายตัวหนึ่งนะท่านเอย

สรุป ฮิตปู่ คองพ่อ ฮิตญ้อคองผู้ไทย มีเหื่อท้มเซอพะ ละเซอคิน มีเหื่อลืบเสตอ ห่อเสเล่ม ลืบฮอยดำ วาฮอยปู่ ฮิตแต่ปู่มีเหื่อหย่า ฮิตแต่ย่ามีเหื่อเส ฮิตข้าขามีได้โล ฮิตผู้ไทย ผู้ไทยมิได้ปะ แต่งพอยอแมนแล้วก็สาธุ

(คำแปล) ฮิตปู่คองพ่อ ฮิตชวฮ้อคองผู้ไทย ไม่ให้ทิ้งใส่ฟาก ละทิ้งลงคินไม่ให้ลืบเสตอห่อเสเล่ม (คงหมายถึงไม่ให้ละเว็น ไม่ประพฤติดตามประเพณี) ให้ประพฤดิเจริญรอยตามอย่างคุณตาและคุณปู่ ประเพณีแต่ปู่ไม่ให้เลิก ประเพณีแต่ย่าก็มีให้เสย ประเพณีของข้าขาก็ไม่ได้ทิ้ง ประเพณีผู้ไทยก็ไม่ละเลย แต่งพอยกใจแล้วก็สาธุ (ประโยคท้ายเป็นสำนวนผู้ไทยเทียบได้กับคำว่า “ก็เอวังหมคมเ็นตัวเอง”)

นอกจากนี้ ยังมีภาษาผู้ไทย ที่ใช้ในพิธีด้านนางเพื่ออนุญาตพาไปอยู่กับฝ่ายชาย คือ “เข้ามีพอฮางกะฮาง นางมีพอด้านกะด้าน” = ข้ายังไม่พอฮางก็ฮาง นางยังไม่พอออกเรือนก็ขออกออกเรือน คำว่า “ฮาง” หมายถึง ข้าที่เก็บเกี่ยวขณะที่ยังไม่แก่เต็มทีหรือข้าวเปลือกแช่น้ำโดยนำมาคั่วตากแดดให้แห้งแล้วคั่วและนึ่งกินเรียกว่าข้าวฮาง

เพราะว่าฮิตผู้ปะยะผู้เซื่อ = เพราะว่ามีคนช่วยพุดจาและผู้ดูแลบ้าน

ขอเหื่อลุงคำพาเข้าเป็นแหผืนกว้างนางผืนยาว = ขอให้ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเป็นแหผืนกว้างช่วยผืนยาว เอาความว่าขอให้เอื้อเพื่อผืนแม่

ได้เหื่อละเหื่อ ได้ป็นละป็น = ได้ให้ก็ให้ ได้ป็นก็ป็น

เอาไปแล้ว หะ ไปมีช่างอย่างมีงาม กะเหื่อเบาะฮอน = เอาไปแล้วหากไม่ช่างหรือเดินไม่งาม (หมายถึงทำอะไรไม่มีฝีมือและประพฤดิไม่เรียบร้อย) ก็ให้บอก ให้ฮอน

เหลือบ่ากว่าแสง กะมีเหื่อตีต่างพริ้า ห้าต่างเสม = เหลือบ่ากว่าแรง ก็มีให้ตีคั้งพริ้า ฆ่าคั้งเสียม

ลูกหมูลูกหมา กะเหือส่งถึงมุ้ง ลูกแข็งลูยังกะเหือส่งถึงฮัง = ลูกหมู ลูกหมา (หมายถึงบุตรหลาน) ก็ให้ส่งถึงมุ้ง (ที่อยู่) ลูกแรงลูกเหยี้ยก็ให้ส่งถึงรัง

ลูกหลานตา กะเหือส่งถึงพ่อถึงแม่ = ลูกหลานตา ก็ให้ส่งถึงพ่อถึงแม่

ภาษาไทยที่ใช้ในพิธีเป็นกิจจะลักษณะ

4 คำ เช่น ญาเฮ้อฮอยควาย ญาหายฮอยช้าง

5 คำ เช่น มีเหือค้ำเหือนาย มีเหือขายเหือข้า

6 คำ เช่น ฮิตแต่ปู้มีเหือหย่า ฮิตแต่ย่ามีเหือเส

7 คำ เช่น เหือเจ้ามันปานง่ามเหือกวาง เหือเจ้ามันคปานคางหมูเถื่อน

8 คำ เช่น มาแต่เคอหวายหล่มคม ไม้ใหญ่ มาแต่หินตุ่มเส้าน้ำเต้าแควมาแต่โหเฮอว้าย
ท้ายเฮอซุม มาแต่เห็ดหน้าหอนบอนนาเฮือ

อนึ่ง ยังมีถ้อยคำภาษาไทยที่ควรทราบอีก 5 คำ คือ

พะเหลื่อ	= อะไร	เช่น เอ็ดพะเหลื่อ	= ทำอะไร
มือเลอ	= เมื่อไหร่	“ มามือเลอ	= มาเมื่อไหร่
ชีเลอ	= ที่ไหน	“ ไปชีเลอ	= ไปที่ไหน
เอ็ดเหือ	= ทำไม	“ ไปเอ็ดเหือ	= ไปทำไม
แนวเลอ	= อย่างไร	“ อยู่แนวเลอ	= อยู่อย่างไร

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวนิตยา สารามภูรี
วัน เดือน ปีเกิด 9 กันยายน 2510
สถานที่เกิด อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
สถานที่อยู่ปัจจุบัน 50 หมู่ 5 ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์
จังหวัดขอนแก่น รหัสไปรษณีย์ 40250
โทร. 0-4344-622-0 มือถือ 01-2639906
ตำแหน่งหน้าที่การงาน เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป 6
สถานที่ทำงาน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอห้วยเม็ก
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์
Rajabhat Mahasarakham University

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2537 ปริญญาบริหารธุรกิจบัณฑิต (บธ.บ.) การจัดการทั่วไป
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
พ.ศ.2545 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.)
สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา
สถาบันราชภัฏมหาสารคาม